

Seinäjoen
ammattikorkeakoulun
julkaisusarja

B

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Salla Kettunen, Marko Rossinen,
Anmari Viljamaa, Elina Varamäki,
Tero Vuorinen, Pertti Kinnunen &
Tommi Ylimäki

ETELÄ-POHJANMAAN YRITTÄJYYSKATSAUS 2015

Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja
B. Raportteja ja selvityksiä 106

Salla Kettunen, Marko Rossinen,
Anmari Viljamaa, Elina Varamäki,
Tero Vuorinen, Pertti Kinnunen &
Tommi Ylimäki

ETELÄ-POHJANMAAN YRITTÄJYYSKATSAUS 2015

Seinäjoki 2015

Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja
Publications of Seinäjoki University of Applied Sciences

- A. Tutkimuksia Research reports
- B. Raportteja ja selvityksiä Reports
- C. Oppimateriaaleja Teaching materials

SeAMK julkaisujen myynti:
Seinäjoen korkeakoulukirjasto
Kalevankatu 35, 60100 Seinäjoki
puh. 020 124 5040 fax 020 124 5041
seamk.kirjasto@seamk.fi

ISBN 978-952- 7109-25-0 (verkkojulkaisu)
ISSN 1797-5573 (verkkojulkaisu)

ESIPUHE

Pienten ja keskisuurten yritysten rooli työllistäjänä on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Eniten on kasvanut mikroyritysten, eli alle kymmenen henkilön yritysten henkilöstömäärä. Yksinään toimiminen on yrittäjien tavanomaisin toimintamuoto. Yksinyrittäjien merkitys koko kansantaloudelle on kasvanut voimakkaasti. Suurin osa heistä on elinkeinoharjoittajia tai henkilöyhtiöitä.

Yrittäjyydellä on aina ollut Etelä-Pohjanmaalla positiivinen arvo. Yrityksen perustaminen on ollut yksi hyvä vaihtoehto itsensä työllistämiseksi. Eteläpohjalaisuus ja yrittäjyys kulkevat käsi kädessä.

Toimialueemme yritystiheys on edelleen Suomen korkeimpia. Yrittäjyyttämme voidaan luonnehtia mikro- ja pienyritysvaltaiseksi. Teollisuuden rakennemuutos on koetellut myös meitä, mutta ei niin voimakkaasti kuin sellaisia alueita, joissa esimerkiksi metsäteollisuudella ja ICT-toimialoilla on merkittävä rooli. Elintarvikesektorin ja kone- ja metalliteollisuuden merkitys on maakunnallemme suuri. Maakunnassa on toteutettu lukuisia omistajanvaihdosten edistämiseen tähtääviä hankkeita vuodesta 1999 lähtien. Viidentoista vuoden pitkäjänteisellä työllä omistajanvaihdospalvelusta on kehittynyt tehokas ja tuloksia tuottava toimintamalli. On löytynyt vahva yhteinen tahtotila edistää omistajanvaihdoksia, josta haluan myös tässä yhteydessä kiittää koko verkostoa. Täällä on ymmärretty, että hyvinvointimme on merkittävästi riippuvainen onnistuneiden omistajanvaihdosten määrästä.

Yritystemme kehittämis- ja kasvuhakuisuus sekä kilpailukyvyyn parantuminen on kaikissa kokoluokissa tärkeä tavoite. Maakuntamme tarvitsee lisää eri toimialoilla pk-yrityksiä, jotka pyrkivät määrätietoisesti kansainvälisille markkinoille. Tarvitsemme yhä enemmän yrityksiä, joilla on omia tuotteita vientiin.

Yrittäjien menestyminen ratkaisee maakuntamme kehityssuunnan. Sen vuoksi määrätietoista yritysten toimintaedellytysten kehittämistä on jatkettava. Julkisen sektorin yritysvaikutusten arviointiin panostamalla voimme johdonmukaisesti vaikuttaa elinkeinoilmastomme kehittymiseen.

Työ- ja elinkeinoministeriö on julkaissut valtakunnallista yrittäjyyskatsausta jo vuodesta 2003 yrittäjyyttä koskevan päätöksenteon tueksi. Maakunnallinen Etelä-Pohjanmaan yrittäjyyskatsaus laaditaan nyt neljättä kertaa. Lämmin kiitos tämän monipuolisen yrittäjyyskatsauksen kirjoittajille.

Minna Sillanpää

toimitusjohtaja

Etelä-Pohjanmaan Yrittäjät

SISÄLLYS

ESIPUHE.....	1
1 JOHDANTO.....	7
2 YRITYSTEN JA YRITTÄJIEN MÄÄRÄLLINEN OSUUS	9
2.1 Yritystoimipaikat	9
2.1.1 Yritysten oikeudelliset muodot.....	12
2.1.2 Suurimmat toimialat	13
2.2 Yrittäjät.....	14
2.2.1 Yrittäjien määrä ja ikä.....	14
2.2.2 Yrittäjien koulutusaste.....	16
3 YRITYSTEN LAATU.....	18
3.1 Kasvuyrittäjyys	18
3.1.1 Yritysten kasvuhakuisuus.....	18
3.1.2 Eteläpohjalaiset kasvuyritykset 2009–2012	19
3.1.3 Kasvuyritysten pitkittäisseuranta.....	22
3.2 Eteläpohjalaisten pk-yritysten markkinaorientaatio ja markkinointikyvykyys.....	24
3.3 Yritysten kansainvälistymisaste	27
3.4 Yritysten tutkimus ja kehittäminen sekä innovaatiot.....	28
3.4.1 Tutkimusmenot.....	28
3.4.2 Patentit.....	30
3.5 Osaamisintensiivisiä liike-elämän palveluja tuottavat yritykset.....	32
3.6 Teollisuuden rakenne ja sen muutos	33
4 YRITYSKENTÄN DYNAMIIKKA	37
4.1 Aloittaneet ja lopettaneet yritykset	37
4.2 Yritysten vaihtuvuus, konkurssit ja yrityssaneeraukset.....	40
4.2.1 Konkurssit.....	41
4.2.2 Yrityssaneeraukset	43
4.3 Omistajanvaihdokset	44
4.3.1 Valtakunnallinen omistajanvaihdosbarometri.....	45
4.3.2 Valtakunnallinen ostaja/jatkajatutkimus.....	47
4.4 Sivutoimiyrittäjyys.....	48
5 YRITYSTEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ	51
5.1 Väestönkehitys, koulutustaso ja työmarkkinanäkymät maakunnassa.....	51
5.1.1 Väestönkehitys.....	51

5.1.2 Yleinen koulutustaso	52
5.1.3 Työmarkkinoiden kehitys ja kuluttajien näkemykset	53
5.2 Yrittäjien kokema elinkeinoilmasto ja yrittäjyysilmapiiri	56
5.3 Elinkeinopalveluiden katsaus	58
5.3.1 Elinkeinopalveluiden laadun tutkimus.....	58
5.3.2 Yleiset kehittämistoiveet elinkeinopalveluihin ja verkossa tarjottavien elinkeinopalveluiden kehittäminen	60
6 YHTEENVETO ETELÄ-POHJANMAAN YRITTÄJYYDEN TILASTA.....	62
LÄHTEET	66

KUVIOT

KUVIO 1.	Yritystoimipaikkojen määrän kehittyminen Etelä-Pohjanmaan kunnissa vuosien 2007–2012. Liitoksen tehneiden kuntien tiedot on laskettu nykyisten kuntien mukaan.	10
KUVIO 2.	Yritysten osuudet oikeudellisen muodon mukaan.	11
KUVIO 3.	Toimialojen työpaikkojen kehitys Etelä-Pohjanmaalla 2007–2012.....	12
KUVIO 5.	Eteläpohjalaisten yrittäjien ikäjakautuman osuudet verrattuna muuhun väestöön	14
KUVIO 6.	Yrittäjien koulutusaste 2012 koko maassa, Etelä-Pohjanmaalla ja maakunnan kunnissa (% yrittäjistä).	16
KUVIO 7.	Pk- yritysten kasvuhakuisuus Etelä-Pohjanmaalla.	17
KUVIO 8.	Kasvuhakuisten ja voimakkaasti kasvuhakuisten yritysten osuudet Etelä-Pohjanmaalla ja Suomessa.	18
KUVIO 9.	Jatkuvan kasvun yritykset Etelä-Pohjanmaalla suhteessa Tilastokeskuksen ja Voitto+ tietokannan yrityksiin vuonna 2004 ja 2012 (Sorama ym. 2009).....	20
KUVIO 10.	Vuoden 2007 Etelä-Pohjanmaan kasvuyritystutkimuksen ja vuoden 2014 tutkimuksen kasvuyritysten suhteellisten määrien vertailu.	21
KUVIO 11.	Viennin osuus vertailumaakunnissa vuodesta 2008 vuoteen 2012.	26
KUVIO 12.	Patenttien määrä vuosina 1997–2013 Etelä-Pohjanmaalla ja ympäröivissä maakunnissa.	30
KUVIO 13.	Kibs-palvelujen toimipaikkamäärien kehitys vuosina 2006–2012.	33
KUVIO 14.	Teollisuustoimialojen vallitsevuus eteläpohjalaisissa kunnissa.	34
KUVIO 16.	Etelä-Pohjanmaalla vuosien 2003–2014 aikana vireille laitetut konkurssit ja konkurssiin haettujen yritysten henkilöstömäärät.	40
KUVIO 17.	Konkurssiin haettujen yritysten luku- ja henkilöstömäärät toimialoittain Etelä-Pohjanmaalla 2014.	41
KUVIO 18.	Konkurssiin haettujen yritysten ja henkilöstön osuudet toimialoittain Etelä-Pohjanmaalla 2014.	41
KUVIO 19.	Vireille pantujen yrityssaneerausten määrät Etelä-Pohjanmaalla vuosina 2003–2014.	42
KUVIO 20.	Yrityssaneerauksiin haettujen yritysten ja niiden henkilöstön lukumäärät Etelä-Pohjanmaalla 2003–2014.	43
KUVIO 21.	Etelä-Pohjanmaan väestömuutokset kunnittain 2010–2014.	51
KUVIO 22.	Työllisyysaste Etelä-Pohjanmaalla vuoden 2013 lopussa.	53
KUVIO 23.	Maakunnittaiset 15–64-vuotiaiden keskimääräiset työllisyysasteet vuonna 2014. (Kuvion työllisyysasteet eivät ole vertailukelpoisia kuviossa 22 esitettyjen kanssa.)	54
KUVIO 24.	Pitkäaikaistyöttömyysaste 2014 Etelä-Pohjanmaalla.	54
KUVIO 25.	Pk-yrittäjien arvioita yritysten sijaintikunnasta.	56

KUVIO 26. Elinkeinoilmaston vaihtelut aikavälillä 2002–2014.	57
KUVIO 27. Elinkeinopalveluiden käyttö kasvuorientoituneet yritykset vs. muut.	59
KUVIO 28. Etelä-Pohjanmaan, Keski-Suomen ja Pohjanmaan tunnuslukuja yrittäjyydestä.	64

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Eri lukujen kirjoittajat.....	7
TAULUKKO 2. Aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten määrät Etelä-Pohjanmaan kunnissa vuonna 2012.	38
TAULUKKO 3. Vuoden 2012 muutokset Etelä-Pohjanmaan yritys-kannassa suurimmilla toimialoilla. (Lähde: Toimiala Online, aloittaneet ja lopettaneet yritykset.)	39
TAULUKKO 4. Yritysten jatkuvuusnäkömät maakunnittain (Varamäki ym. 2012). ..	45
TAULUKKO 5. Yrittäjään liittyvät taustatekijät päätoimisuuteen tähtäävillä ja pysyvästi sivutoimisilla.	48

1 JOHDANTO

Etelä-Pohjanmaan yrittäjyyskatsaus 2015 on neljäs laatuaan. Tätä edeltävät katsaukset ovat vuosilta 2007, 2008 ja 2010. Etelä-Pohjanmaan yrittäjyyskatsauksen innoittajana on toiminut valtakunnallinen Yrittäjyyskatsaus (vuodesta 2013 lähtien Yrityskatsaus), jota TEM on vuodesta 2003 lähtien julkaissut. Käsillä olevan maakunnallisen yrittäjyyskatsauksen tavoitteena on:

- tarkastella poikkileikkauksena 2015, miltä Etelä-Pohjanmaan maakunta yrittäjyyden näkökulmasta näyttää
- peilata aiempaa kehitystä tähän päivään ja päivittää edellisten yrittäjyyskatsauksen tietoja
- vertailla Etelä-Pohjanmaan tilannetta muuhun Suomeen sekä naapurimaakuntiin
- arvioida kehityksen suuntaa
- pohtia lukujen syitä ja taustoja

Yrittäjyyskatsauksen käytännön tarkoitus on tarjota mahdollisimman monipuolinen kuva yrittäjyyden ilmiöstä tilastojen ja tutkimusten valossa kaikille yrittäjyyden parissa työskenteleville edistäjille ja kehittäjille maakunnassa. Yrittäjyyttä tarkastellaan edellisten katsausten tapaan neljän pääulottuvuuden kautta: yritysten toimintaympäristö, yritysten ja yrittäjien määrällinen osuus, yritysten laatu ja yrityskentän dynamiikka. Yrittäjyyskatsaus perustuu pääasiassa sekundäärisiin tilastoihin ja tutkimuksiin. Yksiin kansiin on haluttu koota erilaisia aineistoja, jotka kuvaavat eteläpohjalaista yrittäjyyskenttää. Suurin osa aineistoista on peräisin Tilastokeskuksen tilastoista tai Toimiala Online-tiedoista. Myös Suomen Yrittäjien, Finnveran sekä TEM:n julkaisemaa pk-yritysbarometriä on hyödynnetty. Lisäksi katsauksessa on esitelty omassa maakunnassa viime aikoina toteutettujen tutkimusten tuloksia elinkeinopalveluista, omistajanvaihdoksista, kasvuyrittäjyydestä, yritysten markkinaorientaatiosta ja markkinointikyvyksistä sekä sivutoimiyrittäjyydestä.

Yrittäjyyskatsauksen kirjoittamiseen on osallistunut seitsenhenkinen asiantuntijaryhmä. Katsauksen kokoajana on toiminut Salla Kettunen (Seinäjoen ammattikorkeakoulu). Muut katsauksen kirjoittajat ovat Marko Rossinen (Etelä-Pohjanmaan liitto), Anmari Viljamaa ja Elina Varamäki (Seinäjoen ammattikorkeakoulu), Tero Vuorinen (Vaasan yliopisto/Epanet-verkosto), Pertti Kinnunen (Etelä-Pohjanmaan kauppamari) sekä Tommi Ylimäki (Etelä-Pohjanmaan Yrittäjät). Kunkin luvun kirjoittajat on esitelty taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Eri lukujen kirjoittajat.

1 Johdanto	Elina Varamäki
2 YRITYSTEN JA YRITTÄJIEN MÄÄRÄLLINEN OSUUS 2.1 Yritystoimipaikat 2.2 Yrittäjät	Salla Kettunen ja Marko Rossinen Salla Kettunen
3 YRITYSTEN LAATU 3.1 Kasvuyrittäjyys 3.2 Eteläpohjalaisten pk-yritysten markkinaorientaatio ja markkinointikyvykyys 3.3 Yritysten kansainvälistymisaste 3.4 Yritysten tutkimus ja kehittäminen sekä innovaatiot 3.5 Osaamisintensiivisiä liike-elämän palveluja tuottavat yritykset 3.6 Teollisuuden rakenne ja sen muutos	Elina Varamäki ja Salla Kettunen Anmari Viljamaa Pertti Kinnunen Marko Rossinen ja Salla Kettunen Salla Kettunen Marko Rossinen
4 YRITYSKENTÄN DYNAMIIKKA 4.1 Aloittaneet ja lopettaneet yritykset 4.2 Yritysten vaihtuvuus, konkurssit ja yrityssaneeraukset 4.3 Omistajanvaihdokset 4.4 Sivutoimiyrittäjyys	Salla Kettunen Salla Kettunen Elina Varamäki Anmari Viljamaa
5 YRITYSTEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ 5.1 Väestönkehitys, koulutustaso ja työmarkkinanäkymät maakunnassa 5.2 Yrittäjien kokemus elinkeinoilmasto ja yrittäjyysilmapiiri 5.3 Elinkeinopalveluiden katsaus	Salla Kettunen Tommi Ylimäki Tero Vuorinen
6 Yhteenveto Etelä-Pohjanmaan yrittäjyyden tilasta	Anmari Viljamaa ja Salla Kettunen

2 YRITYSTEN JA YRITTÄJIEN MÄÄRÄLLINEN OSUUS

Tässä luvussa on tarkasteltu yritystoimipaikkojen määrää suhteessa väestöön.

2.1 Yritystoimipaikat

Yritysaktiivisuutta mitataan usein yritysten lukumäärän kautta. Maakuntatasolla tarkasteltuna yritystoimipaikkojen lukumäärä on parempi mittari, sillä useiden suurten yritysten kotipaikat ovat maakunnan ulkopuolella, vaikka niiden toimipaikkoja täällä onkin. Yrityksellä tarkoitetaan yhden tai usean henkilön yhdessä harjoittamaa taloudellista toimintaa, joka tähtää kannattavaan tulokseen. Yrityksiä ovat ammatin- ja liikkeenharjoittajat, jotka toimivat omalla nimellä tai rekisteröidyllä toiminimellä; oikeushenkilöt (esim. osakeyhtiö, osuuskunta, taloudellinen yhdistys); sekä julkiset rahoituslaitokset ja valtion liikelaitokset.

Toimipaikka eli paikallinen toimialayksikkö on yhden yrityksen tai yritystyyppisen yksikön omistama yhdessä paikassa sijaitseva pääasiassa yhdenlaisia tavaroita tai palveluksia tuottava tuotantoyksikkö. Toimipaikkoja ovat esim. maatila, tehdas, myymälä, torikoju ja kioski. Tässä julkaisussa käytetyissä tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin tiedoissa ovat mukana sellaiset maatilat, jotka toimivat työnantajina tai maksavat arvonlisäveroa liiketoiminnasta. Toimipaikka on toimialaluokitusta sovellettaessa keskeinen yksikkö, koska toimipaikkakohtainen tieto antaa parhaan kuvan talouden rakenteesta.¹

Vuonna 2013 Etelä-Pohjanmaalla oli 18 102 yritystoimipaikkaa (13 880 yritystä), joista maa-, metsä ja kalatalouden toimipaikkoja oli 6 227. Alkutuotanto on tärkeä toimiala Etelä-Pohjanmaalla. Tätä kuvaa se, että Suomen kaikista yritystoimipaikoista maakunnassa sijaitsee 4,7 %, mutta maa-, metsä-, ja kalatalouden yritystoimipaikoista 8,8 %. (Tilastokeskus, Yritykset, Alueellinen yritystoimintatilasto.) Maakunnan osuus koko maan väestöstä on 3,5 % (Tilastokeskus, Väestö, Väestörakenne). Toisin sanoen luvut kertovat alkutuotannon tärkeästä osasta tässä maakunnassa.

Yritystoimipaikkojen määrässä oli kasvua vuodesta 1995 vuoteen 2008 (Varamäki 2010, 11). Vuoden 2009 aikana yritystoimipaikkojen määrä kääntyi laskuun, jonka jälkeen kasvua ja laskua on ollut vaihtelevasti. Etelä-Pohjanmaan yritystiheys on Suomen korkeimpia, vaikka yrittäjyyttä luonnehtii kuitenkin mikro- ja pienyritysvaltaisuus.

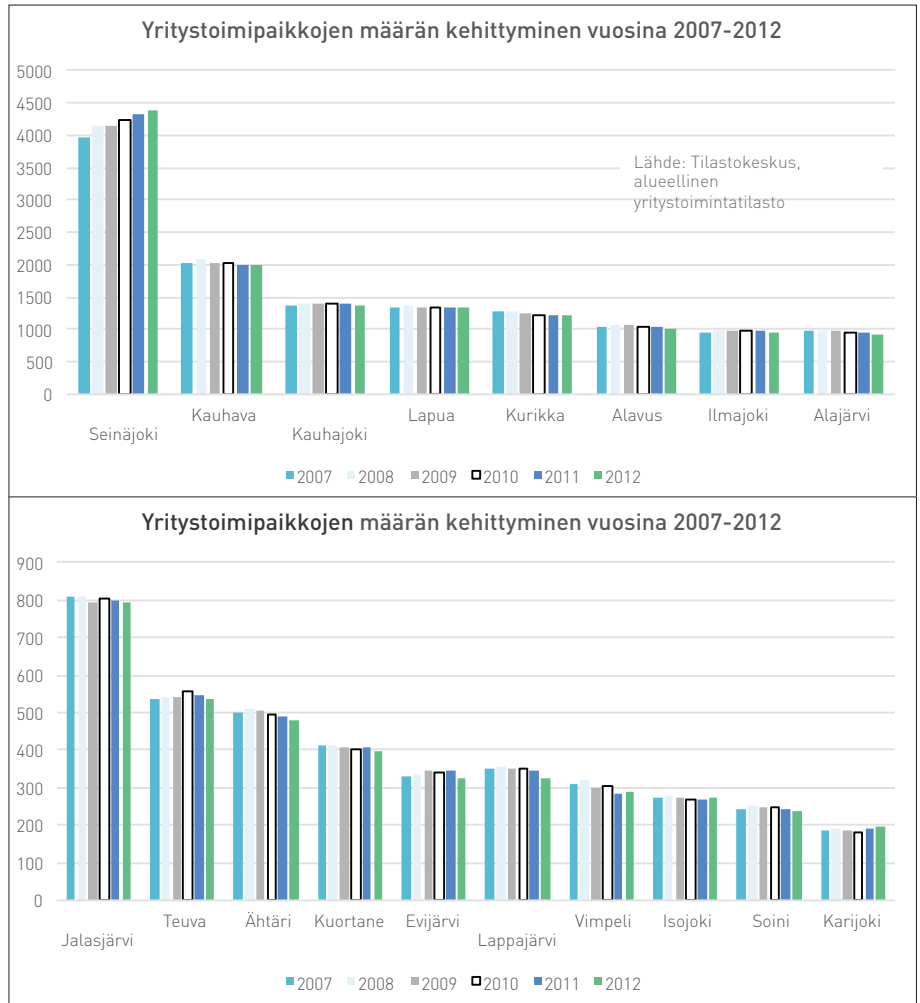
¹ Käytetyt määritelmät Tilastokeskukselta: www.tilastokeskus.fi; tietoa tilastoista; käsitteet ja määritelmät

Alueella on suhteellisen vähän korkeaa arvonlisää tuottavia suuria veturiyhtiöitä. Yritystoimipaikkojen säilymisen kannalta väestön, ja sen mukana yrittäjien, ikääntymisen myötä entistä vahvemmin esiin nousee omistajanvaihdosten sujuvuuden merkitys. (Nieminen 2014, 104.)

Etelä-Pohjanmaan kunnista yritystoimipaikkoja oli vuonna 2013 eniten Seinäjoella, reilut 4 600 toimipaikkaa. Seuraavaksi eniten toimipaikkoja oli Kauhavalla, noin 2 000. Yli tuhannen toimipaikan ylsivät kunnista myös Kauhajoki, Lapua, Kurikka, Alavus, Ilmajoki ja Alajärvi. (Tilastokeskus, Yritykset, Alueellinen yritystoimintatilasto.)

Seinäjoki maakuntakeskuksena erottuu voimakkaasti yritysten absoluuttista määrää tarkasteltaessa. Kun yritysten määrä suhteutetaan asukaslukuun, kääntyvät ääripäät päinvastoin ja erot tasoittuvat. Asukasmäärään suhteutettuna toimipaikkoja oli eniten Karijoella (0,13 toimipaikkaa / asukas), Evijärvellä, Kauhavalla ja Isojoella (kussakin 0,12) Ähtärissä ja Seinäjoella toimipaikkoja oli asukasta kohden vähiten (0,07). (Tilastokeskus.)

Alla olevassa kuviossa 1 tarkastellaan yritystoimipaikkojen määrän kehitystä etelä-pohjalaisissa kunnissa vuodesta 2007 vuoteen 2012. Vertailun aikasarja katkeaa vuoteen 2012, sillä sen jälkeen tilastointiperusteet ovat muuttuneet. Seinäjoki on ainoana kuntana pystynyt kasvattamaan yritystoimipaikkojen määrää tarkastelujakson aikana. Muissa maakunnan kunnissa kehitys on pysynyt paikallaan tai toimipaikkojen määrä on pienentynyt.

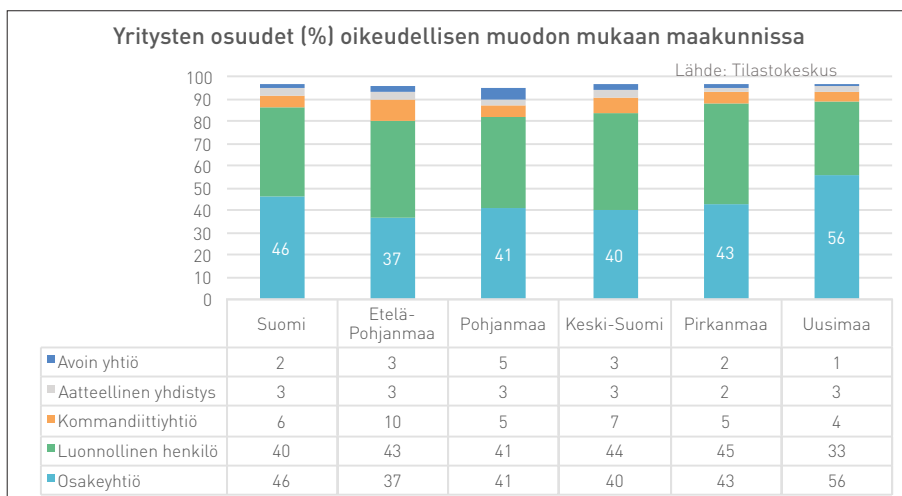

KUVIO 1. Yritystoimipaikkojen määrän kehittyminen Etelä-Pohjanmaan kunnissa vuosien 2007–2012. Liitoksen tehneiden kuntien tiedot on laskettu nykyisten kuntien mukaan.

Vuonna 2012 Etelä-Pohjanmaalla oli 88 tuhatta yritystoimipaikkaa asukasta kohden, kun vastaava luku koko maassa oli 65. Etelä-Pohjanmaan alueen yritystoimipaikkojen yhteenlaskettu liikevaihto vuonna 2012 oli 9,6 miljardia euroa. Kun toimipaikkojen määrä oli 17 068, kertyi liikevaihtoa keskimäärin noin 543 000 euroa toimipaikkaa kohti. Alle 10 henkilöä työllistäviä toimipaikkoja oli 16 280, 10–49 työllistäviä 760, 50–249 työllistäviä 90 ja yli 250 työllistäviä noin 10 kappaletta. Vuonna 2013 yritystoimipaikkoja oli 18 208, liikevaihto edelleen 9,6 miljardia ja keskimääräinen liikevaihto noin 526 000 euroa. (Tilastokeskus, Yritykset, Alueellinen yritystoimintatilasto.)

2.1.1 Yritysten oikeudelliset muodot

Tilastokeskus on luokitellut verohallinnon tietojen perusteella Suomessa olevan 40 erilaista yritysten oikeudellista muotoa. Yleisimmät näistä ovat osakeyhtiö, luonnollinen henkilö, kommandiittiyhtiö, yhdistykset, avoin yhtiö, kiinteistöiden hallintaan liittyvät yhtiöt, osakeyhtiöt, osuuskunnat, pankit ja säätiöt. Alla olevassa kuviossa 2 on esitetty yleisimpien yritysmuotojen vertailu Etelä-Pohjanmaan, Pohjanmaan, Keski-Suomen, Pirkanmaan, Uudenmaan ja koko maan osalta. Lukumäärät sisältävät liike-toiminnasta arvonlisäverovelvolliset ja / tai työnantajana toimivat yritykset sekä voittoa tavoittelemattomat yhteisöt.

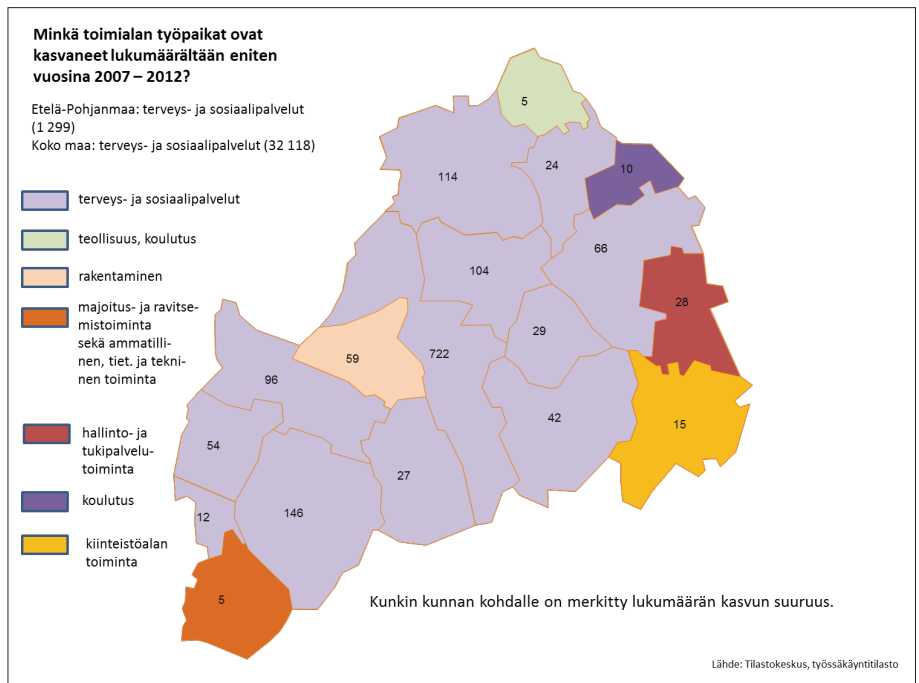
KUVIO 2. Yritysten osuudet oikeudellisen muodon mukaan.

Yritysten oikeudellisia muotoja tarkasteltaessa Uusimaa erottuu selkeästi osakeyhtiöiden suurimmalla osuudella. Uudellamaalla 56 % yrityksistä on osakeyhtiöitä, kun vastaava osuus koko maassa on 40 % ja esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla 37 %. Eroa muuhun maahan voi selittää se, että useiden osakeyhtiöisen yrityksen pääkonttorit sijaitsevat pääkaupunkiseudulla. Yritysten oikeudellisena muotona luonnollinen henkilö on yleisin Pirkanmaalla (45 %), Keski-Suomen (44 %) ja Etelä-Pohjanmaan (43 %) seuratussa perässä. Koko Suomessa luonnollisten henkilöiden osuus yrityksistä on 40 % ja Uudellamaalla 33 %.

Etelä-Pohjanmaalla erityispiirteenä on kommandiittiyhtiöiden suurehko osuus yrityskannasta (10 %, koko maassa 6 %), mikä kertonee maakunnan vahvasta ky-perinteestä ja -kulttuurista. Kulttuuri tulee todennäköisesti edellisiltä yrittäjäsukupolvilta sekä joidenkin tilitoimistojen näkemyksistä. Kymenlaaksossa kommandiittiyhtiöiden osuus on korkein (13 %) ja Lapissa toiseksi korkein (11 %).

2.1.2 Suurimmat toimialat

Teollisten toimipaikkojen määrällä mitattuna suurimpia toimialoja Etelä-Pohjanmaalla vuonna 2012 olivat metallituotteiden valmistus (pois lukien koneet ja laitteet) 439 toimipaikkaa, saha- ja puutuoteteollisuus 193 toimipaikkaa sekä huonekalujen valmistus 168 toimipaikkaa. (Tilastokeskus, Yritykset, Alueellinen yritystoimintatilasto.) Teollisuuden alalla myös työpaikoissa on ollut kasvua Evijärvellä. Kuvio 3 osoittaa, että muuten työpaikkojen kasvu on ollut suurinta muilla toimipaikkamääriltään suurimmilla aloilla. Useimmissa eteläpohjalaisissa kunnissa terveys- ja sosiaalipalvelujen alalle on syntynyt eniten työpaikkoja.

KUVIO 3. Toimialojen työpaikkojen kehitys Etelä-Pohjanmaalla 2007–2012.

Vertailtaessa Etelä-Pohjanmaan toimialoja koko maan lukuihin havaitaan, että useilla aloilla maakunnassa sijaitsevan toimialan henkilöstön osuus on huomattavasti suurempi kuin saman alan liikevaihdon osuus koko maahan verrattuna. Esimerkiksi maataloudessa Etelä-Pohjanmaan osuus henkilöstöstä on 8,7 %, mutta liikevaihdosta 4,7 %, ja vastaavasti teollisuudessa osuus henkilöstöstä on 4,4 % ja liikevaihdosta 2,9 %. (Tilastokeskus.)

Valtakunnallisesti sekä liikevaihdolla että henkilöstömäärällä mitattuna ja maakunnallisesti liikevaihdolla mitattuna samat neljä toimialaa ovat kärkipaikoilla: teollisuus, kauppa, rakentaminen ja kuljetus. Etelä-Pohjanmaalla kuitenkin hen-

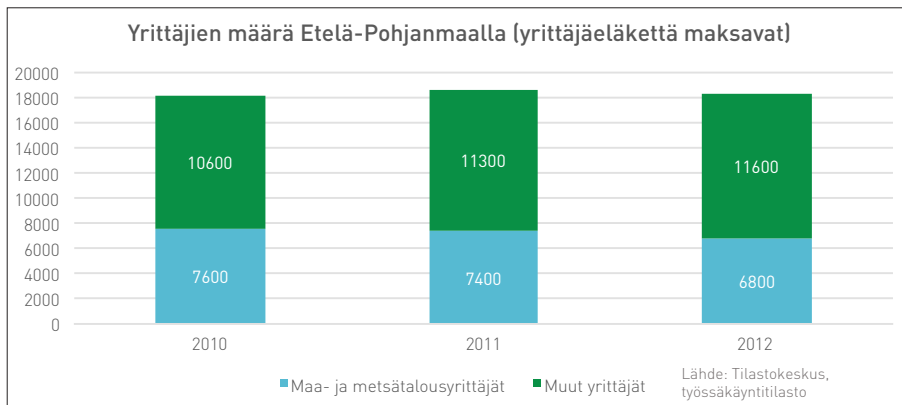
kilöstöllä mitaten teollisuuden ja kaupan jälkeen tulee maatalous ja sitten vasta rakentaminen. (Tilastokeskus.)

2.2 Yrittäjät

Yrittäjiksi määritellään 15–74-vuotiaat henkilöt, joilla on vuoden viimeisellä viikolla voimassa oleva yrittäjäeläkevakuutus ja joiden yrittäjätulot ovat suuremmat kuin mahdolliset palkkatulot.

2.2.1 Yrittäjien määrä ja ikä

Koko Suomessa oli vuonna 2012 Tilastokeskuksen mukaan 356 300 yrittäjää, joista 68 900 oli maa- ja metsätalousyrittäjää. Viimeisten vuosien aikana maatalousyrittäjien määrä on vähentynyt samalla kun muiden yrittäjien määrä on ollut kasvussa. Etelä-Pohjanmaalla yrittäjiä oli 18 400, joista reilu 6 800 maa- ja metsätalousyrittäjiä (kuvio 4). Maa- ja metsätalousyriytysten osalta suunta on ollut laskeva niin maakunnallisesti kuin valtakunnallisesti tarkasteltuna. (Tilastokeskus, Työssäkäyntitilasto.)

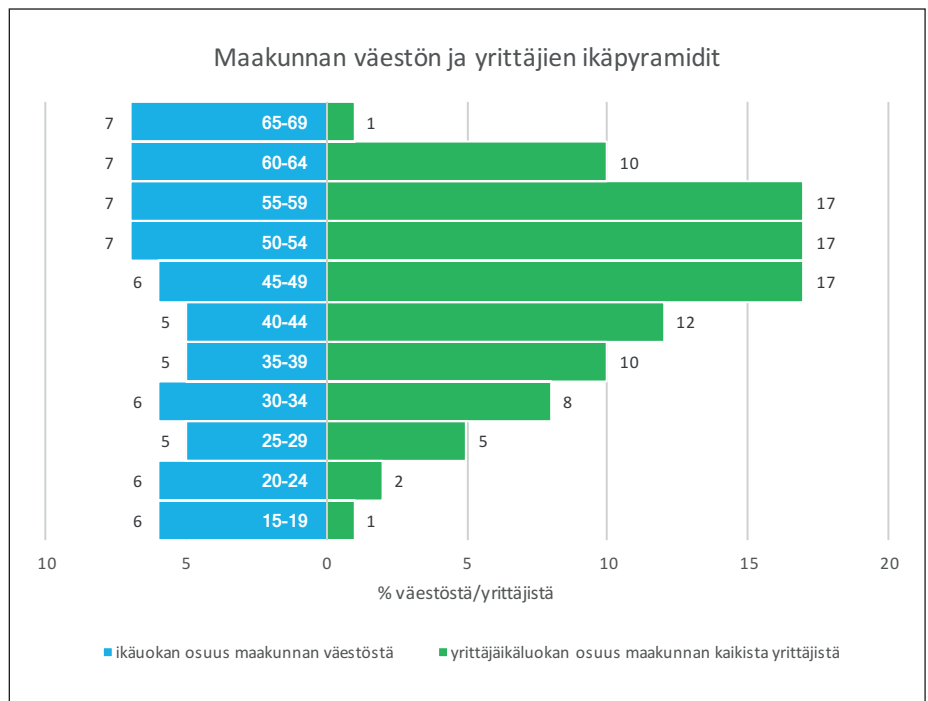
KUVIO 4. Yrittäjien ja maa- ja metsätalousyrittäjien määrä Etelä-Pohjanmaalla.

Yrittäjien osuus työllisistä on koko maassa 10,6 %. Maakunnista yrittäjien osuus työllisistä on suurin Etelä-Pohjanmaalla 15,6 %. Pirkanmaalla yrittäjiä on 10,5 % työllisistä, Satakunnassa 12,0 %, Pohjanmaalla 11,1 %, Keski-Suomessa 11,3 % ja Keski-Pohjanmaalla 14,5 %.

Tarkasteltaessa vielä kuntakohtaisesti Etelä-Pohjanmaan yrittäjien määrää suhteessa alueen kaikkiin työllisiin kuntakohtaisesti havaitaan, että Seinäjoella yrittäjien osuus työllisistä on alin, 10,0 %. Alle 20 % jäädyän myös Alavudella, Ilmajoella, Kauhajoella, Kauhavalla, Kurikassa, Lapualla, Vimpelissä ja Ähtärissä. Suurimpia yrittäjien osuudet ovat Evijärvellä (25,2 %), Soinissa (25,7 %), Isojoella (26,1 %) ja Karijoella (27,6 %).

Eteläpohjalaisista yrittäjistä suurin osa lukeutuu iältään 50–59-vuotiaiden ryhmään. Yli 55-vuotiaita yrittäjiä on maakunnan yrittäjistä 29,3 %. Selkeästi tämän alla ovat kunnista Evijärvi (25,9 % yrittäjistä yli 55-vuotiaita), Jalasjärvi (24,4 %), Kauhava (24,8 %), Kuortane (23,3 %) ja Seinäjoki (24,7 %). Suurimmat yli 55-vuotiaiden yrittäjien osuudet löytyvät Isojoelta (34,2 %), Karijoelta (35,6 %), Kurikasta (34,5 %) ja Teuvalta (35,4 %).

Alla olevassa kuviossa 5 on rakennettu vertailu sen välille, kuinka yrittäjien ikäluokat ja väestö yleensä ikääntyvät Etelä-Pohjanmaalla. Kuviossa vasen puoli kuvaa 15–69-vuotiaiden ikäryhmien osuuksia koko maakunnan väestöstä ja oikea puoli kunkin ikäluokan edustajien osuutta koko maakunnan yrittäjistä. Kuvion perusteella nähdään, että yrittäjistä suurimmat ikäluokat painottuvat 45-vuotiaista ylöspäin. Uusia yrittäjiä tulee ja entiset luopuvat, joten kuviossa yrittäjäpuolta kuvaava diagrammi voi muuttua. Kuitenkin näyttää todennäköiselle, että yrittäjien keski-ikä on kohoamaan päin.

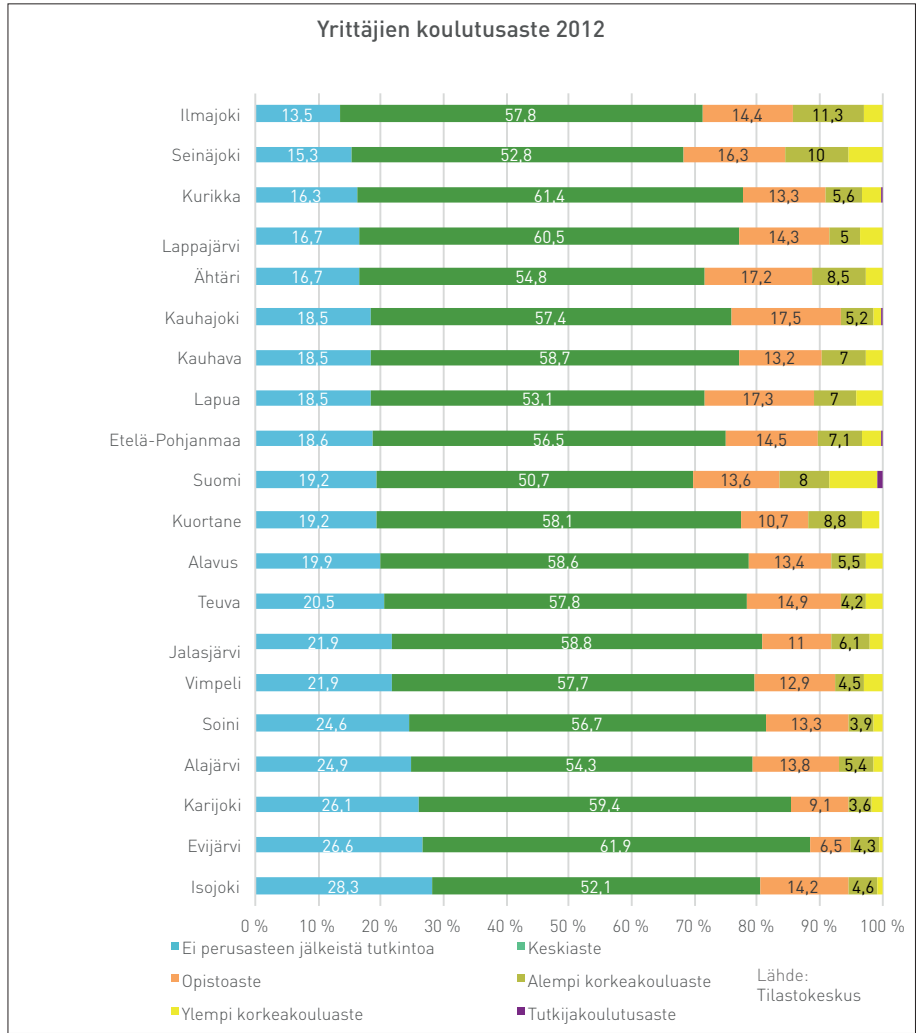

KUVIO 5. Eteläpohjalaisten yrittäjien ikäjakautuksen osuudet verrattuna muuhun väestöön.

2.2.2 Yrittäjien koulutusaste

Yrittäjien koulutusaste on Tilastokeskuksen mukaan noussut sekä valtakunnallisesti että maakunnassa. Etelä-Pohjanmaalla opistoasteen tai sitä korkeampi koulutus vuonna 2012 oli 25 %:lla yrittäjistä (koko maassa 30 %) kun luvut vuoden 2010 Yrittäjyyskatsauksessa olivat Etelä-Pohjanmaalla 21 % ja koko maassa 26 % ja vuonna 2005 Etelä-Pohjanmaalla 19 % ja koko maassa 24 %. Suurin muutos on tapahtunut siinä yrittäjien ryhmässä, jolla ei ole perusasteen jälkeistä koulutusta. Vuodesta 2010 heidän määränsä sekä Etelä-Pohjanmaalla että koko maassa on laskenut 5 prosenttiyksikköä ollen nyt 19 %. Yksi kehitystä selittävä tekijä on, että vanhimmilla yrittäjillä on usein vain perusasteen koulutus. Vanhan yrittäjän luopuessa toiminnasta uudella yrittäjällä on todennäköisemmin ainakin ammattitutkinto. Yrittäjien koulutusasteen kehitys vastaa karkeasti ottaen maakunnan väestön yleistä koulutustason kehitystä. Tutkijakoulutuksen saaneita on edelleen yrittäjinä hyvin vähän. Etelä-Pohjanmaalla luku on 0,1 % ja koko maassa 0,7 %. Kunnittain tarkasteltuna Ilmajoella ja Seinäjoella yrittäjien koulutusaste on korkein; vastaavasti matalin se on Isojoella ja Evijärvellä. (Kuvio 6.)

Naapurimaakunnissa on huomattavaa vaihtelua opistoasteen tai sitä korkeamman koulutuksen saaneiden yrittäjien määrissä: Keski-Pohjanmaalla heitä on 20 %, Keski-Suomessa 29 % ja Pirkanmaalla 33 % yrittäjistä.

KUVIO 6. Yrittäjien koulutusaste 2012 koko maassa, Etelä-Pohjanmaalla ja maakunnan kunnissa (% yrittäjistä).

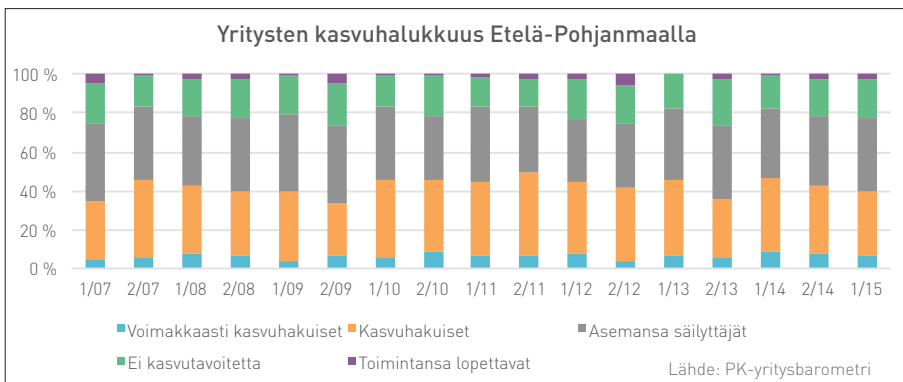
3 YRITYSTEN LAATU

Tässä luvussa yritysten laatua tarkastellaan kasvun ja kasvuhakuisuuden, markkinaorientaation ja yritysten kansainvälistymisasteen näkökulmista. Lisäksi selvitetään tilastojen valossa yritysten TKI- ja innovaatiomenoja sekä osaamisintensiivisiä liike-elämän palveluja tarjoavien yritysten määrää henkilöstön ja liikevaihdon avulla. Lopuksi tarkastellaan teollisuuden rakennetta ja sen laatua.

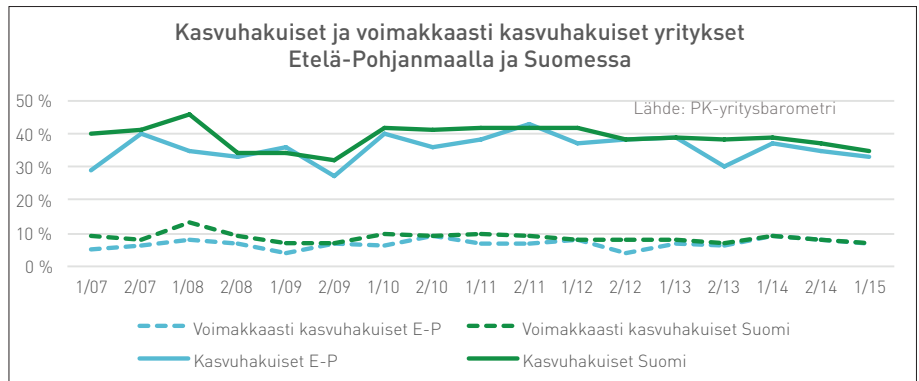
3.1 Kasvuyrittäjyys

3.1.1 Yritysten kasvuhakuisuus

Pk-yritysten kasvuhalukkuutta kysytään säännöllisesti pk-yritysbarometrissä (2014). Sen toteuttajina vuonna 2014 ovat toimineet Suomen Yrittäjät, Finnvera ja Työ- ja elinkeinoministeriö. Voimakkaasti kasvuhaluisten yritysten määrä Etelä-Pohjanmaalla kasvoi hieman vuoteen 2010 verrattuna (kuudesta prosentista kahdeksaan) (kuvio 7). Kasvuhakuiset yritykset ovat valmiita kasvattamaan toimintaansa mahdollisuuksien mukaan. Vuoteen 2010 verrattuna näiden yritysten määrässä on ollut laskua sekä valtakunnallisesti että alueellisesti kasvuhakuisen yritysten määrän ollessa nyt Etelä-Pohjanmaalla 35 %. Asemansa pyrki säilyttämään maakunnassa vuonna 2014 35 % yrityksistä, 19 %:lla ei ole kasvutavoitteita ja 3 % aikoo lopettaa toiminnan (kuvio 8). Kyselyyn vastanneiden määrä on kuitenkin sen verran pieni, että vastauksista ei voi tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Kasvuhalukkuudella näyttää olevan vahva yhteys suhdanteisiin.

KUVIO 7. Pk-yritysten kasvuhakuisuus Etelä-Pohjanmaalla.

KUVIO 8. Kasvuhakuisten ja voimakkaasti kasvuhakuisten yritysten osuudet Etelä-Pohjanmaalla ja Suomessa.

Oletettavasti vuonna 2009 alkanut taantuma on osaltaan vaikuttanut siihen, että yrityksiä, joilla ei ole kasvutavoitteita ja jotka ovat lopettamassa toimintaa, on aiempaa enemmän niin Etelä-Pohjanmaalla kuin valtakunnallisestikin. Toisaalta on nähtävissä, että voimakkaasti kasvuhaluisten yritysten määrä on myös kasvanut, vaikka kasvuhaluisten ja asemansa säilyttäjien määrät ovat pienentyneet. Nykyinen lama on ollut ennätyksellisen pitkä. Voimakkaaseen kasvuhalukkuuteen voi vaikuttaa se, että pitkä lama on heikentänyt yritysten tuloksia ja kasvumahdollisuuksia, minkä vuoksi niiden pitää kasvaa ja tehdä tulosta nopeammin. Toisaalta myös taantuman aikana jotkut markkinat ovat kasvaneet.

Teollisuuden investoinnit ovat Elinkeinoelämän keskusliiton (2015, 3) mukaan laskeutuneet vuodesta 2012 vuoteen 2013 noin 7 %. Vuoden 2014 aikana investoinnit kääntyivät kasvuun pienissä ja suurissa yrityksissä, keskisuurissa yrityksissä investoinnit pysyivät ennallaan ja ennuste on, että kasvu jatkuu myös vuonna 2015. Investointien taso ei arvioiden mukaan kuitenkaan riitä korvaamaan pääomakannan ennustettua kulumista.

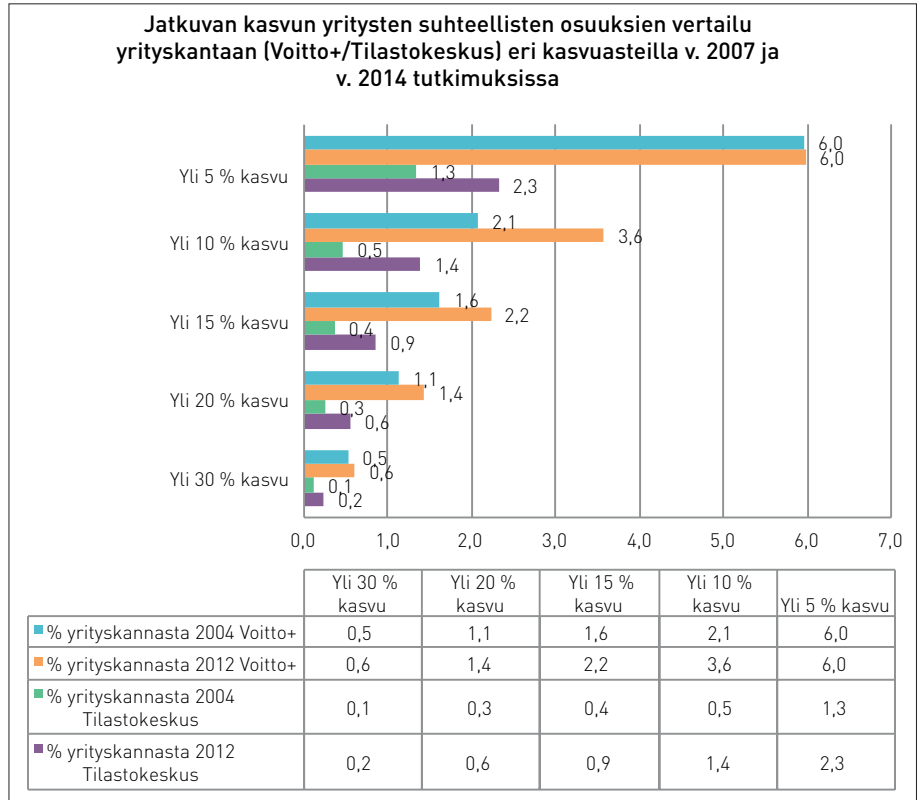
3.1.2 Eteläpohjalaiset kasvuyritykset 2009–2012

Kasvuyrityskatsauksen (2012) mukaan kasvuyritysten osuus yrityskannasta on suurin Uudellamaalla (6 %). Seuraavaksi eniten kasvuyrityksiä on Pirkanmaan, Keski-Suomen sekä Etelä-Savon alueilla. Etelä-Pohjanmaalla kasvuyritysten osuus yrityskannasta on 3,4 %, mikä tarkoittaa maakunnista kuudenneksi heikointa sijaa. Etelä-Pohjanmaa on kuitenkin hieman noussut sekä sijoituksessa että kasvuyritysten suhteellisen osuuden määrässä aikaisempiin kasvuyrityskatsauksiin nähden.

Seinäjoen ammattikorkeakoulussa on 2000-luvun alusta lähtien tutkittu eteläpohjalaisten yritysten kasvua. Tässä yhteydessä tarkastellaan Sorama ym. (2015) Eteläpohjalainen kasvuyrittäjyys 2.0 -tutkimushankkeen tuloksia. Tutkimuksessa selvitettiin eteläpohjalaisten kasvuyritysten määriä, toimialoja sekä sijaintia vuosina 2009–2012 ja niitä vertailtiin vuoden 2007 tutkimukseen (Varamäki, Saarakkala & Tornikoski 2007), ja toisaalta tutkimuksessa tarkasteltiin eteläpohjalaisten kasvuyritysten pitkätaimiseurainta 2000-luvun alusta saakka.

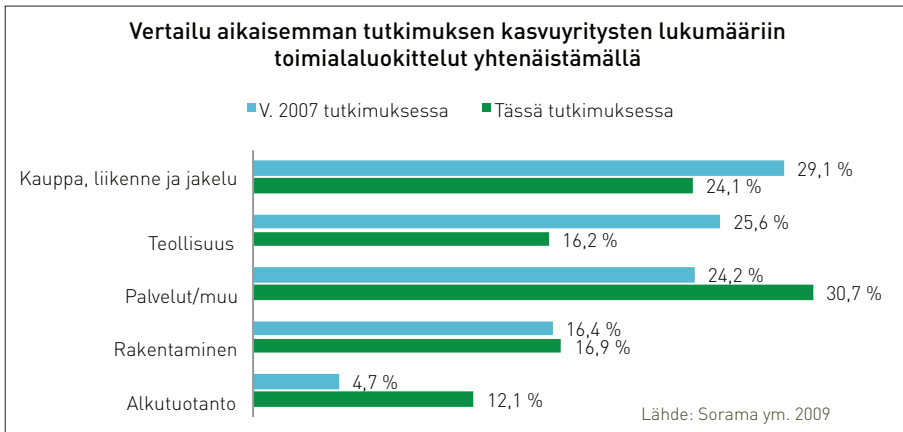
Kasvuyritysten 2009–2012 tunnistamiseksi hyödynnettiin Suomen Asiakastiedon Voitto+ tilinpäätöstietokantaa. Tämä tietokanta sisältää sellaisten yritysten tilinpäätöstiedot, jotka ovat velvoitettuja ilmoittamaan tilinpäätöstietonsa Patentti- ja rekisterihallitukselle. Voitto+ tilinpäätöstietokannasta löytyy 6 304 yrityksen tiedot, joten Etelä-Pohjanmaan koko yrityskannasta noin puolelle löytyy tilinpäätöstiedot sieltä. Aikaisempaan, vuonna 2007 julkaistuun tutkimusraporttiin verrattuna tilinpäätöstietonsa ilmoittaneiden yritysten suhteellinen osuus on kasvanut. Vuoden 2007 tutkimuksen mukaan noin 10 000:sta Etelä-Pohjanmaalla toimivasta yrityksestä noin 3 000 yrityksen tiedot olivat saatavilla em. tietokannasta.

Kasvuyrityksiä oli Etelä-Pohjanmaalla tarkastelujaksolla 2009–2012 enemmän kuin 2000-luvun alussa sekä määrällisesti että suhteellisesti. Vuosina 2009–2012 löytyi kaikkiaan 1 003 kumulatiivisesti yli 30 % kasvanutta yritystä. Tarkastelujaksolla joka vuosi vähintään 5 % kasvun yrityksiä oli samaisella ajanjaksolla 304. Näistä yli 10 % vuotuisen kasvuun ylsi 182 yritystä, yli 15 % vuotuisen kasvuun 113 yritystä, yli 20 % vuotuisen kasvuun 73 yritystä ja yli 30 % vuotuisen kasvun kykeni saavuttamaan 31 yritystä. Nämä luvut ovat keskimäärin noin puolta korkeammat kuin edellisessä tutkimuksessa (2002–2004 ajanjaksolla), joskin nyt perusjoukon yrityksiä on myös puolta enemmän. Suhteessa yrityskantaan kuitenkin 2009–2012 on ollut enemmän kasvuyrityksiä kuin aikaisemmin, eikä tämä yksinomaan selity 2009 vuoden taantumalla. Seuraavassa kuviossa on tarkasteltu eri kasvuprosentilla kasvaneiden yritysten osuuksia sekä Voitto+ yritystietokannasta että Tilastokeskuksen yrityskannasta. Tarkastelu on tehty sekä vuonna 2004 että 2012. Kuten kuviosta 9 käy ilmi, kasvuyritysten suhteellinen osuus yrityskannasta on kasvanut vuodesta 2004 vuoteen 2012 sekä Tilastokeskuksen koko yrityskannan että Voitto+ tietokannan mukaan.

KUVIO 9. Jatkuvan kasvun yritykset Etelä-Pohjanmaalla suhteessa Tilastokeskuksen ja Voitto+ tietokannan yrityksiin vuonna 2004 ja 2012 (Sorama ym. 2009).

Toimialoista kauppa, liikenne ja jakelu sekä teollisuus ovat selkeästi menettäneet asemiaan kasvuyritysten (kumulatiivinen yli 30 % kasvu) suhteen, kun taas palvelut/ muut ovat vahvistaneet asemiaan kasvuyritystoimialoina suhteessa 2000-luvun alun kasvututkimukseen (ks. kuvio 10). Suhteessa alan yrityskantaan Etelä-Pohjanmaalla oli 2009–2012 eniten kasvuyrityksiä alkutuotannossa, joista kuitenkin suurin osa toimi alatoimialalla turkistarhaus. Seuraavaksi eniten kasvuyrityksiä oli kuljetuksen ja varastoinnin toimialalla. Rakentamisen toimialalla on kasvuyritysten suhteellinen osuus lisääntynyt hienoisesti verrattuna aikaisempaan tutkimukseen.

KUVIO 10. Vuoden 2007 Etelä-Pohjanmaan kasvuyritystutkimuksen ja vuoden 2014 tutkimuksen kasvuyritysten suhteellisten määrien vertailu.

Paikkakunnittain suhteessa yrityskantaan eniten kasvuyrityksiä oli Kuortaneella. Kaikkiaan kasvuyritykset ovat kuitenkin jakautuneet suhteellisen tasaisesti koko maa-kuntaan, eikä mikään paikkakunta ole erityinen kasvuyritysten tuottaja.

3.1.3 Kasvuyritysten pitkittäisseuranta

Pitkittäistutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten 2000-luvun alun eteläpohjalaiset kasvuyritykset ovat onnistuneet ylläpitämään kasvua heikon taloussuhdanteen aikana. Tutkimukseen osallistui 123 yritystä (Sorama ym. 2009).

Tutkimus osoittaa, että vain harvat yritykset kykenevät ylläpitämään nopeaa kasvua pitkään ja yhtäjaksoisesti, koska niin itse yritys kuin sen toimintaympäristökin muuttuvat ajan kuluessa. Tutkituista yrityksistä hieman yli puolella (53 %) oli tapahtunut vähintään 20 % kumulatiivinen kasvu vuodesta 2005 vuoteen 2011. Ylipäänsä jonkinasteinen kasvu löytyi 65 %:lla yrityksistä. Huomionarvoista on, että seitsemän vuoden ajanjaksolla 2005–2011 yli kolmasosalla yrityksistä kasvu oli negatiivista eli liikevaihto supistui. Positiivisesti kasvaneita yrityksiä oli erityisesti 5–9 työntekijää työllistävässä yrityksissä; yli kolmeneljäsosaa tämän kokoluokan yrityksistä oli kasvanut. Seuraavaksi eniten kasvuyrityksiä oli kokoluokassa 10–19 työntekijää (68 %). Vähiten kasvuyrityksiä oli alle 5 työntekijää työllistävien yritysten joukossa. Näyttäisi siltä, että kasvupotentiaali on suurinta jo kasvun alkuun päässeillä mikroyrityksillä, toisin sanoen yrityksillä, jotka ovat jo aiemmin ylittäneet kynnyksen työllistää useampia työntekijöitä.

123 yrityksen joukosta löytyi seitsemän jatkuvan kasvun yritystä. Näillä yrityksillä jokainen yksittäinen vuosi tutkitulla ajanjaksolla oli kasvun vuosi eli liikevaihto nousi suhteessa edelliseen vuoteen. 27 yrityksellä oli viisi kasvukautta ja 29 yrityksellä neljä kasvukautta. Viidellä yrityksellä ei ollut yhtään positiivista liikevaihdon kehitys-

vuotta tarkasteluajanjaksolla, ja seitsemällä yrityksellä oli vain yksi positiivinen vuosi. Huomionarvoista on, että lähes kaikilla yrityksillä liikevaihto laski vuonna 2009.

Tutkimus vahvistaa aiempaa käsitystä, että eteläpohjalaiset yritykset kasvavat hitaasti mutta kannattavasti. Tutkitut yritykset ovat kokonaisuutena katsoen pystyneet pitämään niin kannattavuuden, vakavaraisuuden kuin maksuvalmiudenkin kohtuullisen hyvällä tasolla taloudellisesti haastavan suhdanteen aikana. Kannattavuuden ylläpitäminen on yhteydessä siihen, että heikon suhdanteen aikana yritykset ovat entisestään keskittyneet olemassa olevan tehostamiseen sen sijaan, että olisivat panostaneet kokonaan uuden kehittämiseen (esim. uudet tuotteet tai markkina-alueet).

Tutkimus vahvistaa aikaisempia tutkimuksia myös siltä osin, että kasvu ei ole kiinnistään yksittäisestä seikasta tai ominaisuudesta. Menestyminen, tarkoittaen sekä liiketoiminnan laadullista kehittymistä että taloudellista tulosta, on vahvin kasvua selittävä tekijä. Hyvään tulokseen tähdätessään yrittäjä siis osuu todennäköisemmin myös yhteiskunnan kannalta toivottavalle kasvu-uralle. Vastaavasti aktiivinen ote yrityksen kehittämiseen ylipäänsä on yhteydessä taloudelliseen ja liiketoiminnalliseen menestykseen. Tämä tarkoittaa tasapainoista uuden kehittämistä ja olemassa olevan tehostamista, tiedolla johtamista sekä markkinainformaation hankkimista asiakkailta ja sen hyödyntämistä tuotteiden ja palvelujen kehittämisessä.

Merkittävin yksittäinen menestymiseen vaikuttava tekijä oli tiedolla johtaminen. Laajaan tietopohjaan ja systemaattiseen seurantaan perustuva johtaminen tuottaa tulosta. Tämä tarkoittaa niin asiakkaisiin, henkilöstöön, prosessien kuin talouden tunnuslukujen seurantaan liittyvän informaation keräämistä ja hyödyntämistä. Myös hallitus- ja johtoryhmän aktiivisuus on yhteydessä yrityksen menestymiseen. Tutkimus myös osoittaa, että ulkopuolisen neuvonnan ja konsultoinnin aktiivinen käyttö on yhteydessä tietynlaiseen kehittämisaktiivisuuteen ja kasvuhakuisuuteen. Strategiaan ja uusiin teknologioihin liittyvien palvelujen käyttö korreloi lievästi mutta positiivisesti kasvun kanssa samoin kuin korkeakoulujen ja muiden oppilaitosten palveluiden käyttö. Edellä mainitut tekijät eivät suoraan selitä liikevaihdon kasvua mutta selittävät kuitenkin yrityksen positiivista liiketoiminnallista ja taloudellista menestymistä.

Tutkimuksesta käy myös ilmi, että toteutunut kasvu selittää tulevia kasvutavoitteita. Yritykset, jotka ovat oppineet kasvamaan, eivät siis näe kasvua peikkona, vaan tavoittelevat myös tulevaisuudessa eniten kasvua. Tämä kertoo siitä, että kasvu on koettu mielekkääksi yrittäjänkin näkökulmasta.

Tarkasteltaessa muutoksia yrityksissä tai niiden strategisessa käyttäytymisessä suhteessa vuoden 2007 tutkimukseen (Varamäki, Saarakkala & Tornikoski 2007) voidaan ensinnäkin todeta, että kehittämisaktiivisuus (esim. yrittäjämäinen orientaatio ja uuden kehittämiseen panostaminen) ovat melko pysyvää. Toisin sanoen, yrityksissä,

joissa kehittäminen oli aktiivisempaa jo aikaisemmassa tutkimuksessa, toimittiin myös nyt suuremmalla yrittäjämäisellä orientaatiolla ja niissä panostettiin enemmän uuden kehittämiseen. Kehittäminen on siis keskittynyttä ja ydinkysymys on, miten saada isompi joukko eteläpohjalaisia yrityksiä mukaan tämäntyyppiseen kehittämiseen. Toiseksi on todettava, että taloudellinen laskusuhdanne on kokonaisuutena saanut aikaan sen, että yrittäjämäinen orientaatio (proaktiivisuus, riskinotto ja innovointi) on laskenut ja olemassa olevan kehittämiseen eli tehostamiseen panostaminen on noussut suhteessa aikaisempaan tutkimukseen. Kolmanneksi, huomio kiinnittyy yrityksissä tapahtuneisiin muihin muutoksiin: lähes viidesosalla (18 %) oli tapahtunut muutoksia yrityksen omistuksessa, ja noin neljäsosalla oli tapahtunut muutoksia liiketoiminnoissa eli liiketoiminnot olivat joko laajentuneet uusille aloille tai niitä oli karsittu pois. Nämä muutokset kertovat sekä yrittäjäkunnan eläköitymisestä että ympäristön suuresta myllerryksestä. Ulkomaankaupan osuus liikevaihdosta oli jonkin verran kasvanut seurantalutkimukseen osallistuneilla yrityksillä, mutta vastaavasti hallitustyöskentely oli jonkin verran passivoitunut.

3.2 Eteläpohjalaisten pk-yritysten markkinaorientaatio ja markkinointikyvykkyys

Etelä-Pohjanmaalla toteutettiin vuonna 2014 kysely- ja haastattelututkimus, jolla selvitettiin pk-yritysten markkinaorientaatiota ja markkinointikyvykkyyttä ja niiden yhteyksiä yritysten kilpailu- ja kasvukykyyn. Markkinaorientaatiolla tarkoitetaan yrityksen toimintatapoja asiakkaiden, kilpailijoiden ja sisäisen koordinaation suhteen. Jaworski ja Kohli (1993) tiivistävät markkinaorientaation kolmeen toimintatapaan: 1) markkinatiedon saaminen asiakkaiden nykyisistä ja tulevista tarpeista, 2) markkinatiedon välittäminen organisaatiossa ja 3) vastaaminen asiakkaiden nykyisiin ja tuleviin tarpeisiin. Markkinaorientaatiolla on todettu olevan yhteys tuottavuuteen (Narver & Slater 1990) ja myynnin kasvuun (Slater & Narver 1994). Markkinaorientaatiolla yleensä (Pelham 2000) ja pienten yritysten kohdalla etenkin asiakasorientaatiolla (Bard 2007) on yhteys menestymiseen. Suomalaisessa tutkimuksessa (Reijonen & Komppula 2010) on todettu, että vaikka markkinaorientaatio ja etenkin asiakasorientaatio on yrityksissä jossain määrin omaksuttu, kyvykkyyksissä on puutteita. Markkinoiden muuttuessa mutkikkaiksi tarvitaan entistä enemmän mukautuvia kyvykkyksiä: kykyä markkinoiden oppivaan seurantaan, joustavaan ja oppivaan kokeiluun ja avoimeen, suhteita rakentavaan markkinointiin (Day 2011). Tässä tutkimuksessa markkinointikyvykkyksiä haluttiin tarkastella kahdeksalla eri osa-alueella: markkinatutkimus, hinnoittelu, tuotekehitys, kanavat, markkinointiviestintä, markkinoinnin suunnittelu ja johtaminen, asiakassuhteet sekä brändimielikuva. Tutkimuksessa haluttiin lisäksi selvittää, mikä yhteys markkinaorientaatiolla ja markkinointikyvykkyydellä on yrityksen kasvuun ja menestymiseen.

Kyselytutkimukseen saatiin kaikkiaan 152 vastausta, joista kasvaneita yrityksiä oli 89 ja ei-kasvaneita 63. Haastattelututkimukseen valittiin kyselytutkimuksen tulosten perusteella 10 yritystä, joilla oli korkeat keskiarvot niin markkinaorientaation, markkinointikyvykkyyksien kuin menestymisenkin osalta. Seuraavassa esitetään tiivistelmä tutkimusten tuloksista (Joensuu, Viljamaa, Katajamäki, Kettunen & Mäkelä 2015, tulossa)

Markkinaorientaatiota mitattiin yhteensä 20 väittämällä, joista muodostettiin keskiarvomuuttuja. Markkinaorientaation keskiarvo yritysten kesken oli 4,8 (minimi 2,7 ja maksimi 6,9, keskihajonta 0,9). Yrityksistä löytyy siis korkean markkinaorientaation ja matalan markkinaorientaation yrityksiä. Korkeimmat keskiarvot liittyivät pyrkimykseen vastata asiakkaan ilmaistuihin tarpeisiin, tärkeiden markkinoiden muutoksiin liittyvien tietojen leviämiseen yrityksen sisällä, nopeaan reagointiin kilpailijoiden toimiin sekä asiakaspalautteen huomiointiin. Kaikkiaan tulokset osoittavat, että vastanneissa yrityksissä on varsin hyvin omaksuttu asiakas- ja kilpailijaorientaatio, mutta keskustelua alan kehityksestä ja trendeistä voisi käydä enemmän yritysten sisällä. Tutkimuksessa todettiin, että markkinaorientaatiolla on kohtalaisen voimakas yhteys menestymiseen sekä siihen, missä määrin yritys panostaa uuden (uusien tuotteiden ja palvelujen) kehittämiseen ja olemassa olevan (nykyiset tuotteet ja palvelut) kehittämiseen. Yritykset, joilla on korkea arvo markkinaorientaatiosta, käyttävät myös monipuolisemmin markkinointiviestintää.

Markkinointikyvykkyyttä mitattiin 24-kohtaisella kysymyspatteristolla, josta myös muodostettiin keskiarvomuuttuja. Faktorianalyysin pohjalta todennettiin markkinointikyvykkyyksille kolme osatekijöiden ryhmää: markkinoinnin johtaminen ja toteutus, asiakassuhteiden hallinta sekä brändiosaaminen. Eniten kehitettävää yrityksiltä löytyi markkinoinnin johtamiseen ja toteutukseen liittyvissä asioissa. Hinnoittelu sekä tuote- ja palvelukehitys hallitaan kohtuullisen hyvin, mutta suunnittelun osana ei osata käyttää markkinatutkimusta ja markkinointiviestinnän osaaminen koetaan heikoksi. Joukosta löytyy kuitenkin myös yrityksiä, jotka ovat vahvoja kaikilla markkinointikyvykkyyden osa-alueilla. Asiakassuhteiden hallinnan osalta yritykset ymmärtävät hyvin asiakkaiden tarpeisiin keskittymisen tärkeyden pitkällä tähtäimellä, saavat hyvin aikaan keskustelua asiakkaiden kanssa sekä hoitavat suhteita asiakkaisiin säännöllisesti. Toisaalta asiakastiedon systemaattisessa keräämisessä ja sen hyödyntämisessä brändin asemoinnissa olisi vielä kehitettävää. Markkinointikyvykkyys kokonaisuutena on voimakkaassa yhteydessä paitsi markkinaorientaatioon myös menestymiseen ja erityisesti liiketoiminnalliseen kehittymiseen.

Tutkimuksessa myös vertailtiin kasvaneiden ja ei-kasvaneiden eteläpohjalaisten yritysten markkinaorientaatiota, markkinointikyvykkyyksiä ja panostuksia uuden tai olemassa olevan kehittämiseen. Tulosten mukaan kasvaneet ja ei-kasvaneet yritykset eroavat toisistaan siinä, mitkä markkinaorientaation osa-alueet selittävät menestystä. Kasvaneilla yrityksillä suurin merkitys on markkinointikyvykkyydellä ja sen jälkeen

markkinaorientaatiolla. Ei-kasvaneilla yrityksillä taas eniten menestymiseen vaikuttaa uuden kehittäminen ja sen jälkeen markkinaorientaatio.

Markkinaorientaatio on siis tärkeä sekä kasvaneilla että ei-kasvaneilla yrityksillä kun selitetään menestymistä. Huomionarvoista on, että markkinointikyvykkyydellä on huomattavasti suurempi merkitys kasvaneilla yrityksillä kuin ei-kasvaneilla yrityksillä. Markkinointikyvykkyyden yhteys kasvuun on siis tärkeä. Toisaalta markkinointikyvykkyttä ei ole ilman markkinaorientaatiota, joka luo pohjan sekä markkinointikyvykkyydelle että uuden kehittämiselle yrityksissä. Kun tarkastellaan lähemmin menestyksen ja markkinointikyvykkyyksien osa-alueita, ei-kasvaneilla yrityksillä korostuu brändiosaaminen suhteessa taloudelliseen tuloksellisuuteen. Kasvaneilla yrityksillä puolestaan liiketoiminnallista kehittymistä menestymisen osa-alueena selittävät asiakassuhteiden hallinta sekä markkinoinnin johtaminen ja toteutus.

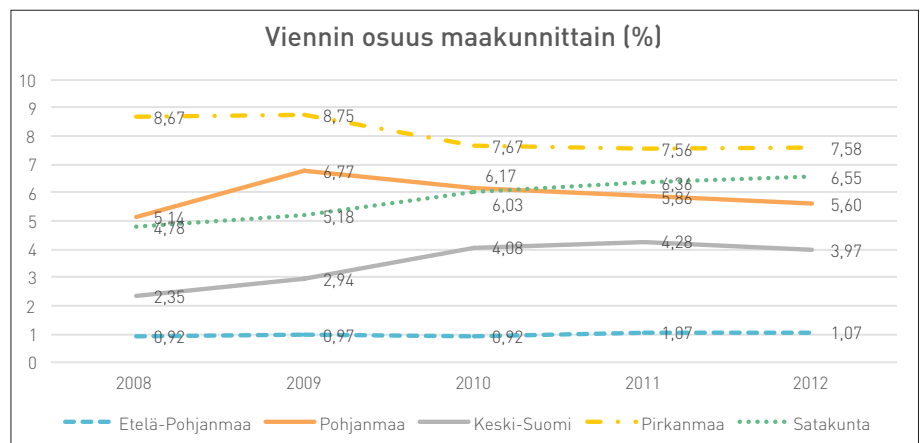
Tutkimuksen yhtenä tavoitteena oli selvittää markkinaorientaation omaksumisen esteitä ja edellytyksiä. Markkinaorientaation omaksuminen näkyy eteläpohjalaisissa yrityksissä vahvana asiakassuuntautuneisuutena. Tällöin asiakaskokemus on keskiössä ja toiminta tähtää lisäarvon tuottamiseen asiakkaalle. Palvelu nähdään osaksi laatua ja asiakaskokemusta. Asiakassuuntautuneisuuden lisäksi hyvin markkinaorientaation omaksuneissa yrityksissä osataan hyödyntää markkinatutkimusta asiakastarpeiden selvittämisessä ja ennakoinnissa. Markkinaorientaation omaksuminen näkyy myös markkinointiviestinnän investointina. Keskimäärin eteläpohjalaisissa yrityksissä ei kuitenkaan käytetä markkinointiviestinnän keinoja kovin monipuolisesti, ja etenkin digitaalisen markkinoinnin keinoja hyödynnetään kapeasti.

Markkinaorientaation omaksumisen esteenä saattavat olla tukeutuminen vanhoihin toimintatapoihin ja liian suuri luottamus hiljaisen tiedon säilymiseen. Asiakastietojärjestelmän puuttuminen saattaa muodostua esteeksi markkinaorientaation omaksumisessa. Toisaalta esimerkiksi markkinatutkimuksen hyödyntäminen osana markkinoinnin suunnittelua ei vaadi yritykseltä omaa tutkimusosaamista. Haastatelluissa yrityksissä hyödynnettiin jo olemassa olevia markkinaselvityksiä ja osassa ketjulta tulevaa markkinatietoa. Ongelmaksi saattaakin muodostua asenne: suunnittelun perustamista tietoon ei pidetä tärkeänä. Markkinaorientaation edellytyksenä voidaan nähdä ainakin 1) riittävällä tasolla toimivat tietojärjestelmät, 2) markkinatiedon saatavuus joko primääri- tai sekundääridatasta ja 3) asiakassuuntautunut asenne yrityksen johdossa.

3.3 Yritysten kansainvälistymisaste

Yritysten kansainvälistymisastetta tarkastellaan tässä pelkästään vientilukujen valossa. Viennin lisäksi yritysten kansainvälistymistä kuvaavat myös esim. tuonti, erilaiset kansainvälisen yhteistyön ja yhteisvalmistuksen muodot sekä etabloituminen (omien myynti-, tuotanto- jne. yksiköiden perustaminen ulkomaille), mutta tässä osiossa kansainvälistymisasteen mittarina pidetään alueen yritysten yhteenlaskettua euromääräistä vientiä ja erityisesti alueen viennin osuutta koko maan viennistä.

Tässä tehty viennin tarkastelu kattaa vuodet 2008–2012 eli viiden vuoden jakson, ja siinä on verrattu Etelä-Pohjanmaata neljään naapurimaakuntaamme (Pohjanmaa, Keski-Suomi, Pirkanmaa ja Satakunta). Tuloksista voidaan tehdä se jossain määrin hämmästyttävä havainto, että Etelä-Pohjanmaan osuus maamme kokonaisviennistä on vuodesta toiseen erittäin tasainen, n. 1 % (kuvio 11). Vaihtelu on äärimmäisen pientä eikä osuudessamme näyttäisi olevan minään vuonna merkittävää nousua tai laskua. Sama koskee Pohjanmaata, joka absoluuttisilla vientimäärillä mitattuna on kuitenkin Etelä-Pohjanmaahan verrattuna huomattavasti suurempi vientimaakunta. Naapurimaakunnistamme osuuttaan ovat vuosina 2008–2012 selvästi kasvattaneet Keski-Suomi ja Satakunta. Pirkanmaan osuus Suomen kokonaisviennistä taas on ollut selvästi laskeva, mikä johtunee Tampereen aiemmin vahvojen ICT- ja koneenrakennusalojen vaikeuksista.

KUVIO 11. Viennin osuus vertailumaakunnissa vuodesta 2008 vuoteen 2012.

Jos maakuntamme vientiä halutaan kasvattaa, olisi tärkeää selvittää syyt siihen, miksi osuutemme säilyi vuodesta toiseen samalla varsin vaatimattomalla tasolla. Oppia olisi otettava myös paremmin menestyneiden naapureiden, erityisesti Keski-Suomen ja Satakunnan toimenpiteistä tai ainakin olisi selvitettävä, mistä niiden kasvavat vientimäärät johtuvat.

3.4 Yritysten tutkimus ja kehittäminen sekä innovaatiot

Työ- ja elinkeinoministeriön toimialapalveluiden toimittaman aluekatsauksen mukaan ruokajärjestelmillä ja biotalouteen liittyvillä innovaatiolla on Etelä-Pohjanmaan maakunnassa merkittävää potentiaalia. Haasteina nähdään kansainvälistyminen, koulutustason nostaminen ja ikärakenteen muutokseen varautuminen. Yrityksiltä toivottiin laajempia panoksia tutkimus- ja kehitystoimintaan. (Nieminen 2014, 104.)

3.4.1 Tutkimusmenot

Etelä-Pohjanmaalla käytettiin Tilastokeskuksen tutkimus- ja kehitystoimintaa koskevien tilastojen mukaan vuonna 2013 yhteensä 41,7 miljoonaa euroa tutkimus- ja kehitystoimintaan. Samanaikaisesti koko maassa toimintaan käytettiin noin 6,68 miljardia euroa, joten Etelä-Pohjanmaan osuus koko maan tutkimus- ja kehitystoiminnan menoista oli tuolloin 0,62 %.

Vuosina 2000–2013 tutkimus- ja kehitystoimintaan käytetyt käypähintaiset menot olivat kansallisesti suurimmat vuonna 2011, jolloin menojen suuruus oli 7,16 miljardia euroa. Vuosi 2011 oli ainoa, jolloin menot ylittivät koko maassa seitsemän miljardin rajan. Tämän jälkeen menot ovat siis alentuneet vuoden 2011 tasolta.

Etelä-Pohjanmaalla tutkimus- ja kehitystoiminnan menot olivat vuosien 2000–2013 aikana korkeimmalla tasolla vuosien 2011–2013 aikana, jolloin menojen suuruus ylitti 40 miljoonan euron rajan. Korkein tutkimus- ja kehitystoiminnan menojen taso maakunnassa saavutettiin vuonna 2012, jolloin menojen suuruus oli 49,8 miljoonaa euroa.

Rahan arvossa tapahtuu kuitenkin vaihtelua, jonka vuoksi tutkimus- ja kehitysmenoja voidaan tarkastella pidemmällä aikavälillä reaalisin hinnoin laskettuna eli ottamalla huomioon rahan arvossa tapahtuvat muutokset (ostovoiman muutokset, jotka syntyvät hintojen vaihtelun takia) ja laskemalla menot jonkun tietyn vuoden hintatason mukaisina. Jos menot lasketaan vuoden 2013 keskimääräisen hintatason mukaan vuoden keskimääräisellä elinkustannusindeksillä deflatoituna, niin voidaan todeta, että vuosien 2000–2013 aikana tutkimus- ja kehitysmenot ovat valtakunnallisesti olleet korkeimmillaan vuonna 2010 eli noin 7,52 miljardia euroa. Vastaavalla tavalla tarkasteltuna Etelä-Pohjanmaan maakunnalliset menot olivat suurimmillaan vuonna 2012, eli 50,5 miljoonaa euroa.

Etelä-Pohjanmaan yritykset käyttivät vuonna 2013 Tilastokeskuksen mukaan tutkimus- ja kehitystoimintaan yhteensä 29,5 miljoonaa euroa käyvin hinnoin laskettuna. Yritysten osuus koko maakunnan tutkimus- ja kehitystoiminnan menoista oli tuolloin

70,7 % eli ne olivat suurin toiminnan rahoittajasektori maakunnassa. Korkeakoulujen osuus toiminnan rahoituksesta oli tuolloin 21,3 % ja julkisen sektorin sekä yksityisen voitto tavoittelemattoman toiminnan osuus 8 %. Vuosien 2000–2013 aikana yritysten tutkimus- ja kehitystoiminnan rahoitus oli suurimmillaan vuonna 2012, jolloin sitä käytettiin lähes 36 miljoonaa euroa.

Edellä laskettiin, millainen oli tutkimus- ja kehitystoimintaan käytetty reaalihintainen rahamäärä vuosina 2000–2013. Samalla tavalla voidaan laskea yritysten tutkimus- ja kehitystoimintaan käyttämän rahan suuruus reaalihinnoin. Vuoden 2013 hinnoin laskettuna yritysten toimintaan käyttämä rahamäärä oli korkein kansallisesti vuonna 2008 (5,57 miljardia euroa vuoden 2013 hinnoin) ja Etelä-Pohjanmaalla rahamäärä oli suurin vuonna 2012, eli 36,2 miljoonaa euroa.

Ajanjaksolla 2000–2013 yritykset ovat olleet kansallisesti merkittävien tutkimus- ja kehitystoiminnan rahoittajasektori. Yritysten rahoitusosuus on ollut keskimäärin hieman alle 71 % toiminnan kokonaisrahoituksesta kyseisellä ajanjaksolla.

Myös Etelä-Pohjanmaalla yritysten osuus tutkimus- ja kehitystoiminnan rahoittajana on ollut merkittävä, sillä vuonna 2013 yritysten osuus toiminnan rahoituksesta oli 70,7 %. Ajanjaksolla 2000–2013 yritysten osuus tutkimus- ja kehitystoiminnan rahoittajana on jokaisena vuonna ollut maakunnassa korkeampi kuin maassa keskimäärin, mutta yritysten osuus maakunnan tutkimus- ja kehitystoiminnan rahoituksesta on pienentynyt selkeästi vuosina 2008–2013, lähes 15 prosenttiyksikköä, kun kansallisesti yritysten osuus rahoittajina alentui vain hieman yli viidellä prosenttiyksiköllä vastaavana aikana. Syynä tähän lienee, että maakunnan yritykset ovat huomattavasti pienempiä kuin yritykset Suomessa keskimäärin ja pienemmillä yrityksillä on heikommat mahdollisuudet tutkimus- ja kehitystoiminnan rahoittamiseen.

Asukasta kohti lasketut tutkimus- ja kehitysmenot olivat vuonna 2013 koko maassa 1 226 euroa ja Etelä-Pohjanmaalla 215 euroa. Etelä-Pohjanmaan asukaskohtaiset menot olivat kolmanneksi pienimmät maakunnistamme. Pienimmät asukaskohtaiset tutkimus- ja kehitysmenot olivat Kymenlaaksossa (137 euroa/asukas) ja Ahvenanmaalla (142 euroa/asukas). Korkeimmat tutkimusmenot olivat asukasta kohti laskettuna Pohjois-Pohjanmaalla (2 112 euroa/asukas) ja Uudellamaalla (1 903 euroa/asukas). Tutkimus- ja kehitysmenojen alueellisia eroja selittävät mm. yritysten ja korkeakoulujen sijoittuminen eri maakuntiin. Menoille on ominaista voimakas alueellinen keskittyminen.

Tutkimukseen käytettyjä resursseja voidaan tarkastella myös tehtyjen tutkimustyövuosien avulla. Vuosina 2000–2013 tutkimustyövuosien määrä oli suurimmillaan valtakunnan tasolla vuonna 2004, jolloin koko maassa tehtiin noin 58 300 tutkimustyövuotta.

Etelä-Pohjanmaalla tutkimustyövuosien huippu ajoittui kuitenkin vasta vuoteen 2011, jolloin maakunnassa tehtiin noin 509 tutkimustyövuotta. Vuosi 2011 on ollut ajanjakson ainoa vuosi, jolloin maakunnan tutkimustyövuosien määrä ylitti 500:n rajan. Suhteessa koko maan tutkimustyövuosien määrään Etelä-Pohjanmaan tutkimustyövuosien määrä oli myös vuonna 2011 ajanjakson korkein, eli 0,93 %. Vuonna 2013 maakunnan osuus koko maassa tehdyistä tutkimustyövuosista oli 0,78 %.

Yritysten merkittävä rooli tutkimustoiminnassa näkyy Etelä-Pohjanmaalla myös siinä, että vuonna 2013 yritysten tutkimustyövuodet muodostivat noin 2/3 (66,4 %) maakunnassa tehdyistä tutkimustyövuosista. Vuosien 2000–2013 aikana yritysten osuus maakunnan tutkimustyövuosista on ollut suurimmillaan noin 80 %:n luokkaa (vuonna 2008 enimmillään, tuolloin 80,4 % maakunnan tutkimustyövuosista tehtiin yrityksissä), mutta viime vuosina yritysten osuus on kuitenkin vähentynyt huomattavasti tältä tasolta. Vastaavasti korkeakoulusektorin sekä julkisen sektorin ja yksityisen voittoa tavoittelemattoman sektorin suhteelliset osuudet tehdyistä tutkimustyövuosista ovat olleet viime vuosina kasvussa.

Jos Etelä-Pohjanmaan tutkimustyövuosien jakaumaa sektoreittain verrataan koko maan vastaaviin jakaumiin ajanjaksolla 2000–2013, havaitaan, että yritysten osuus tutkimustyövuosista on Etelä-Pohjanmaalla ollut huomattavasti korkeampi kuin koko maassa, joskin osuudet ovat viime vuosina lähentyneet toisiaan. Esimerkiksi vuonna 2013 yritysten osuus tutkimustyövuosista oli koko Suomessa 57,4 % ja Etelä-Pohjanmaalla 66,4 %.

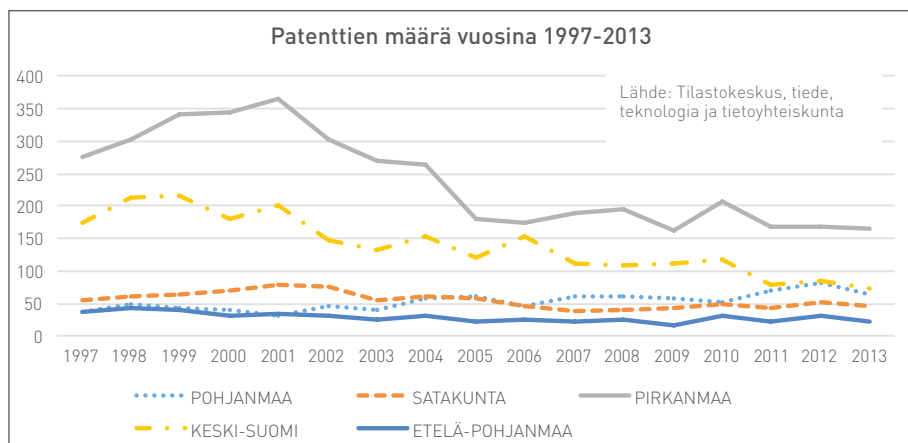
Edellä mainitulla ajanjaksolla (2000–2013) korkeakoulusektorin osuus koko maan tutkimustyövuosista on ollut melko vakaa (28,2–32,1 %), mutta Etelä-Pohjanmaalla vaihtelu on ollut suurempaa (16,3–27,2 %) ja korkeakoulusektorin osuus tutkimustyövuosista on viime vuosina ollut kasvava.

3.4.2 Patentit

Patenttijärjestelmässä on kaksi puolta. Toisaalta se antaa maksimissaan kahdenkymmenen vuoden yksinoikeuden käyttää keksintöä, mutta samalla patenttijärjestelmällä pyritään saamaan keksinnöt julkisiksi. Patentti- ja rekisterihallituksen (2015) mukaan ”patentti on vaihtokauppa keksijän ja valtiovallan välillä. Keksijä esittelee keksintönsä patenttiviranomaiselle ja suostuu siihen, että keksintö julkistetaan tietyn ajan kuluttua (yleensä 18 kuukautta hakemuksen jättämisestä eli tekemispäivästä). Vastineeksi hän saa yksinoikeuden keksintöön tietyksi ajaksi, jos se täyttää keksinnöille laissa asetetut vaatimukset.” Samalla kun patentti suojaa keksintöä, kannustetaan eri alojen toimijoita seuraamaan patenttirekisteriin kirjattavia uusia patenteja, jotta he pysyisivät paremmin tietoisina kehityksestä.

Patentointiprosessi on aikaa vievä, noin kaksi ja puoli vuotta, eikä siltä kannalta aina houkutteleva. Patentin lisäksi on muitakin keinoja suojata keksintöjä. Hyödyllisyysmallin voi saada kolmessa kuukaudessa ja se takaa suojan kymmeneksi vuodeksi. Patentti kattaa laajemmin keksintöjä ja menetelmiä, mutta monella alalla kymmenen vuoden aika on riittävä. Patenttien määrän tarkastelu ei siis suoraan kerro tehtyjen keksintöjen määrästä tai hyödyntämisestä.

Patenttien määrä koko Suomessa on laskenut tarkasteltaessa aikajaksoa 1997–2013. Huippuvuodesta 2000 vuoteen 2013 patenttien määrä on valtakunnallisesti laskenut 38 % (Tilastokeskus, tiede teknologia ja tietoyhteiskunta, patentointi). Pirkanmaan kehitys vastaa lähinnä valtakunnallista kehitystä (kuvio 12) ja myös Keski-Suomessa patenttien määrä on selkeästi vähenemään päin. Pirkanmaalla etenkin sähkötekniikan ja fysiikan alan patenttien määrät ovat romahtaneet. Myös Etelä-Pohjanmaalla haettujen patenttien määrä on ollut laskusuunnassa. Naapurimaakunnista ainoastaan Pohjanmaan maakunnassa patenttien määrä on kasvanut.

KUVIO 12. Patenttien määrä vuosina 1997–2013 Etelä-Pohjanmaalla ja ympäröivissä maakunnissa.

3.5 Osaamisintensiivisiä liike-elämän palveluja tuottavat yritykset

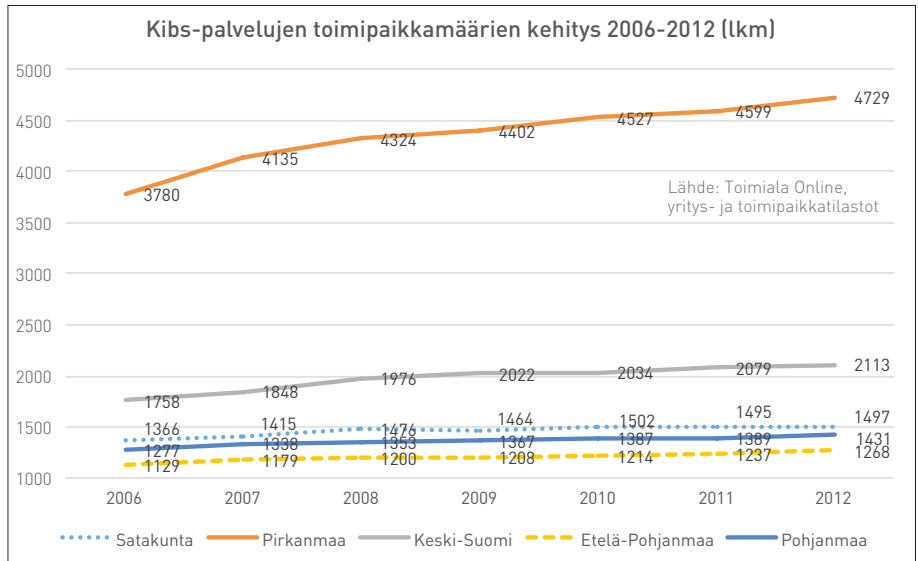
Osaamisintensiivisten palvelujen (Kibs) osalta toimialaluokitus on muuttunut paljon edellisen yrittäjyyskatsauksen tekemisen jälkeen (tehty vuonna 2010, tiedot vuosilta 2008 ja 2009). Tässä yrittäjyyskatsauksessa käytetään samaa Kibs-toimialaluokitusta kuin mitä Työ- ja elinkeinoministeriö käyttää omissa tutkimuksissaan (mm. Rikama & Huovinen 2015).

Tarkasteltaessa osaamisintensiivisiä palveluja valtakunnallisesti (Tol 2008 mukaisesti luokat 61–66, 69–74, 82, 85) vuosilta 2006–2013 voidaan todeta, että toimipaikkojen määrä on ollut jatkuvasti kasvussa, kasvua vuodesta 2006 vuoteen 2013 oli valtakunnallisesti n. 12 600 toimipaikkaa. Liikevaihdollisesti tarkasteltuna pudotusta oli vuodesta 2008 vuoteen 2009 7 %, jonka jälkeen on ollut kasvua. Vuonna 2013 osaamisintensiivisten palvelujen liikevaihto oli noin 27,5 miljardia euroa. Henkilöstömäärää tarkasteltaessa voidaan todeta, että taantuma pysäytti henkilöstön määrän kasvun vuosiksi 2009 ja 2010, jonka jälkeen on tapahtunut positiivista kehitystä. Kibs-palveluiden parissa työskenteli vuonna 2013 reilu 220 000 henkilöä.

Toimialoittain tarkasteltaessa havaitaan, että vuosien 2006 ja 2012 välillä henkilöstöä on vähentynyt valtakunnallisesti eniten televiestinnän, rahoituspalvelujen (pois lukien vakuutus- ja eläkevakuutustoiminta) ja koulutuksen toimialoilta. Henkilöstömääriä lisänneet alat ovat ohjelmistot, konsultointi ja siihen liittyvä toiminta; lakiasiain- ja laskentatoimen palvelut; sekä pääkonttorien toiminta ja liikkeenjohdon konsultointi. Suurimmat työllistäjät toimialoista olivat valtakunnallisesti vuonna 2013 ohjelmistot ja konsultointi (19 % toimialojen henkilöstöstä), arkkitehti- ja insinööripalvelut (18 %) sekä rahoituspalvelut (12 %). (Toimiala Online, yritykset ja toimialat, yritys- ja toimipaikkatilastot 2015.)

Maakunnallisessa tarkastelussa osaamisintensiivisten palvelujen toimialoissa on havaittavissa eroja. Vuoden 2013 vertailu osoittaa, että Uudellamaalla, Keski-Suomessa ja Pirkanmaalla ohjelmistot, konsultointi ja siihen liittyvä toiminta ovat liikevaihdolla mitattuna suurin toimiala. Satakunnassa, Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjanmaalla puolestaan suurin liikevaihto on toimialalla arkkitehti- ja insinööripalvelut. Tilaston rajoituksena on, että henkilömäärällä mitattuna suurimman rahoituspalveluiden toimialan osalta ei ole saatavilla liikevaihtotietoja. (Toimiala Online.)

Tarkasteltaessa toimipaikkojen ja henkilöstön määriä maakunnittain nähdään, että Pirkanmaalla yritykset työllistävät keskimäärin 3,8 henkilöä, Pohjanmaalla ja Keski-Suomessa 3,4, Satakunnassa 2,7 ja Etelä-Pohjanmaalla 2,6 henkilöä. Koko maassa on keskimäärin 3,9 henkilöä per toimipaikka. Toimipaikkojen määrän kehitys on ollut melko tasaista, eniten uusia toimipaikkoja on syntynyt Pirkanmaalla (kuviot 13). (Toimiala Online.)

KUVIO 13. Kibs-palvelujen toimipaikkamäärien kehitys vuosina 2006–2012.

Vuonna 2013 Etelä-Pohjanmaalla rahoituspalvelujen toimialan henkilöstö muodosti 20 % (Pohjanmaa 22 %, Satakunta 17 %, koko maa 12 %) osaamisintensivisten palvelujen maakunnallisesta henkilöstöstä. Seuraavina tulivat arkkitehti- ja insinööripalvelut 18 % (Satakunta 28 %, Pohjanmaa 22 %, Pirkanmaa 21 % ja koko maa 18 %) ja lakiasiain- ja laskentatoimen palvelut 17 % (Satakunta 13 %, Pohjanmaa 11 % ja koko maa 9 %). (Toimiala Online, Yritykset ja toimialat.)

3.6 Teollisuuden rakenne ja sen muutos

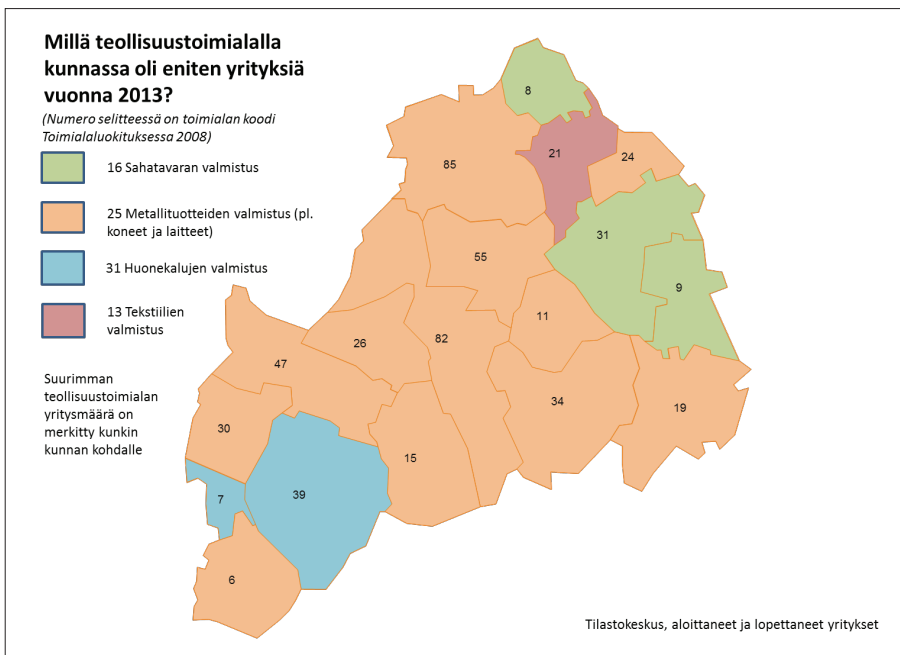
Etelä-Pohjanmaalla oli vuoden 2012 lopulla Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston mukaan yhteensä 78 732 työpaikkaa ja näistä oli teollisuustyöpaikkoja 14 531. Teollisuustyöpaikkojen osuus maakunnan kaikista työpaikoista oli siis 18,5 %. Koko Suomessa oli tuolloin noin 321 000 teollisuustyöpaikkaa eli hieman alle 14 % maan työpaikoista oli teollisuudessa.

Maakunnista suhteellisesti eniten teollisuuspaikkoja oli Pohjanmaalla (23,0 % alueen työpaikoista) ja Satakunnassa (20,6 % työpaikoista), eli kahdessa Etelä-Pohjanmaan naapurimaakunnassa. Nämä naapurit olivat myös ainoat maakunnat, joissa teollisuustyöpaikkojen osuus kaikista työpaikoista ylitti 20 %. Suhteellisesti vähiten teollisuustyöpaikkoja oli Ahvenanmaalla (6,1 % alueen työpaikoista) ja Kainuussa (7,3 %).

Teollisuudessa on käynnissä iso muutos, sillä vuosina 2008–2012 eri teollisuus-toimialoilta on hävinnyt nettomääräisesti koko maassa noin 76 000 työpaikkaa. Teollisuustyöpaikkojen määrä on vähentynyt Ahvenanmaata lukuun ottamatta jokai- sessa maakunnassa. Suhteellisesti suurin vähentyminen on ollut Kainuussa (- 42,0 %), Kymenlaaksossa (- 32,5 %) ja Päijät-Hämeessä (- 25,3 %). Näissä maakunnissa taustalla ovat erityisesti metsä- ja metalliteollisuuden työpaikkojen vähentyminen. Koko maan tasolla työpaikkoja on hävinnyt teollisuustoimialoista eniten sähkö- ja elektro- niikkateollisuudesta, paperiteollisuudesta ja metallituotteiden valmistuksesta.

Teollisuustyöpaikkoja oli vuonna 2012 Etelä-Pohjanmaalla eniten Seinäjoella (4 688), Kauhavalla (2 094) ja Kurikassa (1 155). Vuosina 2008–2012 maakunnan teollisuus- työpaikkojen määrä on vähentynyt lähes 3 300 työpaikalla, -18,5 %. Työpaikkamäärä vähentyi jokaisessa maakunnan kunnassa Evijärveä lukuun ottamatta, jossa se kas- voi viidellä työpaikalla. Lukumääräisesti eniten työpaikat vähenivät Kurikassa (- 550), Seinäjoella (- 478) ja Kauhavalla (- 472). Suhteellisesti suurinta teollisuuden työpaik- kojen vähentyminen oli Soinissa (- 55,7 %), Ilmajoella (- 34,8 %) ja Kuortaneella (- 32,5 %).

Vuonna 2012 teollisuuspaikkojen osuus kokonaistyöpaikoista oli Etelä-Pohjanmaalla korkein Vimpelissä, jossa 31 % kunnan työpaikoista oli teollisuustyöpaikkoja. Myös Kauhavalla, Kurikassa, Lapualla ja Teuvalla yli 20 % kunnan työpaikoista muodostui teollisuustyöpaikoista. Tärkeimmät teollisuustoimialat vaihtelevat kunnittain kuvion 14 esittämällä tavalla.

KUVIO 14. Teollisuustoimialojen vallitsevuus eteläpohjalaisissa kunnissa.

Investoinnit ovat hyvä mittari, joka kuvaa yritysten tulevaisuuden uskoa ja odotuksia. Jos yritykset investoivat, ne luottavat tulevaisuuteensa ja jos eivät, on luottamus heikompa tai sitä ei ole ollenkaan.

Vuosien 2009–12 aikana teollisuus on tehnyt koko Suomessa Tilastokeskuksen alue-tilinpidon mukaan yhteensä 29,1 miljardin euron investoinnit. Eniten investointeja on tehty sähkö- ja elektroniikkateollisuudessa, noin 13,8 miljardia euroa (lähes 48 % teollisuuden investoinneista). Myös kemianteollisuus sekä metallien jalostus ja metallituotteiden valmistus olivat aloja, joiden osuus tehdyistä investoinneista ylitti valtakunnallisesti 10 %:n rajan.

Etelä-Pohjanmaalla viime vuosien suurin investoija on ollut elintarviketeollisuus, joka on tehnyt noin 170 miljoonan euron investoinnit (33,6 %). Muita huomattavia investoijia ovat olleet metallien jalostuksen ja metallituotteiden valmistuksen ala (26 %) ja muiden koneiden ja laitteiden valmistuksen toimiala (12,7 % teollisuuden investoinneista). Elintarviketeollisuuden aktiivista investointipolitiikkaa Etelä-Pohjanmaalla kuvaa myös investointiaste, jolla tarkoitetaan investointien osuutta suhteessa toimialan tuottamaan arvonlisäykseen. Elintarviketeollisuus on ollut vuosina 2000–2012 yhtä vuotta lukuun ottamatta kolmen investointiasteeltaan korkeimman toimialan joukossa maakunnassa. Vuosina 2009–2012 teollisuuden investointiaste oli Etelä-Pohjanmaalla 13,3 %, mutta elintarviketeollisuuden osalta 15,7 %.

Koko maassa teollisuuden keskimääräinen investointiaste oli vuosina 2009–2012 yhteensä 23,6 % eli korkeampi kuin Etelä-Pohjanmaalla. Kansallisesti korkeimpien investointiasteiden toimialat poikkeavat kuitenkin Etelä-Pohjanmaahan verrattuna: sähkö- ja elektroniikkateollisuus sekä kemianteollisuus olivat vuosien 2000–2012 aikana joka vuosi toimialoja, joiden investointiaste oli kolmen investointiasteeltaan korkeimman toimialan joukossa kansallisesti. Toimialakohtainen investointiaste on viime vuosina (2009–12) ollut Etelä-Pohjanmaalla kansallista tasoa suurempi vain elintarviketeollisuuden toimialalla.

Eri teollisuuden alat työllistävät eri maakunnissa vaihtelevasti. Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin mukaan vuonna 2013 Etelä-Pohjanmaalla henkilöstömäärältään suurin teollisuudenala oli metallituotteiden valmistus, jonka henkilöstömäärä oli 3 462 henkeä. Toiseksi eniten henkilöstöä oli elintarviketeollisuudessa (2 875) ja kolmanneksi eniten muiden koneiden ja laitteiden valmistuksen toimialalla (1 625). Rekisterin tietojen mukaan koko teollisuuden yhteenlaskettu henkilöstömäärä oli Etelä-Pohjanmaalla 13 825 henkeä ja koko maassa noin 311 000.

Vuonna 2013 Etelä-Pohjanmaan suurin teollisuustoimiala, elintarviketeollisuus, työllisti 25 % maakunnan koko teollisuuden henkilöstöstä. Joissakin maakunnissa yksittäisen teollisuudenalan merkitys työllistäjänä voi olla melko suuri. Esimerkiksi

Etelä-Karjalassa paperiteollisuus muodosti tuolloin 34 % koko teollisuuden henkilöstömäärästä ja Lapissa metallien jalostuksen osuus oli 32 %.

Teollisuuden muutosta kuvaa myös teollisuuden tuottamassa arvonlisäyksessä tapahtunut muutos. Vuonna 2000 teollisuus tuotti 27,6 % koko Suomen kansantalouden arvonlisäyksestä, mutta vuonna 2012 osuus oli alentunut 16,9 %:in.

Teollisuuden sisällä on tapahtunut merkittävä rakennemuutos, sillä sähkö- ja elektroniikkateollisuus oli vuosien 2000–2011 aikana arvonlisäykseltään suurin teollisuuden ala, jonka osuus koko teollisuuden arvonlisäyksestä valtakunnallisesti oli korkeimmillaan noin 30 %:n luokkaa. Alalla tapahtuneet tuotannon supistukset ovat kuitenkin viime vuosina johtaneet siihen, että sen osuus koko teollisuuden arvonlisäyksestä on supistunut siten, että vuonna 2012 kemianteollisuus oli arvonlisäykseltään suurin teollisuudenala Suomessa.

Myös Etelä-Pohjanmaalla on tapahtunut vastaavan tapainen kehityskulku, sillä vuonna 2000 teollisuuden osuus maakunnan arvonlisäyksestä oli 22,5 %, mutta vuonna 2012 osuus oli laskenut 19,3 %:in. Etelä-Pohjanmaalla arvonlisäykseltään suurin teollisuudenala on vuosina 2000–2012 ollut yhtä vuotta lukuun ottamatta elintarviketeollisuus. Elintarviketeollisuuden tuottama osuus arvonlisäyksestä on ollut edellä mainitun jakson aikana kasvava, sillä vuonna 2012 sen osuus arvonlisäyksestä oli 4 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuonna 2000. Myös metallien jalostus ja metallituotteiden valmistus on toimiala, jonka osuus maakunnan arvonlisäyksestä kasvoi samalla ajanjaksolla neljän prosenttiyksikön verran. Näiden ohella sähkö- ja elektroniikkateollisuus sekä kemianteollisuus olivat aloja, joiden osuus arvonlisäyksestä suurentui tällä ajanjaksolla (kummankin 0,7 prosenttiyksikköä). Kaikkien muiden teollisuudenalojen osuudet arvonlisäyksestä pienenevät jakson aikana.

Tilastokeskuksen otospohjaisen työvoimatutkimuksen mukaan teollisuuden työpaikkojen vähentyminen on koko maan tasolla jatkunut edelleen myös vuosien 2013 ja 2014 aikana. Kun vuonna 2012 teollisuus työllisti keskimäärin 357 000 henkeä, niin vuonna 2014 työllisten määrä oli vähentynyt 331 000 työlliseen eli kahden vuoden aikana vähennyistä työllisyydessä tapahtui 7,3 %. Työllisten vähentyminen on ollut lukumäärältään suurinta sähkö- ja elektroniikkateollisuudessa sekä koneiden ja kulkuneuvojen valmistuksen toimialoilla.

4 YRITYSKENTÄN DYNAMIIKKA

Yrityskentän normaaliin kiertokulkuun kuuluu, että yrityksiä lopetetaan ja uusia aloitetaan. Yrityksiä lopetetaan monestakin syystä: yrittäjien ikääntymisen tai muiden henkilökohtaisten syiden, kannattamattomuuden tai konkurssiin ajautumisen vuoksi. Omistajanvaihdokset ovat osa normaalia yrityskehitystä, niitä tarvitaan kun yrittäjät suuntaavat yritystensä toimintaa uudelleen, jäävät eläkkeelle tai vastaavasti aloittavat tai laajentavat toimintaansa. Sivutoimiyrittäjyys on pienehkö, mutta olennainen yritystoiminnan muoto, jonka arvioidaan laajenevan suurten ikäluokkien ikääntyessä ja jäädessä eläkkeelle.

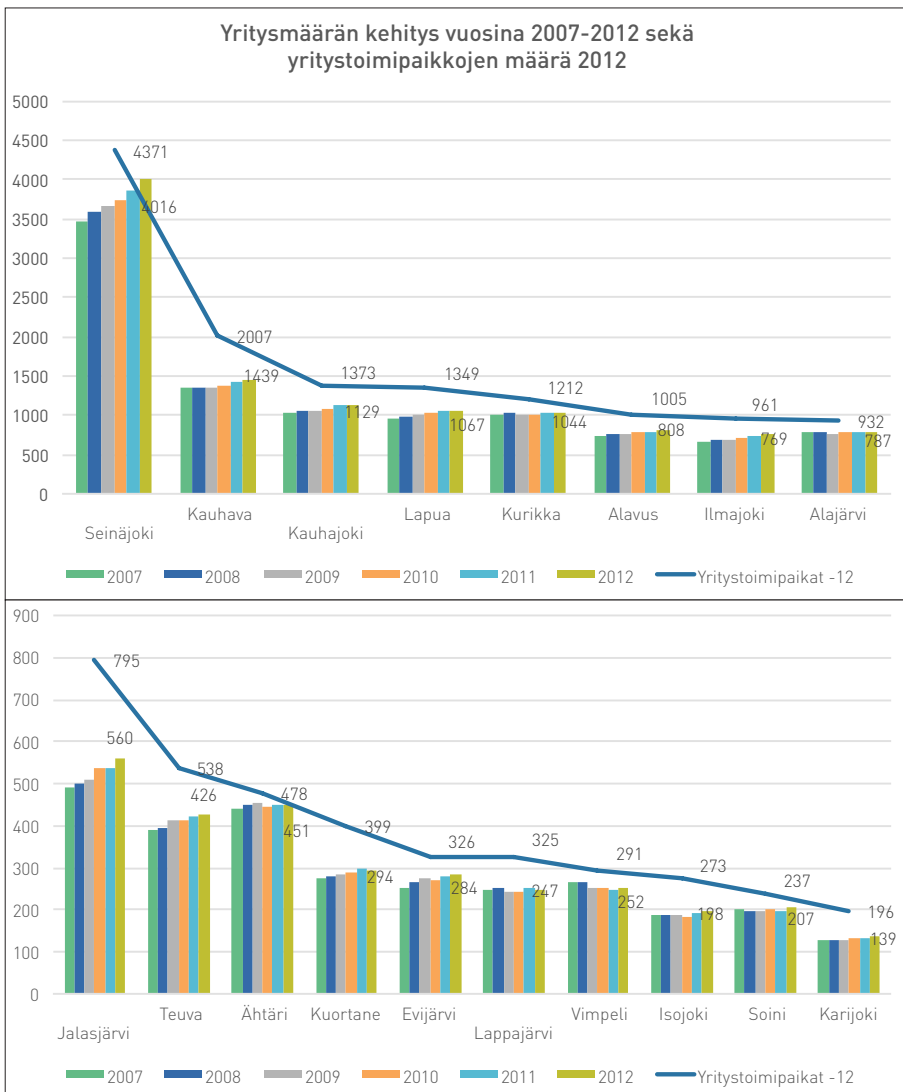
4.1 Aloittaneet ja lopettaneet yritykset

Toimiala Onlineen yritystilastojen mukaan Etelä-Pohjanmaan yrityskehitys oli vuonna 2013 keskimäärin 13 880 yritystä. Toimialoista eniten yrityksiä oli tukku- ja vähittäiskaupan alalla, 2 505 (- 45 yritystä edellisvuoteen verrattuna) sekä rakentamisen alalla 2 277 (- 37 yritystä edellisvuoteen). Kolmantena oli teollisuus 1 770 (- 42 yritystä edellisvuoteen). (Toimiala Online, aloittaneet ja lopettaneet yritykset 2013-.)

Valtakunnallisesti suurimmat alat olivat vuonna 2013 tukku- ja vähittäiskauppa, 59 700 yritystä, mutta laskua edellisvuodesta oli 240 yritystä. Seuraavaksi suurin ala oli rakentaminen, 52 000 yritystä ja laskua edellisvuodesta 130 yritystä. Kolmantena oli ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta (mm. lakiasiainpalvelut, laskentatoimi ja kirjanpito, pääkonttorit, arkkitehdit, mainostoimistot, tutkimustoiminta), jolla oli 51 200 yritystä, kasvua edellisvuodesta 900 yritystä. (Toimiala Online, aloittaneet ja lopettaneet yritykset 2013-.)

Yritysten tilastointitapa on muuttunut vuoden 2013 alusta, joten aikasarjojen vertailu on mahdollista vain vuoteen 2012 saakka. Pohjois-Pohjanmaalla, Keski-Suomessa, Pohjanmaalla ja Pirkanmaalla aloittaneiden yritysten (8 %) osuus vuoden 2012 yrityskehityskannasta oli kaksi prosenttiyksikköä enemmän kuin lopettaneiden (6 %). Etelä-Pohjanmaalla aloittaneita oli 7 % ja lopettaneita 6 % yrityskehityskannasta. Satakunnassa aloittaneita ja lopettaneita oli yhtä paljon. Etelä-Pohjanmaan osalta yritysten netto-perustanta on vuosien 2007–2012 välillä vaihdellut vuosittain liikkuen kahden ja kolmensadan yrityksen tietämillä. Netto-perustanta oli heikoin vuonna 2009, 171 yritystä ja suurimmillaan 2011, 347 yritystä. Vuodesta 2007 vuoteen 2012 yhteensä aloittaneita yrityksiä oli 6 326 ja lopettaneita 4 784 eli netto-perustanta (aloittaneet - lopettaneet) oli 1 542 kappaletta tällä viiden vuoden jaksolla.

Tarkastelujakson ensimmäisen vuoden 2007 ja viimeisen vuoden 2012 välillä yritysten määrä on pienentynyt Alajärvellä, Lappajärvellä ja Vimpelissä. Muissa eteläpohjalaisissa kunnissa on havaittavissa yritysten määrän lisääntymistä. Kuvioista 15 nähdään, että yritysmäärät ovat useissa kunnissa kasvaneet. Yritystoimipaikkojen määrä on kuviossa otettu mukaan vuodelta 2012. Yhdessä yritysten määrän kanssa se antaa kuvaa siitä, kuinka ”omavarainen” kunta on sen alueella sijaitsevien yritysten suhteen. Luvussa 2.1 on tarkasteltu tarkemmin yritystoimipaikkojen määrän kehitystä, joka on ollut laskusuuntainen, tässä tarkastellaan yritysmäärän kehitystä, joka on useassa kunnassa ollut positiivinen.

KUVIO 15. Yritysmäärän kehitys Etelä-Pohjanmaan kunnissa vuosina 2007–2012 ja yritystoimipaikkojen määrä vuonna 2012.

Etelä-Pohjanmaan alueella lopettaneiden yritysten määrää oli vuonna 2012 aloittaneita suurempi Alajärvellä, Kauhajoella, Kauhavalla, Lappajärvellä, Teuvalla ja Ähtärissä. Eniten aloittaneita yrityksiä on lopettaneita kohti Karijoella, Isojoella, Jalasjärvellä Kuortaneella ja Vimpelissä. (Taulukko 2.)

TAULUKKO 2. Aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten määrät Etelä-Pohjanmaan kunnissa vuonna 2012.

2012	Aloittaneet	Lopettaneet	Yhteensä	Aloittaneet / lopettaneet
Alajärvi	43	47	787	0,91
Alavus	64	48	808	1,33
Evijärvi	19	16	284	1,19
Ilmajoki	57	55	769	1,19
Isojoki	14	6	198	2,33
Jalasjärvi	47	28	560	1,68
Karijoki	9	3	139	3,00
Kauhajoki	67	70	1129	0,96
Kauhava	81	83	1439	0,98
Kuortane	13	9	294	1,44
Kurikka	64	49	1044	1,31
Lappajärvi	12	15	247	0,80
Lapua	60	46	1067	1,30
Seinäjoki	370	275	4016	1,35
Soini	14	13	207	1,08
Teuva	24	25	426	0,96
Vimpeli	13	9	252	1,44
Ähtäri	21	26	451	0,81

Seutukunnittain tarkasteltuna vuoden 2014 toisella neljänneksellä Seinäjoen seutukunnassa sijaitsee 63 % maakunnan yrityksistä, Järvisseudulla 13 %, Kuusiokunnissa 11 % ja Suupohjassa 13 %. Vuosi 2013 on viimeisin kokonainen vuosi, joka tilastosta löytyy. Toimialoitainen tarkastelu on taulukossa 3. Yrityskanta on vähentynyt maametsä ja kalatalouden sekä teollisuuden ja kaupan alalla. Rakennusalan yrityksiä maakuntaan on tullut lisää. (Toimiala Online, aloittaneet ja lopettaneet yritykset.)

TAULUKKO 3. Vuoden 2012 muutokset Etelä-Pohjanmaan yrityskannassa suurimmilla toimialoilla. (Lähde: Toimiala Online, aloittaneet ja lopettaneet yritykset.)

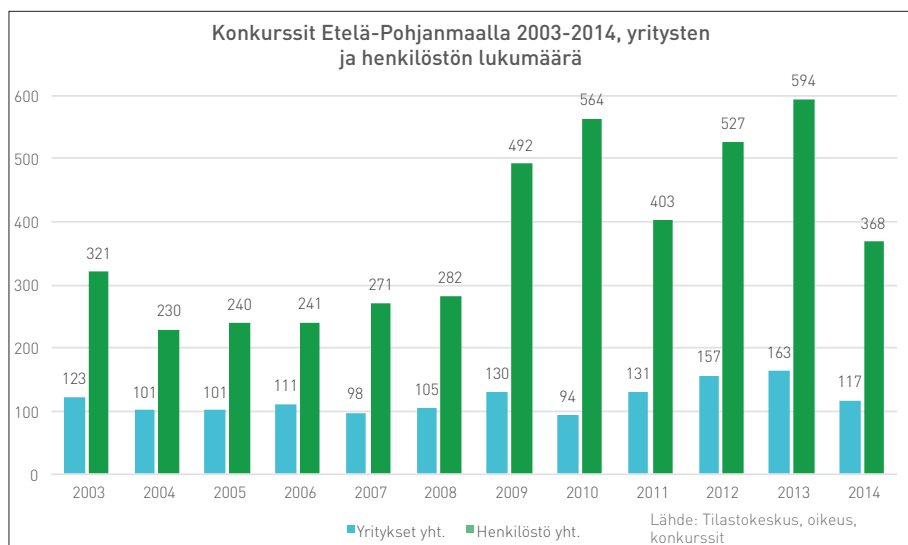
	Etelä-Pohjanmaa			Koko Suomi		
	Aloittaneet	Lopettaneet	Yrityskanta	Aloittaneet	Lopettaneet	Yrityskanta
Maa-, metsä ja kalatalous	71	53	1 179	1 007	713	13 502
Teollisuus	68	94	1 812	1 560	1 586	27 385
Rakentaminen	196	134	2 476	4 780	4 195	55 715
Kauppa	192	194	2 599	5 186	4 851	60 954
Palvelut	414	284	479	16 805	12 378	167 558
Kuljetus	34	55	992	1 140	1 310	24 489

4.2 Yritysten vaihtuvuus, konkurssit ja yrityssaneeraukset

Yrityssaneerauksen ja konkurssin avulla on tavoitteena vähentää yrityksen velkoja, mikäli yritys ei niistä pysty enää selviytymään (Koskelo 1994, 34). Yrityssaneerausmenettelyssä pyritään taloudellisissa vaikeuksissa olevan yrityksen tervehdyttämiseen ja velkajärjestelyn aikaansaamiseen. Tarkoituksena on välttää yritystoiminnan ajautuminen konkurssiin. Prosessi lähtee liikkeelle useimmiten velallisen aloitteesta. Yrityssaneerauksessa kohteena eivät ole ainoastaan yrityksen velat vaan tavoitteena on yrityksen tervehdyttäminen kaikilta osin. Yritysten yrityssaneeraus ja yksityishenkilöiden velkajärjestely on luotu 1990-luvun laman aikana konkurssille vaihtoehtoisiksi järjestelyiksi. Konkurssissa puolestaan maksukyvyttömän konkurssivelallisen koko omaisuus muutetaan rahaksi, ja kertyneet varat jaetaan konkurssikustannusten jälkeen velkojille saatavien suuruuden mukaisessa suhteessa. Yritystä hakee konkurssiin joku velkojista. Konkurssi ei välttämättä johda yrityksen harjoittaman liiketoiminnan päättämiseen, vaan konkurssipesän varallisuus voidaan realisoida myymällä se kokonaan tai osina jollekin, joka jatkaa toimintaa. (Asianajajaliitto 2015; Koskelo 1994)

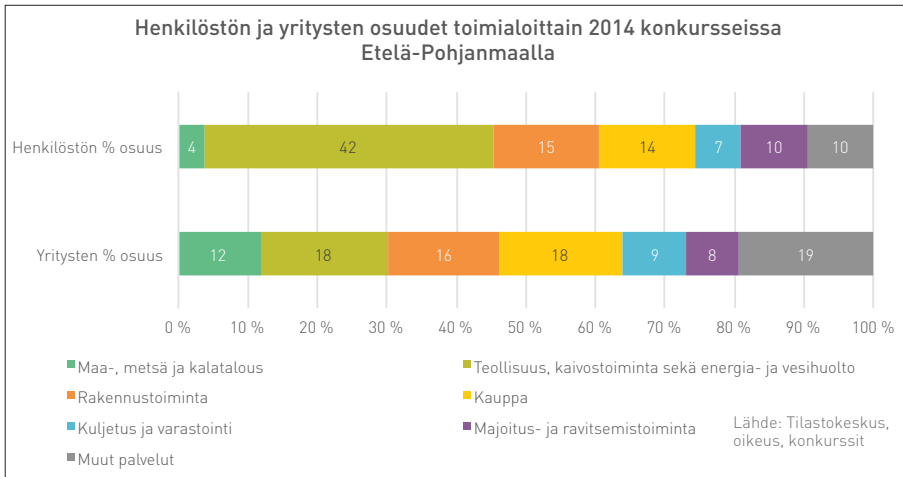
4.2.1 Konkurssit

Vuonna 2014 Etelä-Pohjanmaalla laitettiin vireille 117 yritysten konkurssia (kuvio 16). Koko maassa konkurssseja pantiin vireille 2 954 kappaletta. Laskua oli valtakunnallisesti 5,7 % ja maakunnallisesti 28 % edellisvuoteen verrattuna. Konkurssiin haetuissa yrityksissä työskenteli vuonna 2014 Etelä-Pohjanmaalla yhteensä 368 henkilöä, mikä on 226 henkilöä vähemmän kuin edellisvuonna.

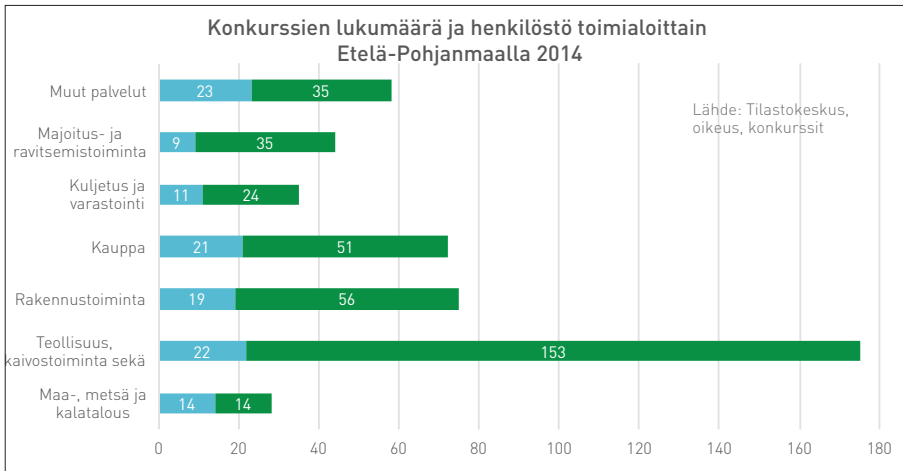
KUVIO 16. Etelä-Pohjanmaalla vuosien 2003–2014 aikana vireille laitettut konkurssit ja konkurssiin haettujen yritysten henkilöstömäärät.

Vuoden 2014 aikana konkurssiin haettiin yrityksiä eniten luokasta muut palvelut, mikä pitää sisällään järjestöjen toiminnan, tietokoneiden, henkilökohtaisten ja kotitalousta-varoiden korjauksen sekä muut henkilökohtaiset palvelut (23 kpl). Kolme seuraavaa alaa olivat teollisuus, kaivostoiminta sekä energia- ja vesihuolto (21 kpl), kauppa (21 kpl) ja rakennustoiminta (19 kpl). Maa- metsä ja kalatalouden, kuljetuksen ja varastoinnin sekä majoitus- ja ravitsemistoiminnan konkurssit tulivat seuraavina. (Kuvio 17.)

KUVIO 17. Konkurssiin haettujen yritysten luku- ja henkilöstömäärät toimialoittain Etelä-Pohjanmaalla 2014.

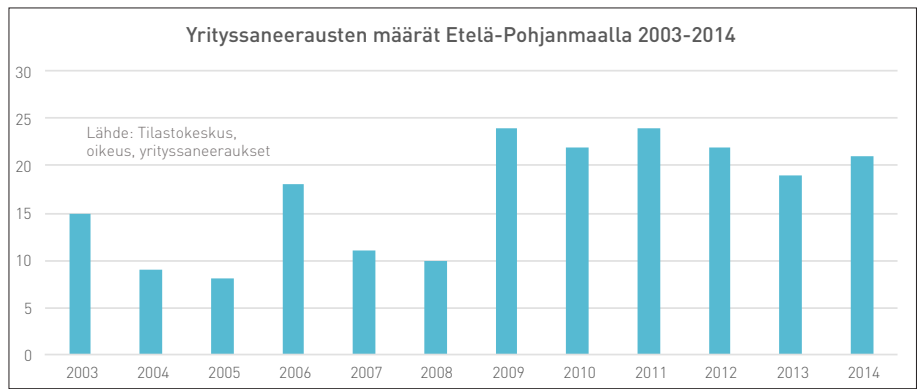
Eri toimialojen konkurssien vaikutuksista saa erilaisen kuvan, kun tarkastellaan henkilöstömääriä (kuvio 18). Selvästi suurimmat henkilöstövaikutukset ovat olleet teollisuuden, kaivostoiminnan sekä energia- ja vesihuollon alalla (42 %), jota seuraavat rakennustoiminta (15 %) ja kauppa (14 %). Muut palvelut muodostivat 19 % kaikista konkurssista, mutta henkilöstövaikutuksista 9 %. Maa-, metsä- ja kalatalouden osalta konkurssien määrä oli 14 %, mutta henkilöstövaikutukset puolestaan 4 %.

KUVIO 18. Konkurssiin haettujen yritysten ja henkilöstön osuudet toimialoittain Etelä-Pohjanmaalla 2014.

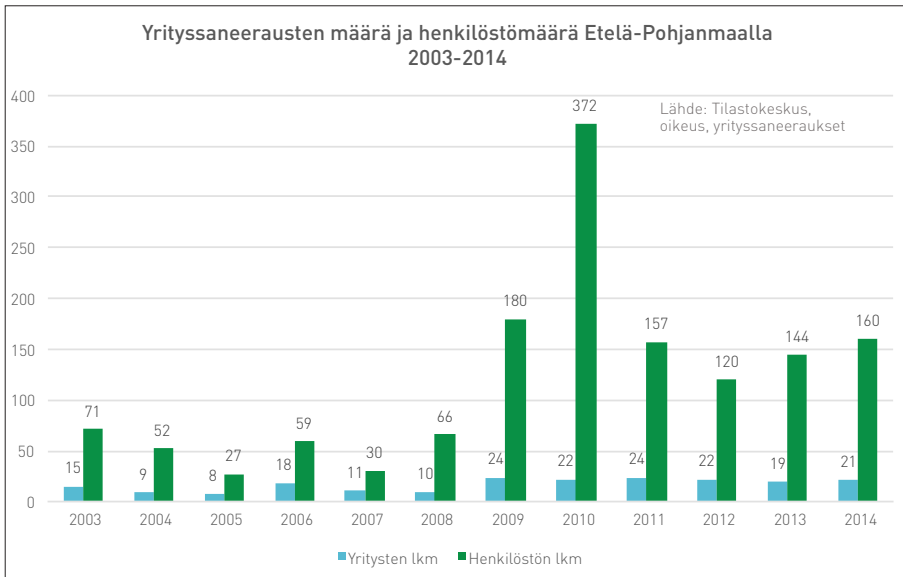
4.2.2 Yrityssaneeraukset

Vireille pantujen yrityssaneerausten määrä on pysytellyt korkealla sitten 2009 alkaen taantumun. Vuonna 2014 Etelä-Pohjanmaalla laitettiin vireille 21 yrityssaneerausta (kuvio 19). Myös valtakunnallisesti yrityssaneerausten määrä on ollut korkea. Vuonna 2013 yrityssaneeraukseen haettiin Suomessa 571 yritystä ja vuonna 2014 511 yritystä. Valtakunnalliset ja maakunnalliset nousut ja laskut lukemissa ovat viime vuosina ajoittuneet hieman eri vuosilla, mutta yrityssaneerausten määrä on joka tapauksessa ollut hyvin suurta verrattuna aikaan ennen taantumaa.

KUVIO 19. Vireille pantujen yrityssaneerausten määrät Etelä-Pohjanmaalla vuosina 2003–2014.

Seuraavasta kuvioista 20 näkyy, että yrityssaneeraukset ovat taantumun aikana koskeneet henkilöstömäärältään suurempia yrityksiä. Ennen 2009 alkanutta taantumaa yrityssaneerausten piirissä ollut henkilöstömäärä oli korkeimmillaan 71 henkilöä, on taantumun aikana henkilöstömäärä ollut matalimmillaan 120 ja korkeimmillaan 372 henkilöä. Valtakunnallinen kehitys on ollut hyvin samansuuntaista.

KUVIO 20. Yrityssaneerauksiin haettujen yritysten ja niiden henkilöstön lukumäärät Etelä-Pohjanmaalla 2003–2014.

Vuonna 2014 suurin osa (11 kpl) yrityssaneerauksista tapahtui teollisuuden, kaivostoiminnan sekä energia- ja vesihuollon toimialalla. Henkilöstömäärän osalta tarkasteltuna vaikutus on vielä suurempi, sillä kaikkiaan 160 yrityssaneerauksen kohteeksi joutuneesta henkilöstöstä 134 toimi tällä alalla. Valtakunnallisesti muut palvelut, kauppa ja rakennustoiminta olivat ennen teollisuuden, kaivostoiminnan sekä energia- ja vesihuollon toimialaa yrityssaneerausten lukumäärällä mitattuna. Henkilöstövaikutuksiltaan teollisuuden, kaivostoiminnan sekä energia- ja vesihuollon toimiala oli kuitenkin suurin.

4.3 Omistajanvaihdokset

Omistajanvaihdosteema on ollut Etelä-Pohjanmaalla sekä tutkimuksen että käytännön edistämisen- ja kehittämistoimien kohteena viidentoista vuoden ajan. Tänä aikana Seinäjoen ammattikorkeakoulu on toteuttanut omistajanvaihdosten ekosysteemiin liittyviä tutkimuksia myyjien ja luopujien, ostajien ja jatkajien sekä asiantuntijoiden näkökulmasta sekä valtakunnan että maakunnan aineistoihin perustuen. Ohessa tiivistetysti tuloksia kahdesta valtakunnallisesta tutkimuksesta, joista ensimmäisessä kohteena olivat 55 vuotta täyttäneet yrittäjät (Varamäki, Tall, Sorama & Katajavirta 2012) ja toisessa omistajanvaihdoksen toteuttaneet ostajat ja jatkajat (Varamäki, Heikkilä, Tall, Viljamaa & Länsiluoto 2013).

4.3.1 Valtakunnallinen omistajanvaihdosbarometri

Vuonna 2012 ensimmäistä kertaa koko Suomessa toteutetun valtakunnallisen omistajanvaihdosbarometrin (Varamäki ym. 2012) päätavoitteena oli tuottaa tietoa 55-vuotiaiden ja sitä vanhempien yrittäjien näkemyksistä yrityksensä jatkuvuudesta lähimmän kymmenen vuoden aikana. Tutkimusaineisto kerättiin Suomen Yrittäjien jäseniltä. Kaikkiaan vastauksia saatiin 2 843. Etelä-Pohjanmaan maakunnasta vastaajia oli 209.

Suomessa on yli 74 000 vähintään 55-vuotiasta yrittäjää. Kansantalouden ja työpaikkojen kannalta ei ole yhdentekevää, mitä eläkeikää lähestyvät yrittäjät yrityksillään tekevät. Etelä-Pohjanmaalla jatkuvuusnäkyvät ovat kaikkiaan positiivisemmat kuin Suomessa keskimäärin (ks. seuraava taulukko 4). Sukupolvenvaihdokseen uskoi 29 % eteläpohjalaisista yrittäjistä (koko Suomi 20 %). Samoin lopettamassa olevia yrityksiä oli selkeästi vähemmän kuin koko maassa keskimäärin (E-P 22 %, koko Suomi 29 %). Ulkopuoliselle yrityksen aikoo Etelä-Pohjanmaalla myydä 38 % ikääntyvistä yrittäjistä. On arvioitu, että maakunnassamme yrittäjän ikääntymisestä johtuen omistajanvaihdos koskee vuosittain noin 140–190 yritystä. Samasta syystä myyntiin yrityksiä on tulossa 60–90 vuosittain. Etelä-Pohjanmaalla on aiemmin toteutettu viisi oman maakunnan omistajanvaihdosbarometriä, ja tulokset ovat olleet viime vuosina samansuuntaisia näissä kaikissa barometreissa.

TAULUKKO 4. Yritysten jatkuvuusnäkymät maakunnittain (Varamäki ym. 2012).

Mikä ajattelette yrityksenne tulevaisuuden olevan, kun itse luovutte päävastuusta yrityksestänne?	Sukupolvenvaihdos %	Muut omistajat jatkavat toimintaa %	Yritys myydään ulkopuoliselle %	Yrityksen toiminta loppuu %
Pohjois-Karjala	21	6	49	23
Lappi	25	7	47	21
Etelä-Karjala	16	4	45	35
Kymenlaakso	22	8	44	25
Pirkanmaa	17	11	44	28
Keski-Suomi	18	11	43	28
Etelä-Savo	19	5	42	34
Varsinais-Suomi	23	10	42	25
Koko Suomi	20	10	38	28
Etelä-Pohjanmaa	29	11	38	22
Pohjois-Savo	21	11	38	30
Päijät-Häme	18	14	38	31
Kanta-Häme	22	12	38	29
Pohjanmaa	29	11	37	23
Kainuu	30	6	36	27
Uusimaa	19	11	35	35
Satakunta	19	11	35	35
Pohjois-Pohjanmaa	26	11	35	28
Keski-Pohjanmaa	33	7	35	26

Ostajan löytyminen koetaan omistajanvaihdosten merkittävimäksi ongelmaksi. Yli puolet kaikista yrittäjistä, joilla ei vielä ollut tietoa jatkajasta, ei ollut kuitenkaan edes etsinyt ostajaa yritykselleen. Ikääntyvän yrittäjän on hyvä varautua siihen, että ostajaa ei heti löydy vaan aikaa löytymiseen ja varsinaiseen omistajanvaihdokseen saattaa kulua parikin vuotta ja joskus jopa kauemmin. Jatkajan etsimisessä Etelä-Pohjanmaan maakunnan yritykset ovat olleet hieman aktiivisempia kuin yritykset koko maassa keskimäärin, mutta aktiivisuus jatkajan etsimisen suhteen on heikkoa myös meidän maakunnassamme. Heistä, jotka ylipäänsä ovat etsineet jo ostajaa, 81 % Etelä-Pohjanmaalla on tarjonnut yritystään suoraan kilpailijoille tai muille yrittäjille.

Vähintään 55-vuotiailla yrittäjillä on keskimäärin yli 20 vuoden kokemus yritystoiminnasta. Heistä yli viidennes on kiinnostunut toimimaan jonkun muun yrittäjän/yrityksen asiantuntijaryhmässä (advisory board), mentorina tai hallituksessa. Edelleen neljäs-

osalle ikääntyviä yrittäjiä on omistajanvaihdoksen yhteydessä jäämässä merkittävässä määrin varallisuutta. Vuosittain meille tulee pääomasijoittamisesta kiinnostuneita ikääntymisen johdosta omistajanvaihdoksen tehneitä yrittäjiä 6 %. Senioriyrittäjien henkisen ja taloudellisen pääoman hyödyntämistä yritysten liiketoimintojen kehittämiseksi tulee kehittää myös Etelä-Pohjanmaalla nykyistä syvällisemmälle tasolle.

Tutkimuksesta erottuvat ns. "kauniit ja rohkeat" yritykset. Niillä, joilla menee hyvin, menee hyvin joka rintamalla. Ne yrittäjät, joilla oli jo jatkaja tiedossa, panostivat yrityksen kehittämiseen ja strategiatyöhön eniten ja ottivat riskiä yrityksen eteenpäinviemisessä. Parhaiten menestyvät yrittäjät ovat myös halukkaampia jakamaan omaa osaamistaan, kokemustaan ja pääomaa muiden yrittäjien hyödyksi omasta yritystoiminnasta luopumisen jälkeen.

4.3.2 Valtakunnallinen ostaja/jatkajatutkimus

Valtakunnallisessa tutkimuksessa (Varamäki ym. 2013) peräti 83 % ostajista ja jatkajista pitää omaa omistajanvaihdostaan onnistuneena, mikä on huomattavasti parempi tulos kuin yleinen näkemys omistajanvaihdosten ja yrityskauppojen onnistumisesta antaisi odottaa. Ostajat ovat myös tyytyväisiä maksamaansa hintaan, sillä kolme neljäsosaa vastanneista ostajista pitää kauppahintaa oikeana tai jopa edullisena ja vain neljäsosa kalliina. Vastaajia oli yhteensä 357, joista 28 oli Etelä-Pohjanmaalta.

Tutkimus vahvistaa sen, että omistajanvaihdosmarkkinat koskevat nimenomaan pieniä yrityksiä. Ostokohteista yli 70 % oli mikroyrityksiä eli työllistivät enintään 10 työntekijää. Yritys myös ostetaan läheltä, sillä peräti 79 % ostajista osti yrityksen joko kotitai naapurikunnastaan. Lisäksi ostajat ja myyjät usein tuntevat toisensa, sillä yli 60 % ostajista tunsu entuudestaan ostokohteen eli he joko olivat perhepiiristä, työskentelivät yrityksessä tai muuten vain tunsivat yrityksen. Merkittävä osa yrityksistä ei tule julkiseen myyntiin koskaan.

Yleinen käsitys on, että yritys- ja liiketoimintaostot ovat riskialttiita, lähinnä isot yritykset tekevät niitä ja että niissä on paljon ongelmia. Tutkimus osoittaa, että käsitys ei ainakaan täysin pidä paikkaansa pk-yritysten omistajanvaihdosten suhteen. Arvonmääritystä ja myyjän korkeita hintapyyntöjä lukuun ottamatta ostajat eivät juuri kokeneet ongelmia vaihdosprosessissa. Ulkopuolisia palveluita kuitenkin käytettiin etenkin rahoituksen ja kaupan teknisen toteutuksen järjestelyissä.

Tutkimus osoittaa, että yritys- ja liiketoimintaostot ovat erinomainen keino sekä ryhtyä yrittäjäksi että kasvattaa jo olemassa olevaa yritystoimintaa. Etenkin nyt, kun ostettavia yrityksiä ja liiketoimintoja on paljon tarjolla, kannattaa hyviä ostokohteita kartoittaa. Yritys- tai liiketoimintaostoja pitäisikin nykyistä enemmän pitää esillä varteenotettavana vaihtoehtona ryhtyä yrittäjäksi tai kasvattaa yritystä. Omistajanvaihdos tarjoaa

usein uuden alun yritykselle, kun koulutetut ja kokeneet ostajat kehittävät yrityksen strategiaa, toimintatapoja, johtamista ja järjestelmiä. Ostajat ovat myös yleensä kasvuhaluksia kuin yritystoiminnasta luopuvat myyjät ovat olleet.

Tutkimuksen mukaan matalan kynnyksen alueellisille omistajanvaihdosasian tuntija-palveluille ja neuvontapisteille on tarvetta. Kaupalliset yritysvälittäjät eivät yleensä ole kiinnostuneita aivan pienimmistä yrityksistä, joilla myös on yleensä vähemmän rahaa hankkia palveluita yksityisiltä markkinoilta. Mikroyrityksiä on kuitenkin paljon, niiden merkitys on kansantaloudellisesti suuri ja suurin osa omistajanvaihdoksista koskee niitä. Koska omistajanvaihdokset ovat paikallisia ja vaikuttavat paikallistalouteen merkittävästi, kuntien ja alueiden elinkeinotoimissa sekä yrittäjäjärjestöissä pitäisi aktiivisesti edistää omistajanvaihdoksia.

4.4 Sivutoimiyrittäjyys

Sivutoimisiksi yrittäjiksi katsotaan yleensä henkilöt, jotka toimivat yrittäjinä mutta ansaitsevat elantonsa pääasiassa muulla tavoin (Lith 2010). Sivutoimisia yrittäjiä voidaan arvioida olevan noin 4 % aikuisväestöstä (Lith 2010), mikä Etelä-Pohjanmaalla tarkoittaisi noin 4 700 henkeä. Sivutoiminen yrittäjyys voidaan nähdä päätoimisen yrittäjyyden alkuna, sillä kansainvälisten tutkimusten perusteella aloittavista yrittäjistä yli puolella on yritystoiminnan käynnistysvaiheessa myös palkkatyö. Kaikki sivutoiminen yrittäjyys ei kuitenkaan tähtää itsensä työllistämiseen yrittäjänä. Etelä-Pohjanmaalla sivutoimiyrittäjyyttä on tutkittu osana ESR-rahoitteista hanketta Sivutoimiyrittäjästä päätoimiyrittäjäksi – kasvupotentiaalin löytäminen ja kasvun tukeminen (Varamäki ym. 2012; Viljamaa, Varamäki, Vainio, Korsbäck & Sorama 2014). Tässä esitetty katsaus eteläpohjalaiseen sivutoimiyrittäjyyteen perustuu näihin tutkimuksiin.

Suurin osa tutkimuksessa tunnistetuista sivutoimiyrittäjistä oli päätoimekseen palkkatyössä (66 %). Myös eläkeläisiä oli huomattava osa (30 %). Noin kaksi kolmasosaa sivutoimiyrittäjistä oli miehiä, ja heidän keski-ikänsä oli 51 vuotta. Yritykset olivat toimineet keskimäärin hieman yli kymmenen vuotta. Liikevaihdon mediaani oli hieman yli 10 000 euroa ja keskiarvo noin 24 000 euroa.

Kolmasosa eteläpohjalaisista sivutoimiyrittäjistä tavoitteli liikevaihdon kasvattamista mutta päätoimisuutta piti omalla kohdallaan todennäköisenä vaihtoehtona vain 13 %, kun taas epätodennäköiseksi sen katsoi lähes puolet. Lineaarisisessa regressioanalyysissä, jossa todennäköisyyttä päätoimiseksi yrittäjäksi siirtymiseen pyrittiin selittämään lähiympäristön tuella ja yrittäjän uskolla omaan pystyvyyteensä yrittäjänä, ainoastaan lähiympäristön tuki selitti tilastollisesti merkitsevästi päätoimiseksi yrittäjäksi siirtymistä. Keskimäärin eteläpohjalaiset sivutoimiyrittäjät olivat kuitenkin sitä mieltä, ettei lähipiiri kannusta päätoimiseen yrittäjyyteen. Taustatekijöiden suhteen päätöi-

misuuteen tähtäävät ja pysyvästi sivutoimiset eivät juuri eroa toisistaan (Taulukko 5). Päätoimisuuteen tähtäävät ovat useammin naisia kuin pysyvästi sivutoimiset ja heidän keski-ikänsä on alhaisempi. Lisäksi päätoimisuuteen tähtäävät ovat useammin asiantuntijatehtävissä (43 %) ja pysyvästi sivutoimiset useammin suorittavan tason tehtävissä (45,9 %), mutta erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä. Kumpikin ryhmä on yhtä tyytyväinen palkkatyöhönsä. Päätoimisuuteen tähtäävät ja pysyvästi sivutoimiset myös käyttävät keskimäärin yhtä paljon aikaa viikossa yritystoimintaansa, mutta päätoimisuuteen tähtäävien liikevaihto on keskimäärin suurempi kuin pysyvästi sivutoimisten, ja ero on tilastollisesti lähes merkitsevä. Ainoa merkitsevä ero taustatekijöissä liittyy pääasialliseen toimeentuloon: 81 % päätoimisuuteen tähtäävistä on palkkatyössä, 13 % on opiskelijoita tai vanhempainvapaalla ja vain 6 % eläkkeellä, kun taas pysyvästi sivutoimisista 31 % on eläkkeellä ja 68 % palkkatyössä.

TAULUKKO 5. Yrittäjään liittyvät taustatekijät päätoimisuuteen tähtäävillä ja pysyvästi sivutoimisilla.

Yrittäjään liittyvät taustatekijät	Päätoimiseksi yrittäjäksi aikovat (n=32)	Pysyvät sivutoimiyrittäjät (n=122)	p-arvo
	%	%	
Minkä rinnalla sivutoimi			
Palkkatyön	78,8	68,0	0,000
Eläkkeen	6,1	31,2	
Opiskelun tai vanhempainvapaan	12,1	0,8	
Ei ilmoittanut	3,0	0,0	
Sukupuoli			
Nainen	39,4	33,6	0,534
Mies	60,6	66,4	
Koulutus			
Ei ammatillista koulusta	9,1	16,8	0,237
Ammatillinen koulutus	42,9	36,5	
Ylimmän johdon tai esimiestehtävät	28,6	17,6	
Palkkatyön pääasialliset vastuut			
Suorittavan tason tehtävät	28,6	45,9	0,226
Asiantuntijatehtävät	42,9	36,5	
Ylimmän johdon tai esimiestehtävät	28,6	17,6	
	Keskiarvo	Keskiarvo	
Ikä (vuotta)	48,0	51,5	0,146
Tyytyväisyys palkkatyöhön	3,7	3,6	0,813

Kolme neljäsosaa vastanneista piti itsensä toteuttamista erittäin tärkeänä tai tärkeänä motiivina sivutoimiyrittäjyydelle. Toiseksi tärkein motiivi oli lisätulojen mahdollisuus. Vain 22 % arvioi tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi motiiviksi sen, että sivutoimiyrittäjyys on turvallisempi reitti päätoimiseen yrittäjyyteen. Eteläpohjalaisessa sivutoimiyrittäjyydessä on siis valtaosin kysymys muusta kuin alkavasta päätoimisesta yrittäjyydestä. On kuitenkin kiinnostavaa, että itsensä toteuttaminen motivoi selvästi vahvemmin päätoimisuuteen tähtääviä kuin pysyvästi sivutoimisia. Pysyvästi sivutoimiset puolestaan korostivat lisätuloja hieman enemmän kuin päätoimisuuteen tähtäävät, joskaan tämä ero ei ole tilastollisesti merkitsevä ($p=0,306$).

Palkkatyön ja eläkkeen rinnalla sivutoimisten yrittäjien vertailu osoitti, että eläkkeellä olevat käyttävät yritystoimintaansa keskimäärin enemmän aikaa. Tämä voi johtua siitä, että eläkeläisillä on siihen enemmän mahdollisuuksia, mutta myös yritystoiminnan tarjoamasta henkisestä tyydytyksestä. Jälkimmäiseen mahdollisuuteen viittaa se, että yllättävän suuri osa eläkkeen rinnalla sivutoimisista (26,6 %) kertoo yrityksensä toimivan täysin uudella alalla, ts. alalla jolta heillä ei ole sen enempää työkokemusta kuin koulutustakaan.

Kaikkiaan sivutoiminen yrittäjyys on maakunnassa merkittävä ilmiö. Vaikka suurin osa sivutoimiyrittäjistä on pysyvästi sivutoimisia, etenkin harvaan asutuilla alueilla sivutoimiyrittäjyydellä on merkitystä yritys- ja palvelurakenteen monipuolisuuden ylläpitäjänä. Pienillä paikkakunnilla ja rajatuilla markkinoilla päätoiminen elinkeinonharjoittaminen ei olisi välttämättä edes mahdollista (Lith 2010). Sivutoimiyrittäjyydellä on myös potentiaalia työurien pidentämisen näkökulmasta. Suomessa ikääntyneiden (55–74-vuotiaiden) yrittäjien määrä on voimakkaasti kasvanut ja monimuotoistunut 2000-luvulla, ja etenkin sivutoimisten eläkeläisyrittäjien määrä on lisääntynyt (Järnefelt 2011).

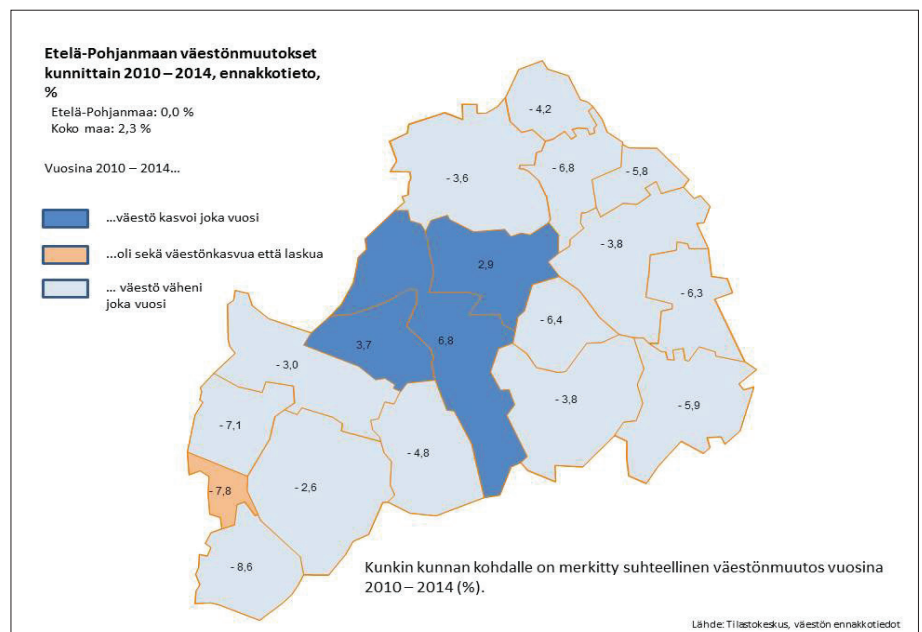
5 YRITYSTEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Tässä luvussa tarkastellaan, millaisessa toimintaympäristössä yritykset Etelä-Pohjanmaalla toimivat ja kuinka tämä toimintaympäristö on muuttunut. Tarkastelua tehdään katsauksella väestönkehitykseen, koulutustasoon sekä työmarkkinanäkymiin. Lisäksi tarkastellaan maakunnan elinkeinoilmastoa ja yrittäjyysilmapiiriä.

5.1 Väestönkehitys, koulutustaso ja työmarkkinanäkymät maakunnassa

5.1.1 Väestönkehitys

Etelä-Pohjanmaalla asui vuoden 2014 lopussa Tilastokeskuksen ennakkotiedon mukaan 193 428 henkilöä eli 3,5 % Suomen väestöstä (koko maassa 5 474 289 henkilöä). Alueellisesti Etelä-Pohjanmaa muodostaa 4,1 % Suomen pinta-alasta, joten keskimääräinen väestötiheys jää hieman alle koko maan keskiarvon. Vuonna 2014 väkiluku vähentyi 716 henkeä. Ilman maakuntaan muutto Etelä-Pohjanmaan väkiluku olisi vähentynyt enemmän, sillä maahanmuuttajia oli 305 enemmän kuin maakunnasta pois muuttaneita. (Tilastokeskus, Väestö.) Alla olevasta kuviosta 21 käy ilmi, että väestön kasvua on tapahtunut maakuntakeskuksessa sekä sen lähikunnissa.

KUVIO 21. Etelä-Pohjanmaan väestömuutokset kunnittain 2010–2014.

Vuonna 2013 Etelä-Pohjanmaalle muutti muualta Suomesta 3 973 henkilöä. Muuttajia tuli eniten Uudenmaan (732), Pohjanmaan (707) ja Pirkanmaan maakunnista (692). Myös pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna tulomuutto on suurinta näistä maakunnista. Lähtömuutto Etelä-Pohjanmaalta suuntautui Pirkanmaan (914) Uudenmaan (874) ja Pohjanmaan (694) maakuntiin. Yli puolet pois muuttajista (63 %) on iältään 15–29-vuotiaita, mistä voidaan päätellä, että usein muuttamisen syynä on opiskelu tai työpaikan saaminen toisesta maakunnasta. Myös suurin osa maakuntaan muuttavista (52 %) henkilöistä sijoittuu samaan ikäluokkaan. Ulkomailta muutti Etelä-Pohjanmaalle 572 henkilöä vuonna 2013. Eniten muuttajia oli Virosta (121 henkilöä), Venäjältä (84 henkilöä) ja Ruotsista (44 henkilöä). (Tilastokeskus, väestö, muuttoliike.)

Etelä-Pohjanmaalla asui vuoden 2014 lopulla noin 33 200 alle 15-vuotiasta, mikä on noin 17,2 % alueen väestöstä. Koko maassa alle 15-vuotiaiden osuus oli 16,4 % (vastaavat luvut ovat vuonna 2008 olleet 17,3 % ja 16,7 %). Työikäistä väestöä Etelä-Pohjanmaalla oli 117 200 henkilöä ja yli 65 vuotta täyttäneitä 43 000. Suurin muutos vuoteen 2008 verrattuna on juuri yli 65 vuotta täyttäneiden osuuden kasvu 3,1 prosenttiyksiköllä 22,2 %:in. Huoltosuhteen heikkeneminen on Etelä-Pohjanmaalla siis johtunut enemmän väestön vanhenemisesta kuin syntyvyyden pienenemisestä. Etelä-Pohjanmaalla väestöllinen huoltosuhte (alle 15-vuotiaainen ja yli 65-vuotiaiden määrä /100 työikäistä) oli vuonna 2013 Tilastokeskuksen mukaan 63,5. Satakunnassa huoltosuhte oli 62,8, Keski-Suomessa 57,9, Pohjanmaalla 61,1 ja Pirkanmaalla 55,6. Koko maassa huoltosuhte oli 55,8.

Etelä-Pohjanmaalle ennakoidaan maltillista väestönkasvua lähivuosikymmenten ajaksi. Tähän vaikuttavat eliniän piteneminen sekä maahanmuutto. Suurimmat muutotappiot syntyvät, kun nuorista ikäluokista muutetaan opiskelemaan mm. yliopistokaupunkeihin. Nämä ilmiöt ovat osaltaan vaikuttamassa huoltosuhteen heikkenemiseen, etenkin maakunnan reuna-alueilla. (Nieminen 2014, 104.)

5.1.2 Yleinen koulutustaso

Tarkasteltaessa yleisen koulutustason muutosta huomataan, että aikaisempaan verrattuna yhä useammalla on perusasteen jälkeinen tutkinto. Ammatteihin vaadittava osaaminen on kasvanut ja eri työtehtäviin voidaan vaatia soveltuvaa koulutusta. Tutkintotavoitteisen koulutuksen lisäksi joillakin aloilla vaaditaan ei-tutkintotavoitteisten koulutusten suorittamista (esim. liikenteen kuljettajien pätevyysvaatimukset). Vuonna 2005 perusasteen jälkeinen tutkinto oli koko maassa 24,0 %:lla ja Etelä-Pohjanmaalla 22,9 %:lla, kun vuonna 2013 koko maassa perusasteen jälkeinen tutkinto löytyi 25,8 %:lta ja Etelä-Pohjanmaalla 25,0 %:lta 15 vuotta täyttäneistä. Kun verrataan alle 60-vuotiaita vanhempiin ikäluokkiin, havaitaan, että vanhemmissa ikäryhmissä tutkintoja suorittaneiden osuus on matalampi. Suurin vaikutus Etelä-Pohjanmaan

koulutusasteen kasvamiseen on ollut lisääntyneillä keskiasteen ja alemman korkeakouluasteen tutkinnoilla. Koko maan tasolla kasvua on tullut eniten korkeakouluasteen tutkinnoista. (Tilastokeskus, koulutus, väestön koulutus rakenne.)

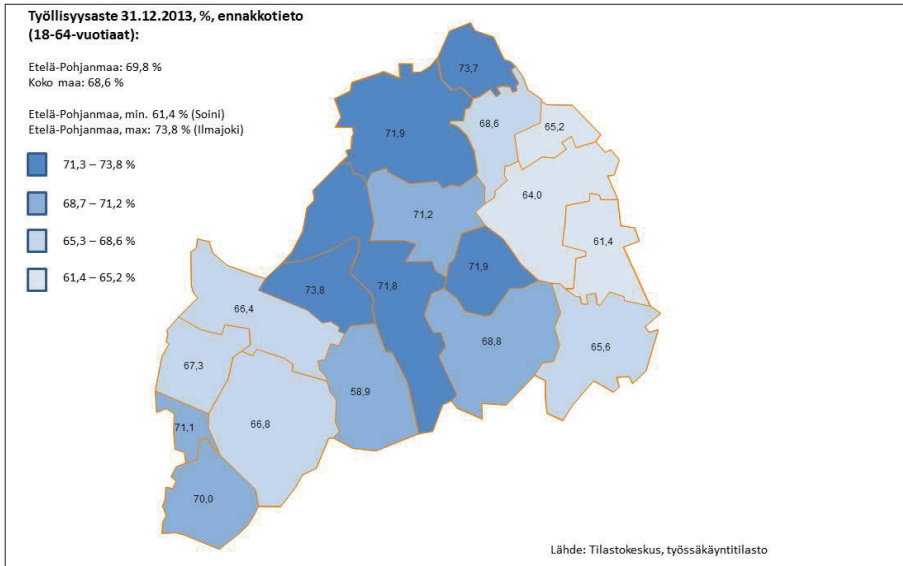
Koko Suomeen verrattuna Etelä-Pohjanmaan koulutusaste on noussut nopeammin. Tarkasteltaessa perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden sukupuolijakaumia ei ole havaittavissa merkittäviä eroja. Maakunnallisella tasolla voidaan kuitenkin todeta, että miehillä (17,8 %) on naisia (14,8 %) useammin keskiasteen tutkinto. Naisilla (10,5 %) on puolestaan miehiä (7 %) useammin alin korkea-asteen tutkinto (mm. lastentarhan opettajat, ammatillisen opettajan pätevyyden hankkineet), alempi tai ylempi korkeakoulututkinto.

Naapurimaakunnista Pirkanmaalla ja Keski-Suomessa perusasteen jälkeinen tutkinto on 26 %:lla asukkaista ja siellä on Etelä-Pohjanmaata enemmän korkeakoulun käyneitä. Pohjanmaalla perusasteen jälkeinen tutkinto on 25,4 %:lla ja Keski-Pohjanmaalla 24,0 %:lla väestöstä. Samoin kun tarkastellaan Etelä-Pohjanmaan sisällä koulutusasteita, on huomattavissa, että mitä kaupunkimaisempi alue, sitä enemmän on tutkinnon suorittaneita henkilöitä. Maakunnan alueella perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuudet vaihtelevat 20,8 % ja 27,0 % välillä. 6,2:n prosenttiyksikön ero on huomattava. Eroja selittää kaupunkien ja maaseudun erilainen työpaikkarakenne.

Opetushallinnon tilastoista ilmenee, että Etelä-Pohjanmaalla tutkinnon suorittaneista henkilöistä valtaosa asuu edelleen maakunnassa. Eniten tutkinnon suorittaneita ovat houkutelleet muuttamaan Uusimaa, Pirkanmaa ja Pohjanmaa. (Opetushallinnon tilastopalvelu 2015, 15 vuotta täyttäneen väestön koulutus rakenne.)

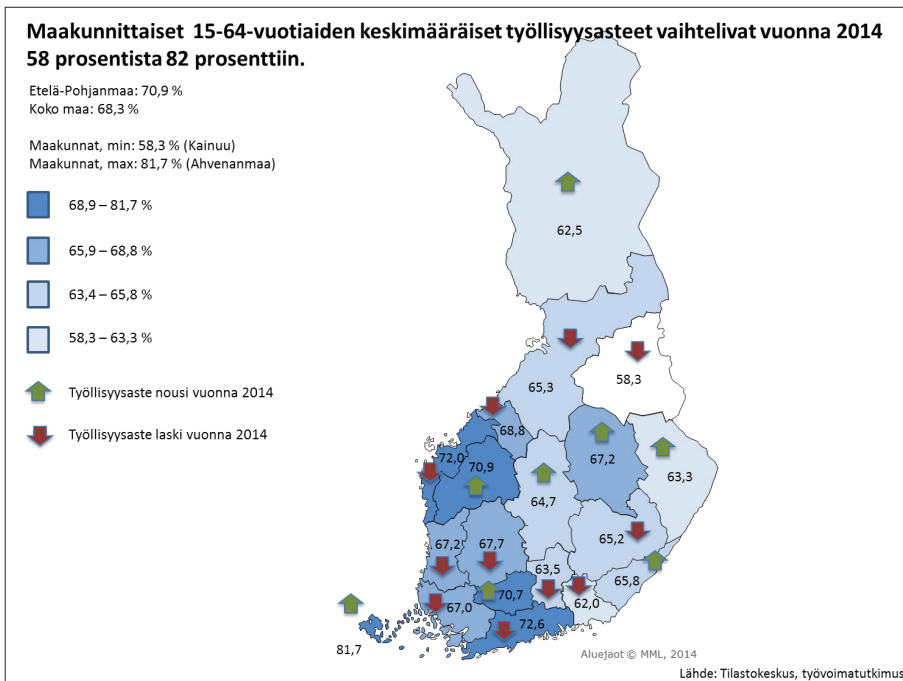
5.1.3 Työmarkkinoiden kehitys ja kuluttajien näkemykset

Työ- ja elinkeinoministeriön Toimialaraportin mukaan työllisten määrän arvioidaan Etelä-Pohjanmaalla pysyvän lähitulevaisuudessa jotakuinkin nykyisenä. Sosiaali- ja terveysalan työpaikkoja on oletettavasti tarjolla lähitulevaisuudessakin niin yksityisellä kuin julkisellakin puolella. Maakunnan työmarkkinat ovat toimineet kohtuullisen hyvin myös taantuman aikana. (Nieminen 2014, 107.) Kuviosta 22 nähdään vuoden 2013 työllisyysaste Etelä-Pohjanmaan kunnissa.

KUVIO 22. Työllisyysaste Etelä-Pohjanmaalla vuoden 2013 lopussa.

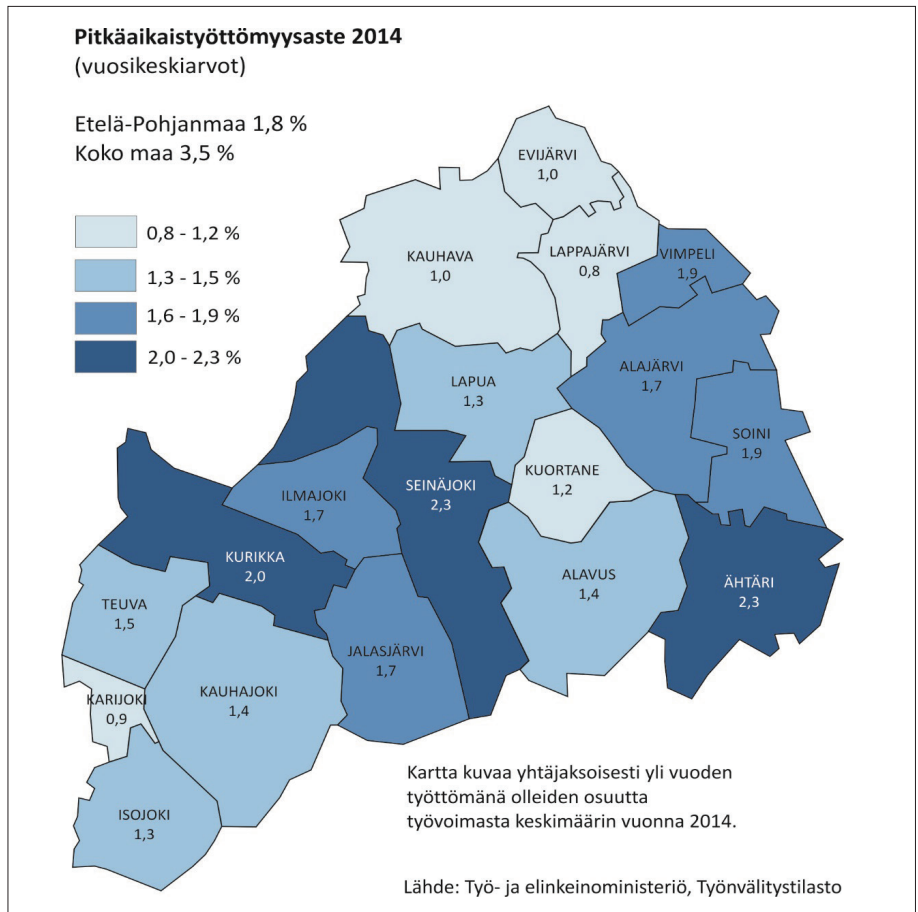
Koko maan osalta työllisyystilannetta tarkasteltaessa voidaan todeta, että Etelä-Pohjanmaan tilanne on valtakunnallisesti katsoen hyvä (kuvio 23). Työllisyysaste vuonna 2014 Etelä-Pohjanmaalla oli 70,9 %, Pohjanmaalla 72,0 % ja Keski-Suomessa 64,7 %. Koko maan keskiarvo oli 68,3 %.

KUVIO 23. Maakunnittaiset 15-64-vuotiaiden keskimääräiset työllisyysasteet vuonna 2014.

(Kuvion työllisyysasteet eivät ole vertailukelpoisia kuviossa 22 esitettyjen kanssa.)

Ongelmallista on, että pitkäaikaistyöttömyys on ollut kasvussa (Nieminen 2014, 107). Kuitenkin kuviosta 24 havaitaan, että pitkäaikaistyöttömyyden aste on maakunnittain tarkasteltuna pysynyt maltillisena. Vuonna 2014 Etelä-Pohjanmaalla pitkäaikaistyöttömyysaste oli 1,8 % vaihdellen 0,9 % ja 2,3 % välillä. Koko maan pitkäaikaistyöttömyysaste oli 3,5 %.

KUVIO 24. Pitkäaikaistyöttömyysaste 2014 Etelä-Pohjanmaalla.

Toimialaraporttien näkymät Suomen suhdannetilanteen kehittymisestä eivät näyttäneet kovin hyviltä vuoden 2014 lopun tai 2015 alun arvioissa. Kone- ja metalliteollisuudessa tilauskantojen kehittämisessä on paljon eroja yritysten välillä. Alumiiniteollisuuden osalta näkymät ovat hieman paremmat kuin muualla. Alumiiniteollisuuden osalta voidaan todeta myös, että Järviseedun ammatti-instituutti suuntaa valmistustekniikan koulutusohjelmaansa vahvemmin alumiinipuolelle. Puusepän- ja taloteollisuuden osalta näkymät vuoden 2014 loppupuolella olivat heikot. Kaupan ja palveluiden odotukset ovat varovaisia. Elintarviketeollisuus on investoinut alueellisesti, mikä on luonut positiivista virettä ja työpaikkoja. Alkutuotannon osalta tilakoot ovat edelleen kasvaneet ja aktiivitulojen lukumäärä vähentynyt. (Nieminen 2014, 106–107.)

Kuluttajabarometristä käy ilmi, että työttömyyden todennäköisyyttä omalla kohdalla on pidetty todennäköisimpänä vuoden 2009 alussa ja uudelleen 2013 lopussa. Vuoden 2014 kuluessa työttömyyden uhan on yleisesti koettu hieman hellittäneen. (Tilastokeskus, kuluttajabarometri.)

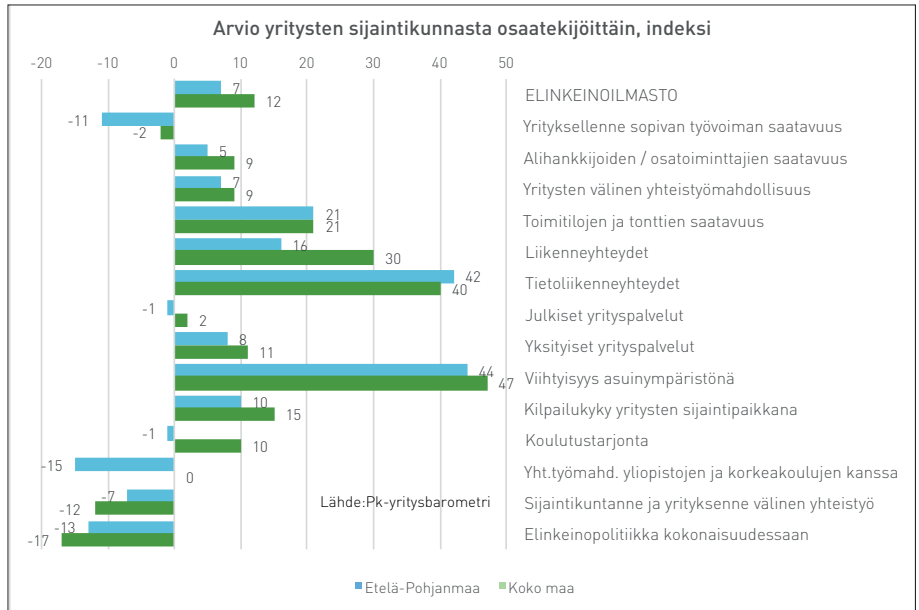
Eteläpohjalaiset kuluttajat eivät koe säästömahdollisuuksiensa suuremmin muuttuneen vuodesta 2007 vuoteen 2014 ulottuvalla jaksolla. Vaihtelua on tapahtunut enemmän vuosittaisella tasolla kuin vuosien välillä. Kuitenkin kysyttäessä ajankohdan otollisuutta säästämiseen koetaan, että ajankohta on nyt huomattavasti heikompi kuin vielä vuonna 2007. Vaikka säästämisen otollisuudessa on koettu eroja, on pidemmän aikavälin trendi ollut heikkenevä. (Tilastokeskus, kuluttajabarometri.)

Vertailuvuosien 2007–2014 välillä ei ole suuria eroja tarkasteltaessa asunnon peruskorjausaikomusta, asunnon tai auton ostoaikomusta. Vaihtelua toki on, mutta aikomusten kasvut ja laskut tapahtuvat pääsääntöisesti vuosittain. Pidempää aikaväliä tarkasteltaessa aiكومukset ovat pysyneet hyvin samankaltaisina. (Tilastokeskus, kuluttajabarometri.)

5.2 Yrittäjien kokema elinkeinoilmasto ja yrittäjyysilmapiiri

Yrittäjien kokemaa elinkeinoilmastoa selvitetään pk-yritysbarometrin osana. Pk-yritysbarometrin (2/2014) valtakunnallisen vastaajajoukon muodostaa 5 884 kohderyhmän vaatimukset täyttävää pk-yrityksen edustajaa. Etelä-Pohjanmaan Yrittäjien toimialueelta vastaajajoukon koko oli 304. Tiedonkeruumenetelmänä on käytetty internet-kyselyä. Vastaajat kutsuttiin kyselyyn sähköpostitse tai puhelimitse kesäheinäkuussa 2014. Tutkimuksen on toteuttanut Taloustutkimus Oy Suomen Yrittäjien, Finnvera Oyj:n sekä Työ- ja elinkeinoministeriön toimeksiannosta.

Yrittäjyyteen vaikuttavia sijaintikunnan tekijöitä mittaava elinkeinoindeksi on pysynyt koko maassa samalla tasolla syksyn 2013 tulosten kanssa. Etelä-Pohjanmaan indeksiluku on sitä vastoin laskenut hieman syksystä 2013. Koko maan pk-yrityksien vastaajat ovat keskimäärin tyytyväisempiä yrityksensä sijaintikunnan viihtyisyyteen asuinympäristönä (indeksiluku 47) kuin eteläpohjalaiset (44) (Kuvio 25).

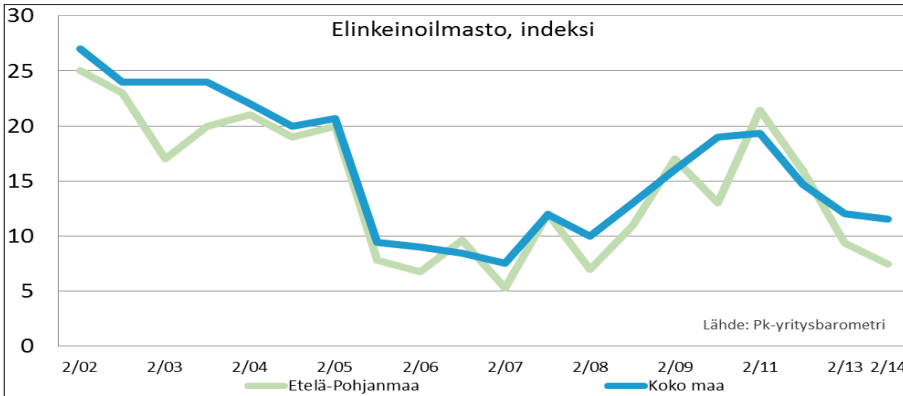

KUVIO 25. Pk-yrittäjien arvioita yritysten sijaintikunnasta.

Tyytymättömyyttä aiheuttavat sekä kansallisesti että maakunnallisesti elinkeinopolitiikka kokonaisuudessaan sekä yrityksen ja sijaintikunnan välinen yhteistyö. Lisäksi Etelä-Pohjanmaalla tyytymättömyyttä koetaan yliopistojen ja korkeakoulujen kanssa oleviin yhteistyömahdollisuuksiin (- 15) sekä yritykselle sopivan työvoiman saatavuuteen (- 11). Etelä-Pohjanmaan osalta ollaan tyytyväisiä etenkin tietoliikenneyhteyksiin (42).

Yrittäjyysilmapiirin osatekijöistä kansalaisten suhtautuminen yrittäjyyteen (Etelä-Pohjanmaa 3,03 ja Suomi 3,00) ja oma kokemus yritysilmapiiristä (Etelä-Pohjanmaa 3,28 ja Suomi 3,14) nähdään huomattavasti myönteisempänä kuin julkisen vallan toiminta yrittäjyyden edistämiseksi (Etelä-Pohjanmaa 2,11 ja Suomi 2,18). Tämä tulos on samankaltainen niin alueen kuin koko maan yritysten parissa. (Pk-yritysbarometri 2014.)

Tarkasteltaessa eri osista koostuvaa elinkeinoilmastoa kokonaisuutena pidemmällä aikavälillä voidaan havaita, että indeksi on vaihdellut voimakkaasti vuosien 2002 ja 2014 välillä (kuvio 26). Pääsääntöisesti maakunnan elinkeinoilmasto on mukailut koko Suomen indeksiä. Viimeisimmässä Etelä-Pohjanmaa jäi melko selvästi jälkeen muusta Suomesta.

KUVIO 26. Elinkeinoilmaston vaihtelut aikavälillä 2002–2014.

5.3 Elinkeinopalveluiden katsaus

Tässä luvussa raportoitu elinkeinopalveluiden laadun katsaus perustuu laajempaan raporttiin (Siltamäki, Vuorinen & Alakoski 2015).

5.3.1 Elinkeinopalveluiden laadun tutkimus

Vaasan yliopisto toteutti yhteistyössä Etelä-Pohjanmaan yrittäjien ja Seinäjoen ammattikorkeakoulun kanssa tutkimuksen elinkeinopalveluiden laadusta Etelä-Pohjanmaan alueella. Tutkimus toteutettiin sähköisellä kyselylomakkeella, joka lähetettiin Etelä-Pohjanmaan yrittäjien jäsenrekisterin perusteella eteläpohjalaisille yrittäjille. Etelä-Pohjanmaan yrittäjien jäsenrekisterissä oli yhteensä 5 318 yrityksen sähköpostiosoitteet, joihin lähetettiin kutsu kyselytutkimukseen osallistumisesta. Kyselytutkimukseen osallistui 840 vastaajaa.

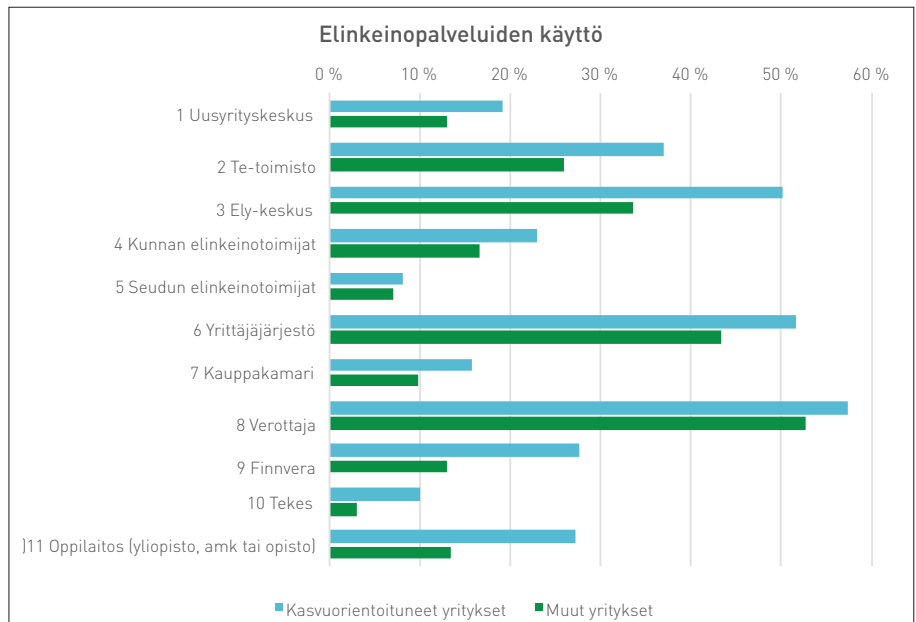
Osallistuneista yrityksistä osakeyhtiöitä oli 419, toiminimiyrittäjiä 268, henkilöyhtiöitä 138 sekä viisi osuuskuntaa. Tutkimusaineistossa oli kaikkiaan 683 mikroyritystä, 101 tätä suurempaa yritystä ja vain yksi suuryritys. Toimialallisesti palveluala oli kaikkein edustetuin 334 vastaajalla ja teollisuuden tai tuotannollisen alan yrityksiä oli 135, kaupanalan yrityksiä oli 126, rakentamisan yrityksiä oli 116 ja kuljetusalan yrityksiä oli 64. Kaikkiaan 60 yrityksen toimiala oli muu kuin edellä mainittu.

Tutkimuksessa kerättiin tietoa elinkeinopalveluiden 1) käytöstä, 2) niiden saatavuudesta, 3) palveluodotuksien täytymisestä, 4) elinkeinopalveluiden merkityksestä yrityksen tavoitteiden saavuttamisen kannalta sekä siitä, 5) miten tuttuja elinkeinopalvelut ylipäättään ovat yrityksille

Tarkasteltaessa elinkeinopalveluiden käyttöä nuorten ja vanhojen yritysten kohdalla, suurimpia eroja oli Uusyrityskeskukseen, TE-toimiston ja Finnveran palveluiden käytössä. Uusyrityskeskukseen palveluita viimeisen viiden vuoden aikana oli käyttänyt 45,7 % nuorista yrityksistä, kun vanhoista yrityksistä vain 4,1 % oli käyttänyt palveluita. TE-toimiston palveluita uusista yrityksistä oli käyttänyt 47,8 % ja vastaavasti 23,5 % vanhoista yrityksistä oli käyttänyt palveluita. Finnveran palveluita viimeisen viiden vuoden aikana oli käyttänyt 27,4 % nuorista yrityksistä ja 14,9 % vanhoista yrityksistä. Selkeästi nuoria yrityksiä enemmän vanhat yritykset käyttivät Yrittäjäjärjestön, Kauppakamarin ja Tekesin palveluita. Kaikkein tutuimpia elinkeinopalveluita nuorten yritysten keskuudessa olivat verottaja, Yrittäjäjärjestö sekä TE-toimisto. Selkeästi tutuimpia elinkeinopalveluita vanhoille yrityksille olivat Yrittäjäjärjestö sekä verottaja.

Seinäjäkiset yritykset käyttivät selkeästi enemmän Uusyrityskeskukseen ja Kauppakamarin palveluita kuin Seinäjoen ulkopuoliset yritykset. Seinäjoen ulkopuoliset yritykset käyttivät selkeästi seinäjokisia yrityksiä enemmän Ely-keskuksen ja kunnan elinkeinotoimijoiden palveluita.

Tutkimusaineistossa verrattiin myös kasvuorientoituneiden yritysten vastauksia muiden yritysten vastauksiin. Kasvuorientoituneet yritykset käyttivät poikkeuksetta kaikkia elinkeinopalveluita muita yrityksiä enemmän. Suurin ero käytetyissä palveluissa kasvuorientoituneiden ja muiden yritysten välillä oli Ely-keskuksen 16,7 %, Finnveran 14,5 % ja oppilaitosten 13,8 % palveluissa. (Kuvio 27.)

KUVIO 27. Elinkeinopalveluiden käyttö kasvuorientoituneet yritykset vs. muut.

Elinkeinopalvelut olivat kasvuorientoituneiden yritysten mielestä helpommin saatavilla kuin mitä muut yritykset olivat kokeneet. Ainoa poikkeus oli Uusyrityskeskus, jonka palvelut olivat paremmin saatavilla muiden yritysten kokemusten perusteella. Elinkeinopalveluille asetetut odotukset täyttyivät kasvuorientoituneiden yritysten mielestä paremmin kuin muiden yritysten mielestä lukuun ottamatta Yrittäjäjärjestön palveluita. Kaikkein selkein ero oli Tekesin palveluiden odotuksien vastaavuudessa kasvuorientoituneiden yritysten (1–5 asteikolla 3,67) ja muiden yritysten välillä (1–5 asteikolla 2,69). Elinkeinopalvelut olivat poikkeuksetta tutumpia kasvuorientoituneille yrityksille kuin muille yrityksille. Kaikkein tunnetuimpia elinkeinopalveluita sekä kasvuorientoituneille että muille yrityksille olivat Yrittäjäjärjestö ja verottaja. Suurin ero palveluiden tunnettuudessa kasvuorientoituneiden yritysten ja muiden yritysten välillä oli Finnveran, Ely-keskuksen ja oppilaitosten palveluissa.

5.3.2 Yleiset kehittämistoiveet elinkeinopalveluihin ja verkossa tarjottavien elinkeinopalveluiden kehittäminen

Tutkimuksessa kysyttiin vastaajilta kehitysehdotuksia seudun tai kunnan elinkeinopalveluihin. Tutkimuksessa annettiin kaikkiaan 242 avointa vastausta. Avoimista vastauksista nousi esiin viisi erilaista teemaa. Vastaajat toivoivat 1) lisää tietoa elinkeinopalveluista, 2) elinkeinopalveluiden tuottajilta proaktiivisuutta, 3) parempaa pk-yritysten huomioon ottoa elinkeinopalveluiden tuottajien taholta, 4) byrokratian vähentämistä sekä 5) lisää elinkeinoasiamiehiä.

Lisää tietoa elinkeinopalveluiden tarjonnasta kaivattiin monesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin lisää tietoa elinkeinopalveluiden palveluista kaivattiin tietoiskujen muodossa. Vastauksista kävi ilmi myös se, että vaikka tietoiskuja jo järjestettäisiinkin, ei niistä olla tietoisia. Näin ollen tällaisten tilaisuuksien järjestämisestä tulisi informoida yrittäjiä paremmin. Pk-yritykset kokivat olevansa epätasa-arvoisessa asemassa suhteessa suurempiin ja tunnetumpiin yrityksiin. Elinkeinopalveluiden tarjoajien koettiin suosivan suuria yrityksiä, mutta toisaalta pienet kasvuyritykset jäävät siten isompien varjoon, eivätkä täten hyvin potentiaaliset työpaikatkaan välttämättä synny, kun hyvin tarpeelliset tuet voivat jäädä saamatta. Erilaisten tukien hakuprosessi on hyvin raskas, eikä pienillä yrityksillä ole välttämättä resursseja ja tietoa palveluista tarpeeksi niin, että ne voisivat hakea erilaisia tukia. Myös nuoriin yrityksiin kaivattiin suhtaututtavan myönteisemmin. Yksi esiin nousseista teemoista oli liiallinen byrokratia, jota toivottiin karsittavan. Ongelmaksi byrokratia muodostuu kankean hallinnon ja aikaa vievien ominaisuuksiensa puolesta. Pienissä yrityksissä aika on rajallista ja eri elinkeinopalveluiden tukitoimintojen käyttäminen vaatii erilaisten hakemusten täyttämistä. Hakemusten käsittelyajat voivat olla pitkiäkin eikä myönteisen päätöksen saaminen ole mitenkään itsestään selvää. Byrokratia heikentää siten entisestään pienten yritysten mahdollisuuksia käyttää palveluita.

Verkossa tarjottavien palveluiden kehitysehdotusten kohdalla nousi selkeästi esiin neljä teemaa. Verkkopalveluilta kaivataan 1) helppokäyttöisyyttä, 2) selkeyttä, 3) informaation löydettävyyttä ja lisäksi 4) informaation eri elinkeinopalveluista toivottiin löytyvän kootusti.

Nykyisellään eri elinkeinopalveluihin tarvitaan omia tunnuksiaan ja palvelutarjonta koetaan muutoinkin vaikeaselkoiseksi. Verkkopalveluiden kehityksen koetaan rakennetun vanhan päälle, eikä siten verkon kaikkia mahdollisuuksia ole otettu huomioon. Tietoa on paljon saatavilla elinkeinopalveluista ja sitä tulisi pystyä suodattamaan/filtteröimään siten, että asiakas löytäisi helposti juuri sen mitä tarvitsee. Verkkopalveluiden tulisi olla asiakaslähtöisiä ja siten palveluiden käytöstä tulisi tehdä asiakkaille mahdollisimman helppoa. Elinkeinopalveluiden verkkopalvelut koetaan kokonaisuutena myös epäselviksi. Verkkopalveluiden käyttöliittymistä haluttaisiin selkeämpiä ja tiedon tulisi olla selvemmin esitettyä. Erilaisia hakuja toivottiin yhdistettäväksi. Esiin nousi tässä yhteydessä myös toive yhden luukun periaatteesta. Elinkeinopalveluiden löydettävyyttä helpottaisi, mikäli tieto olisi kootusti yhdessä paikassa. Siten yritysten olisi helpompi löytää ja vertailla sopivia tukimuotoja.

Kaikilla elinkeinopalveluiden tuottajilla on omat verkkosivunsa, joissa on paljon tietoa. Siten yrityksissä voidaan kokea, että tarvittava tieto on vaikeasti löydettävissä ja se on esitetty vaikeaselkoisesti. Lisäksi jos järjestelmät ovat vielä vaikeita käyttää, vaikeuttaa tämä yritysten mahdollisuuksia käyttää elinkeinopalveluita. Yrityksissä toivotaankin, että tieto olisi saatavilla jotenkin kootusti ja tämä onkin varmasti varsin pätevä toive ottaen huomioon tiedon paljouden. Vaikkei yhden luukun periaate välttämättä olisikaan mahdollinen, voitaisiin verkossa tarjottavan informaation osalta mahdollisesti pohtia jonkinlaisen yhteisen portaalin kehittämistä. Jo nyt on olemassa Yritys-Suomi – portaali, joka toimii Työ- ja elinkeinoministeriön alaisena ja sen tarkoituksena on koota yrityspalveluja yhden osoitteen alle.

6 YHTEENVETO ETELÄ-POHJANMAAN YRITTÄJYYDEN TILASTA

Kaiken kaikkiaan voi todeta, että Etelä-Pohjanmaalla yrittäjyyden tilassa ei ole tapahtunut dramaattisia muutoksia aiempiin katsauksiin (2007, 2008 ja 2010) verrattuna. Etelä-Pohjanmaan yritystiheys on edelleen valtakunnan korkeimpia ja alueelle on yhä tyypillistä mikro- ja pienyritysvaltaisuus. Yrittäjien osuus työllisistä on suurin koko maassa, yli 15 prosenttia. Eteläpohjalaiset yrittäjät ovat hiljalleen ikääntymässä. Samalla on havaittavissa, että yrittäjien koulutusaste nousee seuraten yleistä koulutustason kehitystä.

Talouden yleinen heikkeneminen on luonnollisesti näkynyt maakunnassa siinä missä muuallakin Suomessa. Etelä-Pohjanmaalla työllisyysaste on kuitenkin pysynyt parempana kuin koko maassa keskimäärin ja pitkäaikaistyöttömien määrä on vain noin puolet koko maan keskiarvosta.

Tilastoista on havaittavissa selvä maatalousyrittäjien ja teollisten työpaikkojen väheneminen maakunnassa. Maatalouden osalta kyse on epäilemättä osittain terveestä tilakoon kasvusta elintarvikealan vahvassa maakunnassa. Elintarviketeollisuus on ollut teollisuuden sektoreista Etelä-Pohjanmaalla tärkein investoija. Sen investointiaste on korkeampi kuin teollisuudella keskimäärin maakunnassa. Myös metallien jalostuksen ja metallituotteiden valmistuksen sekä koneiden ja laitteiden valmistuksen teollisuusalat ovat tehneet huomattavia investointeja. Vaikka metallien jalostuksen osuus investoinneista on suuri, jää se teollisuudenalana investointiasteen suhteen alle kansallisen keskiarvon. Samaan aikaan kyseisen teollisuudenalan osuus maakunnan arvonlisäyksestä kasvoi. Tämä voi osittain selittyä sillä, että osuus kokonaisuudessaan pienenevästä teollisuudenalasta on kasvanut, mutta muitakin vaikuttavia tekijöitä saattaa taustalla olla. Etelä-Pohjanmaan teollisuudella näyttää ylipäättään olevan keskimäärin suurempi osuus henkilöstöstä kuin liikevaihdosta verrattaessa valtakunnalliseen tasoon.

Selvää on, että teollisuuden osalta koko valtakunnassa on meneillään merkittävä rakennemuutos. Etelä-Pohjanmaalla teolliset työpaikat vähenivät vuosina 2008–2012 lähes viidenneksellä. Etelä-Pohjanmaan osuus Suomen viennistä sen sijaan näyttää pysyvän vuodesta toiseen yhtä tasaisena kuin maastokin - ”ei laaksoa, ei kukkulaa”. Kyse ei ole puhtaasti talouden yleisestä taantumasta, sillä tarkastelussa ovat suhteelliset osuudet. Esimerkiksi Satakunta on pystynyt kasvattamaan osuuttaan valtakunnan viennistä.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan osalta maakunnan huippuvuodet osuivat vuosille 2011–2013. Huomattavaa on, että tehdyistä tutkimustyövuosista yli puolet on tehty

yrittäjien yrityksissä. Tutkimus- ja kehitysmenojen alueellisia eroja Suomessa selittää paljolti paitsi korkeakoulujen myös erilaisten yritysten sijoittuminen eri maakuntiin. Yritysten osuus eteläpohjalaisen tutkimus- ja kehittämistyön rahoituksesta, joka tosin on totuusti korkeampi kuin maassa keskimäärin, pieneni selvästi vuosina 2008–2013. Tämä selittynee maakunnan yritysten suhteessa pienellä koolla; pienemmillä yrityksillä on heikkoina aikoina vähemmän mahdollisuuksia rahoittaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa.

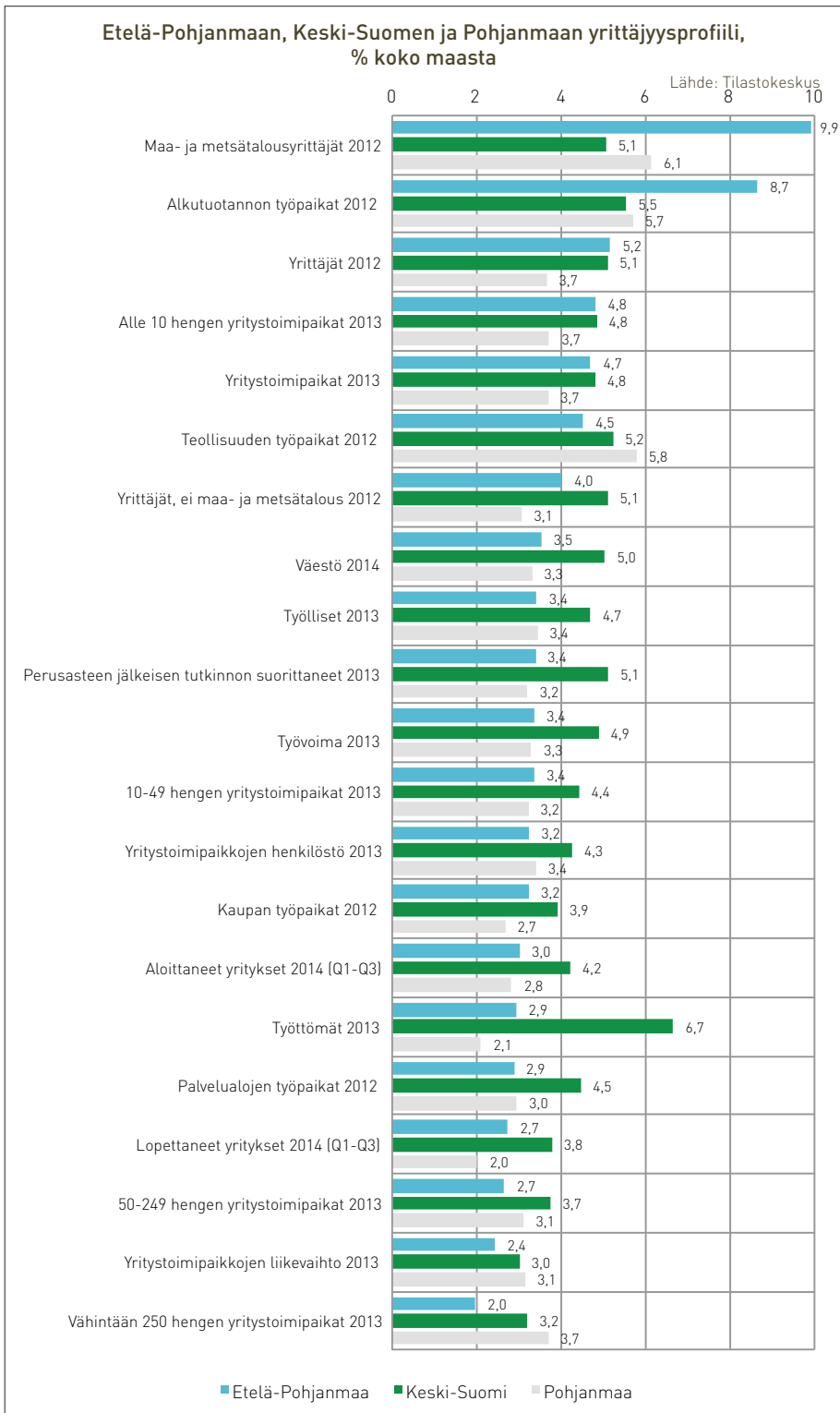
Elinkeinoilmaston mittauksista ilmenee, että Etelä-Pohjanmaalla elinkeinoilmaston heikkeneminen on ollut suurempaa kuin valtakunnallisesti. Taustalla vaikuttavat tekijät eivät tutkimuksesta ilmene, mutta osasyynä voi olla esimerkiksi kuntaliitoskeskusteluilla, jotka vievät kunnilta paljon energiaa ja voivat aiheuttaa yrittäjille epävarmuutta. Kyse saattaa myös olla siitä, että vastaajat ovat kokeneet jäävänsä paitsioon, jos huomio on kohdentunut liian harvoihin, mahdollisesti hyvin toimiviin ja suurempiin yrityksiin. On myös todettava, että elinkeinoilmaston mittaus tapahtuu kyselyllä, johon vastataan hetken tilanteen ja tunteen mukaan. Tällöin tunnelmaan ja annettuun vastaukseen voi heijastua jopa viimeaikaisen uutisoinnin sävy ja otsikot.

Kasvuyrityksiä on Etelä-Pohjanmaalla vähemmän kuin maassa keskimäärin. Tutkimuksessa on havaittu, että markkinointikyvykkyydellä on suurempi merkitys kasvaneille yrityksille kuin muille. Samoin kasvuyritykset käyttävät enemmän elinkeinopalveluja. Yritysten ja yritystoimipaikkojen osalta voidaan todeta tilastojen valossa, että vaikka yritystoimipaikkojen määrä on vähentynyt, yritysten määrä on kasvanut. Tämä voidaan tulkita niin, että ei ole lainkaan yhdentekevää missä yrityksen kotipaikka ja omistus sijaitsee. Yritysten määrän kasvu Etelä-Pohjanmaalla on vaihdellut, mutta vuosien 2007–2012 yhteenlaskettu lisäys oli yli 1 500 yritystä.

Yritystoiminnan jatkuvuuden kannalta omistajanvaihdosmarkkinoiden toimivuus on olennaista. Omistajanvaihdoksia tapahtuu etenkin mikroyrityksissä, joilla on huomattava merkitys niin paikallistaloudessa kuin maanlaajuisestikin. Etelä-Pohjanmaalla sukupolvenvaihdoksia ennakoidaan olevan enemmän kuin valtakunnallisesti keskimäärin. Kuitenkin Etelä-Pohjanmaallakin useimmille yrityksille haetaan ostajaa perheen ulkopuolelta.

Taantuman aikana yritystoiminnan jatkuvuutta on haettu entistä useammin yrityssaneerauksen kautta. Heikko taloudellinen kannattavuus on näkynyt siinä, että henkilöstömäärältään suurempia yrityksiä on hakeutunut yrityssaneerauksen piiriin, mutta niitä on myös haettu konkurssiin.

Kuvioon 28 on tiivistetty joitakin tunnuslukuja Etelä-Pohjanmaan, Keski-Suomen ja Pohjanmaan osalta verrattuna koko Suomeen. Väestön osalta Etelä-Pohjanmaan osuus koko Suomesta on 3,5 % ja muita lukuja voi suhteuttaa tähän perusvertailukuun.

KUVIO 28. Etelä-Pohjanmaan, Keski-Suomen ja Pohjanmaan tunnuslukuja yrittäjyydestä.

Kuten kuviosta käy ilmi, Etelä-Pohjanmaalla on suhteessa paljon maa- ja metsätalousyrittäjiä, alkutuotannon työpaikkoja ja teollisia työpaikkoja. Myös yrittäjien, yritystoimipaikkojen ja alle 10 hengen yritystoimipaikkojen osalta maakunta on väestöosuuttaan suurempi. Työvoiman, työllisten ja 10–49 hengen toimipaikkojen osalta Etelä-Pohjanmaan osuus vastaa osapuilleen maakunnan osuutta väestöstä. Sen sijaan esimerkiksi palvelualojen työpaikkojen suhteen maakunta on jäänyt tappiolle. Samoin on laita 50 henkeä tai enemmän työllistävien yritystoimipaikkojen kohdalla. Erityisen merkittävä on ero vähintään 250 hengen toimipaikkojen osalta; niitä on Etelä-Pohjanmaalla vain 2 % koko Suomen vastaavan kokoisista yritystoimipaikoista.

Verrattaessa Etelä-Pohjanmaan suhteellista sijoitusta edellä mainituissa Keski-Suomen ja Pohjanmaan tilanteeseen osoittautuu, että väestömäärään suhteutettuna Pohjanmaa on teollisuuden työpaikkojen osalta vielä paremmissa asemissa; sen osuus väestöstä on 3,3 % mutta teollisista työpaikoista peräti 5,8 %. Pohjanmaalla on myös suhteessa merkittävästi enemmän keskisuuria ja suuria yrityksiä. Yritystoimipaikkojen liikevaihto-osuus jää väestöosuudesta, mutta on Pohjanmaalla kuitenkin merkittävästi suurempi kuin väestöltään hieman suuremmalla Etelä-Pohjanmaalla.

LÄHTEET

- Asianajajaliitto. 2015. Tilanteita, joissa asianajaja voi auttaa. [Verkkosivu]. Helsinki: Suomen Asianajajaliitto. [Viitattu 4.3.2015]. Saatavana: http://www.asianajajaliitto.fi/asianajopalvelut/tarvitsetko_asianajajan
- Bard, U. 2007. The role of market orientation and learning orientation in enhancing small firm business performance. Vaasa: University of Vaasa. Acta Wasaensia 171.
- Day, G. 1994. The capabilities of market-driven organizations. *Journal of marketing* 58 (4), 37–52.
- Elinkeinoelämän keskusliitto. 2015. Investointiedustelu tammikuu 2015. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Elinkeinoelämän keskusliitto. [Viitattu 23.2.2015]. Saatavana: http://ek.fi/wp-content/uploads/Investointiedustelu_tammi2015.pdf
- Jaworski, B., & Kohli, A. 1993. Market orientation: Antecedents and consequences. *Journal of marketing* 57 (3), 53–70.
- Joensuu, S., Viljamaa, A., Katajamäki, M., Kettunen, S. & Mäkelä, A.-M. 2015. Markkinaorientaatio ja markkinointikyvykyys eteläpohjalaisissa yrityksissä. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisuja A. Tutkimuksia 21. Ilmestyy kesällä 2015.
- Järnefelt, N. 2011. Ikääntyneiden yrittäjyys on lisääntynyt. [Verkkolehtiartikkeli]. Hyvinvointikatsaus 4. Saatavana: http://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2011_04.html
- Kasvuyrityskatsaus 2012. [Verkkajulkaisu]. Innovaatio. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 20. [Viitattu 1.5.2015]. Saatavana: http://www.tem.fi/files/32926/TEMjul_20_2012_web.pdf
- Koskelo, P. 1994. Yrityssaneeraus. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Kuntajaot ja asukasluvut 2000–2014. [Verkkosivu]. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. [Viitattu 20.11.2014]. Saatavana: <http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/tilastot/Sivut/default.aspx>
- Lith, P. 2010. Yrittäjäksi palkkatyön tai eläkkeen ohella. [Verkkolehtiartikkeli]. Tieto & trendit 7. [Viitattu 14.4.2014]. Saatavana: http://www.stat.fi/artikkelit/2010/art_2010-11-10_005.html
-

- Narver, J. & Slater, S. 1990. The effect of a market orientation on business profitability. *Journal of marketing* 54 (October), 20–35.
- Nieminen, J. 2014. Näkemyksestä menestystä: Alueelliset kehitysnäkymät syksyllä 2014. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, ELY-keskukset. [Viitattu 26.1.2015]. Saatavana: www.temtoimialapalvelu.fi/files/2193/Alueelliset_kehitysnakymat_2_2014.pdf
- Opetushallinnon tilastopalvelu. 2015. 15-vuotta täyttäneen väestön koulutus rakenne. [Verkkosivu]. [Viitattu 25.2.2015.] Saatavana: http://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/15%20vuotta%20t%C3%A4ytt%C3%A4neen%20v%C3%A4est%C3%B6n%20koulutusrakenne%20-%20asuinmaakunta,%20koulutusala.xlsb
- Patentti- ja rekisterihallitus. 2015. Patentoinnin ABC. [Verkkosivu]. [Viitattu 24.2.2015]. Saatavana: <http://www.prh.fi/fi/patentit/patentoinninabc/mikaonpatentti.html>
- Pelham, A. 2000. Market orientation and other potential influences on performance in small and medium-sized manufacturing firms. *Journal of small business management* 38 (1), 48–67.
- Pk-yritysbarometri 2014. Alueraportti, Etelä-Pohjanmaa 2/2014. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Suomen Yrittäjät. [Viitattu 10.11.2014]. Saatavana: http://www.yrittajat.fi/File/58a8e26c-2269-4ffb-a5a5-46d1eb583e1c/Alueraportti_Etela_Pohjanmaa_syksy2014.pdf
- Reijonen, H. & Komppula R. 2010. The adoption of market orientation in SMEs: required capabilities and relation to success. *Journal of strategic marketing* 18 (1), 19–37.
- Rikama, S. & Huovinen, P. 2015. Voimakkaasti kasvuhakuiset pk-yritykset. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. [Viitattu 10.2.2015]. Saatavana: http://www.tem.fi/files/42205/4_2015_voimakkaasti_kasvuhakuiset_pk_yritykset_06022015.pdf
- Siltamäki, M., Vuorinen, T. & Alakoski, H. 2015. Tutkimus elinkeinopalveluiden käytöstä, laadusta ja tunnettuudesta. Vaasa: Vaasan yliopisto. Vaasan yliopiston julkaisuja. Selvityksiä ja raportteja 205. Painossa.
- Slater, S. & Narver, J. 1994. Does competitive environment moderate the market orientation-performance relationship? *Journal of marketing* 58, 46–55.

- Sorama, K., Saarakkala, M., Järvenpää, M., Kohtamäki, M., Laitinen, E. K., Länsiluoto, A., Tornikoski, E., Varamäki, E., Heikkilä, T., & Lautamaja, M. 2009. Yritysten kasvu alueellisesti Suomessa. Helsinki: Tekes. Tekesin katsaus 245/2009.
- Sorama, K., Varamäki, E., Joensuu, S., Viljamaa, A., Laitinen, E.K., Petäjä, E., Länsiluoto, A., Heikkilä, T. & Vuorinen, T. 2015. Mistä tunnet sä kasvajan – seurantatutkimus eteläpohjalaisista kasvuyrityksistä. [Verkkosivut]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja A. Tutkimuksia 20. [Viitattu 1.5.2015]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7109-05-2>
- Tilastokeskus. Alueellinen yritystoimintatilasto. Toimipaikat maakunnittain ja toimialoittain vuonna 2007–2012. [Verkkosivu]. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 19.11.2014]. Saatavana: http://193.166.171.75/database/StatFin/yri/alyr/alyr_fi.asp
- Tilastokeskus. Alueellinen yritystoimintatilasto, toimipaikat kunnittain 2007–2012 ja toimipaikat kunnittain 2013. [Verkkosivu]. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 17.3.2015]. Saatavana: http://pxweb2.stat.fi/Database/StatFin/yri/alyr/alyr_fi.asp
- Tilastokeskus. Koulutus, väestön koulutusrakenne. [Verkkosivu]. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 17.3.2015]. Saatavana: http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/databasetree_fi.asp
- Tilastokeskus. Kuluttajabarometri. [Verkkosivu]. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 25.02.2015]. Saatavana: http://193.166.171.75/database/StatFin/tul/kbar/kbar_fi.asp
- Tilastokeskus. Tiede teknologia ja tietoyhteiskunta/Patentointi. [Verkkosivu]. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 23.02.2015]. Saatavana: http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/ttt/pat/pat_fi.asp
- Tilastokeskus. Työssäkäyntitilasto. [Verkkosivu]. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 19.11.2014]. Saatavana: <http://tilastokeskus.fi/til/tyokay/index.html>
- Tilastokeskus. Oikeus, konkurssit. [Verkkosivu]. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 19.11.2014]. Saatavana: http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/oik/konk/konk_fi.asp
- Tilastokeskus. Väestö. [Verkkosivu]. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 19.02.2015]. Saatavana: http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/databasetree_fi.asp
-

- Tilastokeskus. Yritykset. Alueellinen yritystoimintatilasto. [Verkkosivu]. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 13.2.2015]. Saatavana: http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/yri/alyr/alyr_fi.asp
- Toimiala Online. Aloittaneet ja lopettaneet yritykset 2013– [Verkkosivu]. [Viitattu 13.2.2015]. Saatavana: <http://www2.toimialaonline.fi/>
- Toimiala Online. Yritykset ja toimialat. [Verkkosivu]. [Viitattu 13.2.2015]. Saatavana: <http://www2.toimialaonline.fi/>
- Varamäki, E. (toim.) 2010. Etelä-Pohjanmaan yrittäjyyskatsaus 2010. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja B. Raportteja ja selvityksiä 44.
- Varamäki, E., Heikkilä, T., Tall, J., Viljamaa, A. & Länsiluoto, A. 2013. Omistajanvaihdos osana liiketoiminnan kehittämistä ja kasvua – tulokset, johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja B. Raportteja ja selvityksiä 74.
- Varamäki, E., Saarakkala, M. & Tornikoski, E. (toim.) 2007. Kasvuyrittäjyyden olemus ja pk-yritysten kasvustrategiat Etelä-Pohjanmaalla. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja A. Tutkimuksia 5.
- Varamäki, E., Sorama, K., Viljamaa, A., Heikkilä, T. & Salo, K. 2012. Eteläpohjalaisten sivutoimiyrittäjien kasvutavoitteet sekä kasvun mahdollisuudet. [Verkkajulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja A. Tutkimuksia 11. [Viitattu 24.3.2015]. Saatavana: <http://publications.theseus.fi/handle/10024/45396>
- Varamäki, E., Tall, J., Sorama, K. & Katajavirta, M. 2012. Valtakunnallinen omistajanvaihdosbarometri 2012. [Verkkajulkaisu]. Manner-Suomen ESR-ohjelma 2007–2013. Omitajanvaihdosten valtakunnallinen koordinointi. [Viitattu 24.3.2015]. Saatavana: <http://www.yrittajat.fi/File/32f3bd7f-f018-4c74-8295-3dbc1346da7a/OV-barometri2012.pdf>
- Viljamaa, A., Varamäki, E., Vainio, A., Korsbäck, A. & Sorama, K. 2014. Sivutoiminen yrittäjyys ja sivutoimisesta päätoimiseen yrittäjyyteen kasvun tukeminen Etelä-Pohjanmaalla. [Verkkajulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja B. Raportteja ja selvityksiä 90. [Viitattu 24.3.2015]. Saatavana: <https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/81755>

Väestökisterikeskus. 2015. Asukasluvut. [Verkkosivu]. Helsinki:
Väestökisterikeskus. [Viitattu 30.3. 2015]. Saatavana: www.vaestokisterikeskus.fi/default.aspx?id=278

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUSARJA - PUBLICATIONS OF SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

A. TUTKIMUKSIA - RESEARCH REPORTS

1. Timo Toikko. Sosiaalityön amerikkalainen oppi. Yhdysvaltalaisen caseworkin kehitys ja sen yhteys suomalaiseen tapauskohtaiseen sosiaalityöhön. 2001.
 2. Jouni Björkman. Risk Assessment Methods in System Approach to Fire Safety. 2005.
 3. Minna Kivipelto. Sosiaalityön kriittinen arviointi. Sosiaalityön kriittisen arvioinnin perustelut, teoriat ja menetelmät. 2006.
 4. Jouni Niskanen. Community Governance. 2006.
 5. Elina Varamäki, Matleena Saarakkala & Erno Tornikoski. Kasvuyrittäjyyden olemus ja pk-yritysten kasvustrategiat Etelä-Pohjanmaalla. 2007.
 6. Kari Jokiranta. Konkretisoitua uhka. Ilkka-lehden huumekirjoitukset vuosina 1970–2002. 2008.
 7. Kaija Loppela. ”Ryhmässä oppiminen - tehokastaja hauskaa”: Arviointitutkimus PBL-pedagogiikan käyttöönotosta fysioterapeuttikoulutuksessa Seinäjoen ammattikorkeakoulussa vuosina 2005–2008. 2009.
 8. Matti Ryhänen & Kimmo Nissinen (toim.). Kilpailukykyä maidontuotantoon: toimintaympäristön tarkastelu ja ennakointi. 2011.
 9. Elina Varamäki, Juha Tall, Kirsti Sorama, Aapo Länsiluoto, Anmari Viljamaa, Erkki K. Laitinen, Marko Järvenpää & Erkki Petäjä. Liiketoiminnan kehittyminen omistajanvaihdoksen jälkeen – Casetutkimus omistajanvaihdoksen muutos-tekijöistä. 2012.
 10. Merja Finne, Kaija Nissinen, Sirpa Nygård, Anu Hopia, Hanna-Leena Hietaranta-Luoma, Harri Luomala, Hannu Karhu & Annu Peltoniemi.
-

Eteläpohjalaisten elintavat ja terveyskäyttäytyminen : TERVAS – terveelliset valinnat ja räätälöidyt syömisen ja liikkumisen mallit 2009 – 2011. 2012.

11. Elina Varamäki, Kirsti Sorama, Anmari Viljamaa, Tarja Heikkilä & Kari Salo. Eteläpohjalaisten sivutoimiyrittäjien kasvutavoitteet sekä kasvun mahdollisuudet. 2012.
 12. Janne Jokelainen. Hirsiseinän tilkemateriaalien ominaisuudet. 2012.
 13. Elina Varamäki & Seliina Päällysaho (toim.) Tapio Varmola – suomalaisen ammattikorkeakoulun rakentaja ja kehittäjä. 2013.
 14. Tuomas Hakonen. Bioenergiaterminaalin hankintaketjujen kanttavuus eri kuljetusetäisyyksillä ja -volyymeilla. 2013.
 15. Minna Zechner (toim.). Hyvinvointitieto: kokemuksellista, hallinnollista ja päätöksentekoa tukevaa? 2014.
 16. Sanna Joensuu, Elina Varamäki, Anmari Viljamaa, Tarja Heikkilä & Marja Katajavirta. Yrittäjyysaikomukset, yrittäjyysaikomusten muutos ja näihin vaikuttavat tekijät koulutuksen aikana. 2014.
 17. Anmari Viljamaa, Seliina Päällysaho & Risto Lauhanen (toim.). Opetuksen ja tutkimuksen näkökulmia: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. 2014.
 18. Janne Jokelainen. Vanhan puuikkunan energiakunnostus. 2014.
 19. Matti Ryhänen & Erkki Laitila (toim.). Yhteistyö- ja verkostosuhteet: Strateginen tarkastelu maidontuotantoon sovellettuna. 2014.
 20. Kirsti Sorama, Elina Varamäki, Sanna Joensuu, Anmari Viljamaa, Erkki K. Laitinen, Erkki Petäjä, Aapo Länsiluoto, Tarja Heikkilä & Tero Vuorinen. Mistä tunnet sä kasvajan - seurantatutkimus eteläpohjalaisista kasvuyrityksistä. 2015.
-

B. RAPORTTEJA JA SELVITYKSIÄ - REPORTS

1. Seinäjoen ammattikorkeakoulusta soveltavan osaamisen korkeakoulu- tutkimus- ja kehitystoiminnan ohjelma. 1998.
 2. Elina Varamäki - Ritva Lintilä - Taru Hautala - Eija Taipalus. Pk-yritysten ja ammattikorkeakoulun yhteinen tulevaisuus: prosessin kuvaus, tuotokset ja toimintaehdotukset. 1998.
 3. Elina Varamäki - Tarja Heikkilä - Eija Taipalus. Ammattikorkeakoulusta työelämään: Seinäjoen ammattikorkeakoulusta 1996-1997 valmistuneiden sijoittuminen. 1999.
 4. Petri Kahila. Tietoteollisen koulutuksen tilanne- ja tarveselvitys Seinäjoen ammattikorkeakoulussa: väliraportti. 1999.
 5. Elina Varamäki. Pk-yritysten tuleva elinkaari - säilyykö Etelä-Pohjanmaa yrittäjämaakuntana? 1999.
 6. Seinäjoen ammattikorkeakoulun laatu järjestelmän auditointi 1998-1999. Itsearviointiraportti ja keskeiset tulokset. 2000.
 7. Heikki Ylihärsilä. Puurakentaminen rakennusinsinöörien koulutuksessa. 2000.
 8. Juha Ruuska. Kulttuuri- ja sisältötuotannon koulutus selvitys. 2000.
 9. Seinäjoen ammattikorkeakoulusta soveltavan osaamisen korkeakoulu. Tutkimus- ja kehitystoiminnan ohjelma 2001. 2001.
 10. Minna Kivipelto (toim.). Sosionomin asiantuntijuus. Esimerkkejä kriminaalihuolto-, vankila- ja projektityöstä. 2001.
 11. Elina Varamäki - Tarja Heikkilä - Eija Taipalus. Ammattikorkeakoulusta työelämään. Seinäjoen ammattikorkeakoulusta 1998-2000 valmistuneiden sijoittuminen. 2002.
 12. Varmola T., Kitinoja H. & Peltola A. (ed.) Quality and new challenges of higher education. International Conference 25.-26. September, 2002. Seinäjoki Finland. Proceedings. 2002.
-

-
13. Susanna Tauriainen & Arja Ala-Kaupilla. Kivennäisaineet kasvavien nautojen ruokinnassa. 2003.
 14. Päivi Laitinen & Sanna Välisaari. Staphylococcus aureus -bakteerien aiheuttaman utaretulehduksen ennaltaehkäisy ja hoito lypsykarjatilolla. 2003.
 15. Riikka Ahmaniemi & Marjut Setälä. Seinäjoen ammattikorkeakoulu – Alueellinen kehittäjä, toimija ja näkijä. 2003.
 16. Hannu Saari & Mika Oijennus. Toiminnanohjaus kehityskohteena pkyrityksessä. 2004.
 17. Leena Niemi. Sosiaalisen tarkastelua. 2004.
 18. Marko Järvenpää (toim.) Muutoksen kärjessä. Kalevi Karjanlahti 60 vuotta. 2004.
 19. Suvi Torkki (toim.). Kohti käyttäjäkeskeistä muotoilua. Muotoilijakoulutuksen painotuksia SeAMK:ssa. 2005.
 20. Timo Toikko (toim.). Sosiaalialan kehittämistyön lähtökohta. 2005.
 21. Elina Varamäki & Tarja Heikkilä & Eija Taipalus. Ammattikorkeakoulusta työelämään. Seinäjoen ammattikorkeakoulusta v. 2001–2003 valmistuneiden sijoittuminen opiskelun jälkeen. 2005.
 22. Tuija Pitkäkoski, Sari Pajuniemi & Hanne Vuorenmaa (ed.). Food Choices and Healthy Eating. Focusing on Vegetables, Fruits and Berries. International Conference September 2nd – 3rd 2005. Kauhajoki, Finland. Proceedings. 2005.
 23. Katariina Perttula. Kokemuksellinen hyvinvointi Seinäjoen kolmella asuin-alueella. Raportti pilottihankkeen tuloksista. 2005.
 24. Mervi Lehtola. Alueellinen hyvinvointitiedon malli – asiantuntijat puhujina. Hankkeen loppuraportti. 2005.
 25. Timo Suutari, Kari Salo & Sami Kurki. Seinäjoen teknologia- ja innovaatiokeskus Frami vuorovaikutusta ja innovatiivisuutta edistävänä ympäristönä. 2005.
 26. Päivö Laine. Pk-yritysten verkkosivustot – vuorovaikutteisuus ja kansainvälistyminen. 2006.
-

-
27. Erno Tornikoski, Elina Varamäki, Marko Kohtamäki, Erkki Petäjä, Tarja Heikkilä, Kirsti Sorama. Asiantuntijapalveluyritysten yrittäjien näkemys kasvun mahdollisuuksista ja kasvun seurauksista Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla –Pro Advisor –hankkeen esiselvitystutkimus. 2006.
 28. Elina Varamäki (toim.) Omistajanvaihdosnäymät ja yritysten jatkuvuuden edistäminen Etelä-Pohjanmaalla. 2007.
 29. Beck Thorsten, Bruun-Schmidt Henning, Kitinoja Helli, Sjöberg Lars, Svensson Owe and Vainoras Alfonsas. eHealth as a facilitator of transnational cooperation on health. A report from the Interreg III B project "eHealth for Regions". 2007.
 30. Anmari Viljamaa, Elina Varamäki (toim.) Etelä-Pohjanmaan yrittäjäyyskatsaus 2007. 2007.
 31. Elina Varamäki - Tarja Heikkilä - Eija Taipalus - Marja Lautamaja. Ammattikorkeakoulusta työelämään. Seinäjoen ammattikorkeakoulusta v.2004–2005 valmistuneiden sijoittuminen opiskelujen jälkeen. 2007.
 32. Sulevi Riukulehto. Tietoa, tasoa, tekoja. Seinäjoen ammatti-korkeakoulun ensimmäiset vuosikymmenet. 2007.
 33. Risto Lauhanen & Jussi Laurila. Bioenergian hankintalogistiikka. Tapaustutkimuksia Etelä-Pohjanmaalta. 2007.
 34. Jouni Niskanen (toim.). Virtuaalioppimisen ja -opettamisen Benchmarking Seinäjoen ammattikorkeakoulun, Seinäjoen yliopistokeskuksen sekä Kokkolan yliopistokeskuksen ja Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakouun Averkon välillä keväällä 2007. Loppuraportti. 2007.
 35. Heli Simon & Taina Vuorela. Ammatillisuus ammattikorkeakoulujen kielten- ja viestinnänopetuksessa. Oulun seudun ammattikorkeakoulun ja Seinäjoen ammattikorkeakoulun kielten- ja viestinnänopetuksen arviointi- ja kehittämishanke 2005–2006. 2008.
 36. Margit Närvä - Matti Ryhänen - Esa Veikkola - Tarmo Vuorenmaa. Esiselvitys maidontuotannon kehittämiskohteista. Loppuraportti. 2008.
 37. Anu Aalto, Ritva Kuoppamäki & Leena Niemi. Sosiaali- ja terveysalan yrittäjyyspedagogisia ratkaisuja. Seinäjoen ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveysalan yksikön kehittämishanke. 2008.
-

-
38. Anmari Viljamaa, Marko Rossinen, Elina Varamäki, Juha Alarinta, Pertti Kinnunen & Juha Tall. Etelä-Pohjanmaan yrittäjyyskatsaus 2008. 2008.
 39. Risto Lauhanen. Metsä kasvaa myös Länsi-Suomessa. Taustaselvitys hakkuumahdollisuuksista, työmääristä ja resurssitarpeista. 2009.
 40. Päivi Niiranen & Sirpa Tuomela-Jaskari. Haasteena ikäihmisten päihdeongelma? Selvitys ikäihmisten päihdeongelman esiintyvyydestä pohjalaismaakunnissa. 2009.
 41. Jouni Niskanen. Virtuaaliopetuksen ajokorttikonsepti. Portfoliotyyppinen henkilöstökoulutuskokonaisuus. 2009.
 42. Minttu Kuronen-Ojala, Pirjo Knif, Anne Saarijärvi, Mervi Lehtola & Harri Jokiranta. Pohjalaismaakuntien hyvinvointibarometri 2009. Selvitys pohjalaismaakuntien hyvinvoinnin ja hyvinvointipalveluiden tilasta sekä niiden muutossuunnista. 2009.
 43. Vesa Harmaakorpi, Päivi Myllykangas ja Pentti Rauhala. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Tutkimus-, kehittämis ja innovaatiotoiminnan arviointiraportti. 2010.
 44. Elina Varamäki (toim.), Pertti Kinnunen, Marko Kohtamäki, Mervi Lehtola, Sami Rintala, Marko Rossinen, Juha Tall ja Anmari Viljamaa. Etelä-Pohjanmaan yrittäjyyskatsaus 2010. 2010.
 45. Elina Varamäki, Marja Lautamaja & Juha Tall. Etelä-Pohjanmaan omistajanvaihdosbarometri 2010. 2010.
 46. Tiina Sauvula-Seppälä, Essi Ulander ja Tapani Tasanen (toim.). Kehittyvä metsäenergia. Tutkimusseminaari Seinäjoen Framissa 18.11.2009. 2010.
 47. Autio Velj, Björkman Jouni, Grönberg Peter, Heinisuo Markku & Ylihärsilä Heikki. Rakennusten palokuormien inventaariotutkimus. 2011.
 48. Erkki K. Laitinen, Elina Varamäki, Juha Tall, Tarja Heikkilä & Kirsti Sorama. Omistajanvaihdokset Etelä-Pohjanmaalla 2006-2010 -ostajayritysten ja ostokohteiden profiilit ja taloudellinen tilanne. 2011.
 49. Elina Varamäki, Tarja Heikkilä & Marja Lautamaja. Nuorten, aikuisten sekä ylemmän tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen työelämään - seurantatutkimus Seinäjoen ammattikorkeakoulusta v. 2006-2008 valmistuneille. 2011.
-

-
50. Vesa Harmaakorpi, Päivi Myllykangas and Pentti Rauhala. Evaluation Report for Research, Development and Innovation Activities. 2011.
 51. Ari Haasio & Kari Salo (toim.). AMK 2.0 : Puheenvuoroja sosiaalisesta mediasta ammattikorkeakouluissa. 2011.
 52. Elina Varamäki, Tarja Heikkilä, Juha Tall & Erno Tornikoski. Eteläpohjalaiset yrittäjät liiketoimintojen ostajina, myyjinä ja kehittäjinä. 2011.
 53. Jussi Laurila & Risto Lauhanen. Pienen kokoluokan CHP -teknologiasta lisää voimaa Etelä-Pohjanmaan metsäkeskusalueelle. 2011.
 54. Tarja Keski-Mattinen, Jouni Niskanen & Ari Sivula. Ammattikorkeakouluopintojen ohjaus etätyömenetelmillä. 2011.
 55. Tuomas Hakonen & Jussi Laurila. Metsähakkeen kosteuden vaikutus polton ja kaukokuljetuksen kannattavuuteen. 2011.
 56. Heikki Holma, Elina Varamäki, Marja Lautamaja, Hannu Tuuri & Terhi Anttila. Yhteistyösuhteet ja tulevaisuuden näkymät eteläpohjalaisissa puualan yrityksissä. 2011.
 57. Elina Varamäki, Kirsti Sorama, Kari Salo & Tarja Heikkilä. Sivutoimiyrittäjyyden rooli ammattikorkeakoulusta valmistuneiden keskuudessa. 2011.
 58. Kimmo Nissinen (toim.). Maitotilan prosessien kehittäminen: Lypsy-, ruokinta- ja lannankäsittely- sekä kuivitusprosessien toteuttaminen; Maitohygienian turvaaminen maitotiloilla; Teknologisia ratkaisuja, rakennuttaminen ja tuotannon ylösajo. 2012.
 59. Matti Ryhänen & Erkki Laitila (toim.). Yhteistyö ja resurssit maitotiloilla : Verkostomaisen yrittämisen lähtökohtia ja edellytyksiä. 2012.
 60. Jarkko Pakkanen, Kati Katajisto & Ulla El-Bash. Verkostoitunut älykkäiden koneiden kehitysympäristö : VÄLKKEY-projektin raportti. 2012.
 61. Elina Varamäki, Tarja Heikkilä, Juha Tall, Aapo Länsiluoto & Anmari Viljamaa. Ostajien näkemykset omistajanvaihdoksen toteuttamisesta ja onnistumisesta. 2012.
 62. Minna Laitila, Leena Elenius, Hilikka Majasaari, Marjut Nummela, Annu Peltoniemi (toim.). Päihdetyön oppimista ja osaamista ammattikorkeakoulussa. 2012.
-

-
63. Ari Haasio (toim.). Verkko haltuun! - Nätet i besittning!: Näkökulmia verkostoituvaan kirjastoon. 2012.
 64. Anmari Viljamaa, Sanna Joensuu, Beata Taijala, Seija Råttts, Tero Turunen, Kaija-Liisa Kivimäki & Päivi Borisov. Elävästä elämästä: Kumppaniyrityspedagogiikka oppimisympäristönä. 2012.
 65. Kirsti Sorama. Klusteriennakointimalli osaamistarpeiden ennakointiin: Ammatillisen korkea-asteen koulutuksen opetussisältöjen kehittäminen. 2012.
 66. Anna Saarela, Ari Sivula, Tiina Ahtola & Antti Pasila. Mobiilisovellus bioenergiaalan oppimisympäristöksi Bioenergia-asiantuntijuuden kehittäminen työelämälähtöisesti -hanke. 2013.
 67. Ismo Makkonen. Korjuri vs. koneketjuenergia puunkorjuussa. 2013.
 68. Ari Sivula, Risto Lauhanen, Anna Saarela, Tiina Ahtola & Antti Pasila Bioenergia-asiantuntijuutta kehittämässä Etelä-Pohjanmaalla. 2013.
 69. Juha Tall, Kirsti Sorama, Piia Tulisalo, Erkki Petäjä & Ari Virkamäki. Yrittäjyys 2.0. – menestyksen avaimia. 2013.
 70. Anu Aalto & Salla Kettunen. Hoivayrittäjyys ikääntyvien palveluissa - nyt ja tulevaisuudessa. 2013.
 71. Varpu Hulsi, Tuomas Hakonen, Risto Lauhanen & Jussi Laurila. Metsänomistajien energiapuun myyntihalukkuus Etelä- ja Keski-Pohjanmaan metsäkeskusalueella. 2013.
 72. Anna Saarela. Nuoren metsänhoitokohteen ympäristön hoito ja työ-
turvallisuus: Suomen metsäkeskuksen Etelä- ja Keski-Pohjanmaan
alueyksikön alueella toimivien energiapuuyrittäjien haastattelu. 2014.
 74. Elina Varamäki, Tarja Heikkilä, Juha Tall, Anmari Viljamaa & Aapo Länsiluoto. Omistajanvaihdoksen toteutus ja onnistuminen ostajan ja jatkajan näkökulmasta. 2013.
 75. Minttu Kuronen-Ojala, Mervi Lehtola & Arto Rautajoki. Etelä-Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan hyvinvointibarometri 2012: ajankohtainen arvio pohjalaismaakuntien väestön hyvinvoinnin ja palvelujen tilasta sekä niiden muutossuunnista. 2014.
-

-
76. Elina Varamäki, Juha Tall, Anmari Viljamaa, Kirsti Sorama, Aapo Länsiluoto, Erkki Petäjä & Erkki K. Laitinen Omistajanvaihdos osana liiketoiminnan kehittämistä ja kasvua - tulokset, johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset. 2013.
 77. Kirsti Sorama, Terhi Anttila, Salla Kettunen & Heikki Holma. Maatilojen puurakentamisen tulevaisuus: Elintarvikeklusterin ennakointi. 2013.
 78. Hannu Tuuri, Heikki Holma, Yrjö Ylkänen, Elina Varamäki & Martti Kangasniemi. Kuluttajien ostopäätöksiin vaikuttavat tekijät ja oheispalveluiden tarpeet huonekaluhankinnoissa: Eväitä kotimaisen huonekaluteollisuuden markkina-aseman parantamiseksi. 2013.
 79. Ismo Makkonen. Päästökauppa ja sen vaikutukset Etelä- ja Keski-Pohjanmaalle. 2014.
 80. Tarja Heikkilä, Marja Katajavirta & Elina Varamäki. Nuorten ja aikuisten tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen työelämään – seurantatutkimus Seinäjoen ammattikorkeakoulusta v. 2009–2012 valmistuneille. 2014.
 81. Sari-Maarit Peltola, Seliina Päällysaho & Sirkku Uusimäki (toim.). Proceedings of the ERIAFF conference "Sustainable Food Systems: Multi-actor Co-operation to Foster New Competitiveness of Europe". 2014.
 82. Sarita Ventelä, Heikki Koskimies & Juhani Kesti. Lannan vastaanottohalukkuus kasvinviljelytiloilla Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaalla. 2014.
 83. Maciej Pietrzykowski & Timo Toikko (Eds.). Sustainable welfare in a regional context. 2014.
 84. Janne Jokelainen. Log construction training in the Nordic and the Baltic Countries. PROLOG Final Report. 2014.
 85. Anne Kuusela. Osallistava suunnittelun tiedonhankintaprosessi kolmannen iän asumisympäristötarpeiden kartoittamisessa: CoTHREE-projektin raportti. 2015
 88. Ismo Makkonen. Bioöljyjalostamon investointiedellytykset Etelä-Pohjanmaan maakunnassa. 2014.
 89. Tuija Vasikkaniemi, Hanna-Mari Rintala, Mari Salminen-Tuomaala & Anmari Viljamaa (toim.). FramiPro - kohti monialaista oppimista. 2015.
-

-
90. Anmari Viljamaa, Elina Varamäki, Arttu Vainio, Anna Korsbäck ja Kirsti Sorama. Sivutoiminen yrittäjyys ja sivutoimisesta päätoimiseen yrittäjyyteen kasvun tukeminen Etelä-Pohjanmaalla. 2014.
 91. Elina Varamäki, Anmari Viljamaa, Juha Tall, Tarja Heikkilä, Salla Kettunen & Marko Matalamäki. Kesken jääneet yrityskaupat - myyjien ja ostajien näkökulma. 2014.
 92. Terhi Anttila, Hannu Tuuri, Elina Varamäki & Yrjö Ylkänen. Millainen on minun huonekaluni? Kuluttajien huonekaluhankintoihin arvoa luovat tekijät ja markkinasegmentit. 2014.
 93. Anu Aalto, Anne Matilainen & Maria Suomela. Etelä-Pohjanmaan Green Care -strategia 2015 - 2020. 2014.
 94. Kirsti Sorama, Salla Kettunen & Elina Varamäki. Rakennustoimialan ja puutuotetoimialan yritysten välinen yhteistyö : Nykytilanne ja tulevaisuuden suuntaviivoja. 2014.
 95. Katariina Perttula, Hillevi Eromäki, Riikka Kaukonen, Kaija Nissinen, Annu Peltoniemi & Anu Hopia. Kropsua, hunajaa ja puutarhan tuotteita: ruokakulttuuri osana ikäihmisten hyvää elämää. 2015
 96. Heikki Holma, Salla Kettunen, Elina Varamäki, Kirsti Sorama & Marja Katajavirta. Menestystekijät puutuotealalla: aloittavien ja kokeneiden yrittäjien näkemykset. 2014.
 97. Anna Saarela, Heikki Harmanen & Juha Tuorila. Happamien sulfaattimaiden huomioiminen tilusjärjestelyissä. 2014.
 98. Erkki Kytönen, Juha Tall & Aapo Länsiluoto. Yksityinen riskipääoma pienten yritysten kasvun edistäjänä Etelä-Pohjanmaalla. 2015.
 99. Eliisa Kallio, Juhani Suojaranta & Ari Sivula. Seinäjoen ammattikorkeakoulun Elintarvike- ja maatalouden yksikön työharjoitteluprosessin kehittäminen virtuaalimaatiloilla: oppimisympäristö työharjoittelun tukena. 2015
 100. Tarja Heikkilä & Marja Katajavirta. Seinäjoen ammattikorkeakoulun opiskelijabarometri 2014. Tutkintoon johtavassa koulutuksessa olevien nuorten toisen ja valmistuvien vuosikurssien sekä aikuisopiskelijoiden tulokset. 2015.
 101. Juha Tall, Elina Varamäki, Salla Kettunen & Marja Katajavirta. Perustamalla tai ostamalla yrittäjäksi - kokemukset yrittäjäuran alkutaipaleelta. 2015
-

-
102. Sarita Ventelä (toim.), Toni Sankari, Kaija Karhunen, Anna Saarela, Tapio Salo, Markus Lakso & Tiina Karsikas. Lannan ravinteet kiertoon Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaalla: Hydro-Pohjanmaa -hankkeen loppujulkaisu 1. 2014.
 103. Anmari Viljamaa, Elina Varamäki, Tarja Heikkilä, Sanna Joensuu & Marja Katajavirta. Sivutoimiyrittäjät - pysyvästi sivutoimisia vai tulevia päätoimisia? 2015.
 105. Sanna Joensuu, Elina Varamäki, Tarja Heikkilä, Marja Katajavirta, Jaakko Rinne, Jonna Vuoto & Kristiina Hietanen. Seurantatutkimus Koulutuskeskus Sedusta v. 2010-2013 valmistuneille työelämään sijoittumisesta sekä yrittäjyysaikomusten kehittämisestä. 2015.

C. OPPIMATERIAALEJA - TEACHING MATERIALS

1. Ville-Pekka Mäkeläinen. Basics of business to business marketing. 1999.
 2. Lea Knuuttila. Mihin työhjausta tarvitaan? Oppimateriaalia sosiaalialan opiskelijoiden työhjauskurssille. 2001.
 3. Mirva Kuni & Petteri Männistö & Markus Välimaa. Leikkauspelot ja niiden hoitaminen. 2002.
 4. Kempas Ilpo & Bartens Angela. Johdatus portugalin kielen ääntämiseen: Portugali ja Brasilia. 2011.
 5. Ilpo Kempas. Ranskan kielen prepositio-opas : Tavallisimmat tapaukset, joissa adjektiivii tai verbi edellyttää tietyn preposition käyttöä tai esiintyy ilman prepositiota. 2011.
 6. Risto Lauhanen, Jukka Ahokas, Jussi Esala, Tuomas Hakonen, Heikki Sippola, Juha Viirimäki, Esa Koskiniemi, Jussi Laurila & Ismo Makkonen. Metsätoimihenkilön energialaskuoppi. 2014.
 7. Jyrki Rajakorpi, Erkki Laitila & Mari Viljanmaa. Esimerkkejä maatalousyritysten yhteistyöstä: näkökulmia maitotilojen verkostoihin. 2014.
 8. Douglas D. Piirto. Leadership : A lifetime quest for excellence. 2014.
 9. Hilikka Niemelä. Ohjelmoinnin perusrakenteet. 2015.
-

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Seinäjoen korkeakoulukirjasto
Kalevankatu 35, PL 97, 60101 Seinäjoki
puh. 020 124 5040 fax 020 124 5041
seamk.kirjasto@seamk.fi

ISBN 978-952- 7109-25-0 (verkkojulkaisu)
ISSN 1797-5573 (verkkojulkaisu)